

4 1960

planinski vestnik

VSEBINA:

MIR IN NEMIR V GORAH	
Dr. Ivan Gams	147
GORSKO IME KUK ODKRIVA	
ZGODOVINO	
Ing. Stanko Dimnik	149
NOVOLETNA NOČ NA DOVJEM	
Pavel Kunaver	156
SEDEM JEZER	
Miran Marussig	161
GORJANSKA KOŠNJA	
Danica Zupančič	169
NA ČUDNEM ROBU	
Stanko Klinar	171
ČOPOV STEBER	
Matej Lipovšek	175
ZAPISKI O NAŠEM GORSKEM	
FILMU	
Boris Režek	176
TAMAR	
Marjan Krišelj	179
MLADI PIŠEJO	180
DRUŠTVENE NOVICE	181
IZ PLANINSKE LITERATURE	182
IZ OBČNIH ZBOROV	183
R. ZGLEDE PO SVETU	186
MLADIM PLANINCEM	192
NASLOVNA STRAN:	
Vršič pozimi (1811 m) — Foto: Franc	
Močnik	

»Planinski Vestnik« je glasilo Planinske zveze Slovenije / Izdaja ga imenovana Zveza — urejuje ga uredniški odbor / Revija izhaja dvanajstkrat na leto — po potrebi v snopičih po dve številki skupaj / Članke pošiljajte na naslov: Tine Orel, Celje, I. gimnazija / Uprava: Planinska zveza Slovenije, Ljubljana, Likožarjeva ulica 3, poštni predal 214, telefon št. 32-553 / Tu se urejajo: reklamacije (ki se upoštevajo dva meseca po izidu številke), naročnina, honorarji, oglasi, razvid naslovov / Tiska in klišeje izdeluje Tiskarna »Jože Moškrič« v Ljubljani / Letna naročnina znaša din 600.—, ki jo morete plačati tudi v štirih obrokih po din 150.— (naročnina za inozemstvo din 800.—) / Tekoči račun revije pri Komunalni banki 600-701-3-121 / Spremembo naslova javljajte na Upravo Planinskega Vestnika, pri čemer navedite poleg prejšnjega vedno tudi novi naslov, po možnosti s tiskanimi črkami.

Odpovedi med letom ne sprejemamo. Upoštevamo pa pismene odpovedi, ki jih naročniki izročijo Upravi do 1. decembra za prihodnje leto

Kombinat konzervne industrije „Delamaris“ v Izoli

Proizvaja za vas:
Svetovno znane
ribje konzerve,
paradižnikovo mezgo,
marmelade in
splošno cenjeno

ARGO
JUHO

Planinci,
to so izdelki,
ki jih vi vedno
potrebujete.
Pri nakupu pa
zahtevajte le kvalitetno
blago, zahtevajte
izdelke kombinata
»DELAMARIS«
iz Izole

V letih 1941 do 1945 je bila Ljubljana žarišče narodnoosvobodilnega boja. Okupator jo je spremenil v taborišče in jo obdal z bodečo žico in bunkerji. Na ta način jo je hotel ločiti od partizanskih enot in narodnoosvobodilne vojske. Toda vsi ti ukrepi niso omajali Ljubljane v njeni herojski borbi za osvoboditev in niso mogli preprečiti partizanom in ilegalcem, da ne bi prihajali v mesto in odhajali iz njega. V spomin na to slavno razdobje zgodovine Ljubljane in da se ohranijo svetle partizanske tradicije, je sprejel Mestni svet Ljubljane na seji dne 16. oktobra 1957. leta na podlagi 12. in 13. člena splošnega zakona o pristojnosti občinskih in okrajnih ljudskih odborov in 9. točke 135. člena statuta okraja Ljubljane

o d l o k

o spominskem partizanskem pohodu »Ob žici okupirane Ljubljane«.

Okrajni odbor Zveze borcev NOV Ljubljana razpisuje v spomin na herojsko Ljubljano v letih okupacije in v počastitev 15- obletnice njene osvoboditve

»Ob žici okupirane Ljubljane za leto 1960«

Partizanski pohod »Ob žici okupirane Ljubljane za leto 1960« bo dne 8. maja 1960.

Tekmovalje bo ekipnega značaja in bo izvedeno v štirih kategorijah:

1. V tekmovalnem pohodu za moške in ženske ekipe organizacij Zveze borcev NOV.
2. V tekmovalnem teku za moške in ženske ekipe.
3. V štafetnem teku za moške in ženske ekipe.
4. V množičnem partizanskem maršu za moške in ženske ter mešane ekipe.

V vseh štirih kategorijah sestavlja ekipo po pet tekmovalcev, ki morajo prispeti na cilj istočasno, sicer se plasma in rezultat ne upoštevata.

V tekmovalnem pohodu za vse druge moške in ženske ekipe imajo pravico nastopa vse osnovne družbene organizacije s področja Federativne ljudske republike Jugoslavije, odredi predvojaške vzgoje ter enote Jugoslovanske ljudske armade in Ljudske milice s tekmovalci, ki so rojeni leta 1942 in naprej.

Pravilno izpolnjene prijave se pošiljajo na naslov: Odbor za izvedbo partizanskega pohoda »Ob žici okupirane Ljubljane za leto 1960«, Ljubljana, Resljeva cesta 9. Rok za pošiljanje prijav je 24. april 1960, dokaz za pravočasno prijavo pa je datum poštnega pečata. Vse eventualne kasneje prispele prijave lahko odbor za izvedbo partizanskega pohoda »Ob žici okupirane Ljubljane za leto 1960« odkloni ali pa upošteva.

Člani himalajske odprave na ladji »Velebit«

PRVA JUGOSLOVANSKA HIMALAJSKA ODPRAVA

je dne 16. marca ob 6.30 uri odpotovala s posebnim avtobusom Sap-Turist biroja na Reko. Tu se je vkrcala na ladjo Velebit, ki jo bo prepeljala do Bombaya v Indiji.

V odpravi so naslednji: vodja tov. Stane Kersnik, zdravnik dr. Andrej Robič, člani odprave Ante Mahkota, Aleš Kunaver, Marjan Keršič in Ciril Debeljak ter dopisnik »Dela« Zoran Jerin.

Podrobnejša poročila o odpravi bodo v prihodnjih številkah PV.

ODPRAVI ŽELIMO SREČNO POT IN MNOGO USPEHOV.

JUGOSLOVANSKA HIMALAJSKA EKSPEDICIJA

Velebit, 21. marca 1960.

Še nekaj ur in ladja Velebit bo zapustila jugoslovanske vode. Himalaja bo sedaj naša edina misel, en sam cilj.

27 velikih zabojev, 8 kartonskih sodov, 2,5 tone oblek, šotorov, hrane, zdravil, instrumentov - potuje z nami. Solidno smo pripravljene. Še lepo vreme in zanimiv vrh v Himalaji, pa bo zadovoljstvo popolno.

Dovolite nam, da se zahvalimo Izvršnemu svetu Ljudske republike Slovenije, vsem podjetjem in ustanovam, jugoslovanskim planincem. Brez njihove pomoči bi bila ekspedicija nemogoča.

Pozornosti ob slovesu nam bodo v veliko oporo na težavni poti, saj smo spoznali, da boste vedno z nami.

Jugoslovanska himalajska ekspedicija 1960

Mirjam Keršto

Antel Mulla Metu

Lidija Eglar

Zoran Perin

Kesmir Stane

Aljo Lunar

J. G. Robič

Mir in nemir v gorah

DR. IVAN GAMS

Najbrž ne bodo ne znanstveniki in ne planinci dokončno dognali, zakaj radi hodimo v gore in kako da morejo hribi, ti kupi kamenja, nuditi nekaj od svojega tako raznovrstnega bogastva tako različnim ljudem, ki jih združuje ime planinec. Od zavestnih učinkov gorskega okolja — prepričan sem, da jih deluje večina podzavestno — je na vidnem mestu gorski mir. Vem, tudi gore živijo, vsak kamen na razdrapani rebri se bori za svoje mesto proti snegu, nalivu in zmrzali, nekateri, že vsi nažrti, manj, drugi, visoki in mogočni, bolj uspešno. Vsaka travica v ruši se bori s sosedo za ščepec prsti in za sonce, viharnik govori s krivenčastimi vejami o borbi za biti ali ne biti, vsaka žival niha vsak dan med življenjem in smrtjo. Vse to vemo, ali vendar se nam zdi, da živi narava v harmoniji in v miru in ta mir deluje kot balzam na človeka, ki prihaja iz hrupa in vrveža mestnih ulic.

Ne trdim, da dopolnjujejo gore vsem planincem vsakdanje življenje v prvi vrsti s svojim mirom. Druge obdarijo gore z možnostjo večjega telesnega gibanja, ki ga pogrešajo v dnevih sedenja za mizo, pa s svežim zrakom, s svojo barvitostjo, s spoznavanjem narave in še in še so stvari, ki jih iščemo in najdemo v gorah, in to zadnja leta z vedno manjšim trudom. Saj so naše gore opremljene za obisk kot malokatere. Križem in počez so po slemenih in dolinah speljana planinska pota. Če bi jih sestavili, bi po njih najbrž lahko prišli okoli in okoli naše domovine. Brezskrbno se vzpenjamo vrhovom nasproti po njih, ki so delo nešteti pastirjev, lovcev, delavcev in planincev. In potem so tu kočje, ki jih je pri nas skupno z bivaki in zavetišči menda že okoli sto sedemdeset. Kar lepo število vasic bi lahko napravili iz njih, če bi jih posneli z bregov od Kolpe in Goričkega do Kanina in Pece ter jih sestavili v eni dolini. Ni čuda, če je ob toliki skrbi za planinstvo v preteklih obdobjih, posebej pa še po osvoboditvi, tako narastel krog obiskovalcev, da smo lahko z delom naroda, ki ga zajema planinska organizacija, upravično ponosni.

Povečano število planincev pa je v gorah povečalo take pojave, ki so daleč od planinstva in ki bi jih morali z vsemi silami zatirati, če hočemo, da ne bosta upadla vrednost in ugled planinstva. O njih bo tu govora.

Planinska kočja, zakaj te še ni nihče opeval! Utrujen, malodušen in lačen zmaguješ zvečer zadnje strmine, ki so zlezle v kosti in razjedle veselje do gora. Ko pa zagledaš v daljavi razsvetljena okna kočje in veš, da te čaka topla jed in prenočišče, postane noga lažja in misel spet vesela. Ne, prijetnega občutka, ki ga imaš pri toplim čaju, prijazni oskrbnikovi besedi in ob prijetni večerni družbi v koči, nimajo dolinski hoteli in gostilne, pa če so še stokrat udobnejši in večji od planinske kočje. Ko zjutraj vstaneš, ostane na utrujenost in malodušnost prejšnjega dne samo še spomin in z novim poletom greš novim vršcem naproti.

Nič koliko je takih lepih spominov na kočje v mojem gorskem albumu. Vendar pa je med njimi nekaj temnejših, neprijetnejših. Zadnji čas, se mi zdi, jih je vedno več. Spominjam se, kako sem pred leti z radostjo zagledal skozi temni gozd luči oddaljene Koče na Pesku in gojil tiho upanje na prijeten počitek po celodnevni hoji. Koj nato pa sem dojel tudi harmoniko, pijano zavijanje, ki naj bi bilo petje, in kričanje. S težkim srcem sem se izognil koči, dosegel v trdi temi najvišjega kmeta in tam prespal na senu. Kasneje sem zvedel, da so izpred kočje odnesli nekoga, ki je med pretepom dobil težke

poškodbe. In drug spomin na Uršljo goro! V koliko lepši luči bi jo ohranil v spominu, če ne bi prišel nanjo na dan, ko praznujejo lepo nedeljo. Ležišč v koči seveda ni bilo več prostih. Skušal sem zadremati v gostinski sobi, a kaj, ko so se pri sosednji mizi nalivali z vinom in bili temu primerno glasni. Kaj pomaga naslednji dan lep razgled, kakršnega ima Uršlja kot le malokatera gora, ko pa si podzavestno želiš do druge noči eno samo stvar: počitka. Pa ta spomin, ki bi ga najrajši iztrgal iz svojega gorskega albuma, če se ne bi bil zakoreninil pretrdno. V Koči na Gozdu, v dolini Pišnice, je bilo, kjer me je kmalu po polnoči vrglo iz postelje prešerno kričanje in harmonika. Vesela družba je prišla, sem si mislil. Potrpimo, da gre naprej. Toda harmonika in petje, ki je postajalo vse bolj pijano, ni hotelo jenjati. Po dveh urah sem zbral pogum in zaprosil veselo družbo, ki je pila, pela in plesala ob harmoniki v bližnji kuhinji, da naj da mir. Bili so obzirni ljudje, kajti niso mi ugovarjali. Toda nehali niso. Čez kako uro sem jim prošnjo ponovil in se pri tem skliceval na hišni red v kočah. To je preseglo njihovo potrpljenje. Zatekel sem se v sobo, kamor so zaman skušali vlomiti. Ko so začeli siliti skozi okno — bilo je to 16. septembra leta 1959 ob 03.15. uri — sem iz Koče na Gozdu zbežal v gozd. Bila je tedaj topla jesenska noč in mesečina se je razlivala po vršacih od Mojstrovke preko Prisojnika do Skrlatice in Špika, ki sem jih bolj slutil kot videl v daljavi. Čudovit mir je bil v gozdu in ob njem in ob razgrajanju v bližnji koči so se začele misli zapletati okrog teme: Ti in gore, ti in drugi, ti in mir in nemir v gorah. Obudil se je dvom. Kaj, če so moje misli o gorskem miru in o tem, da so planinske kočice domovi počitka, že zastarele? Navsezadnje, kaj pa je narobe, če hoče pet ljudi zabave, drugih pet pa hoče spati? Eni morajo potrpeti z drugimi. V našem primeru smo morali potrpeti mi, planinci. O, že marsikateri planinec mi je pravil, da ni vso noč zatisnil oči zaradi nemira v koči. Je pač potrpel, pametni popusti. Kaj bi tisto s hišnim redom! Nabit je na steno, življenje pa gre svojo pot. Kaj bi spali, če je bolj prijetno bedeti! Saj najbrž tako misli tudi upravnica. Zjutraj mi je očitala, da sem malenkosten. Saj so, kot je dejala, v koči bili ponoči že marsikdaj veseli, pa se nihče ni pritoževal kot jaz. Že sedmo leto je upravnica v planinskih kočah in ve, kako se stvari streže. Kdo pa prinese v kočico denar? Mar suhoparni planinci, ki pijejo čaj in spijo na skupnih ležiščih? Če bi prihajali samo taki, bi se kočica že zdavnaj podrla. Potem bi zares vladal mir in v miru bi lahko spali pod smreko.

Čudne, za navadnega človeka komaj razumljive so nekatere stvari. Pijača, hrana in navadno še prenočišče je v planinskih kočah cenejše kot v hotelih in gostilnah, kajti družba nudi planinskim postojankam davčne olajšave. Zato, da bi lahko zahajalo v gore čimveč ljudstva, se v naravi razvedrilo in ponoči nabralo novih moči za naslednji dan. Kdo pa je nocoj v tej koči užival te davčne olajšave? Mar nas pet planincev, ki smo prišli sem zaradi gora samih, ali družba, ki je prišla sem nadaljevat zabavo, ko so jim v dolini zaprli zabavišče? Kdo je zdaj na boljšem, tisti, ki jih je pritegnil gorski mir, ali oni, ki ga motijo in ovirajo druge, ker je pač tu v koči cenejše in ne zapro vrata nočnim gostom?

Da, med obema vrstama planincev so razlike. Eni gredo naslednji dan v gore, drugi se vračajo že ponoči v dolino. Zato je za obe vrsti isti krov pretesen. Treba bo kočice deliti na zabavišča in na planinske kočice v pravem smislu besede. Potem boš lahko že vnaprej vedel, kaj te ponoči čaka in boš lahko izbral primeren krov.

Kot beguncu v gozdu mi je prišel v spomin starejši planinec, ki mi je razlagal svoje gledišče na te probleme. Čim pripelje, je trdil, do kočice cesta ali žičnica, postane kočica krčma in ta je nagrobni spomenik za planinstvo odmrle

gore. Tako so nam skomercializirali Vzhodno Pohorje, pošmarnogorili so Kravec, motorji in visoke pete so pregnale planinski eldorado z marsikatere gore. To je prekletstvo civilizacije.

Naslednji dan sem se te razlage ponovno spomnil, ko sem izpod Prisojnika opazoval, kako so se trudoma vijugali po cesti na Vršič avtomobili in motorji. Ne, niso me motili ne ti železni konjički in ne cesta, ki se tu in tam prav elegantno zvija in skriva v gozdičku. Motilo me je pa, ko sem našel na počivališču razmetane konzervne škatle in papir. Ne strinjam se s tabo, kolega v gorah, v hribih me ne moti civilizacija z motorji, ampak nekulturnost ljudi, njihova neobzirnost do narave in do soljudi. Taki ljudje pa prihajajo peš ali se pripeljejo z motornim vozilom. Res je, avtomobili pripeljejo v gore večje množice in med njimi je temu primerno več takih, ki jim je največja vrednost v gorah poceni vino in hrana v planinski koči. In eden od takih je bolj opazen kot deset mirnih in obzirnih planincev. Toda zakaj bi potem valili krivdo na motor? Ali ni pametneje, kot pridigati proti cesti in žičnici, vzgajati ljudi? Pred stoletjem so se nekateri kraji z bali slabih posledic železnic, dima, nezaželenih potepuhov, ki da bodo brez napora prijadrali v njihov moralno vzgledni kraj, brezposelnosti voznikov in marsikaj drugega. Dosegli so, da so zgradili železnico daleč od kraja in danes gre prav tako daleč mimo teh krajev gospodarski napredek. Vse je le na ljudeh in če so ti obzirni, lahko vlada mir v bivaku ali v koči na težko dostopnem vrhu kot v hotelu ali v gostilni ob cesti v dolini. Če niso obzirni eni, morajo biti potrpežljivi drugi. Toda ta potrpežljivost v kočah dopušča, da dobivajo nekatere vedno bolj neplaninsko obeležje.

Cad, ki je v topli noči ždel v zraku, je začela razkrajati jasnina, v kateri so se pokazale gore kristalno čiste. V nenadnem vetru so spregovorile smreke in predajale novico od drevesa do drevesa: zavel je veter, hladen, svež, čist in osvežujoč gornik.

Ali se mu bodo odprla okna vseh planinskih koč, tudi tista, ki so motna od dima in smradu po razlitem alkoholu?

Gorsko ime Kuk odkriva zgodovino

ING. STANKO DIMNIK

Gorsko ime Kuk ali pa koren tega imena najdemo v tej ali drugi obliki daleč po Balkanu, po vseh Alpah, po delu Italije, Francije, Anglije in Španije — to je povsod tam, kjer so pred 3000 in manj leti prebivali Kelti. Precej zanesljivi znaki kažejo, da je gorsko ime Kuk dediščina nekdanjih keltskih železarjev. V temle pripovedovanju skušam pokazati, kaj se je nekoč dogajalo v naših gorah.

Profesor Milan Pajk¹ nam je v šesti realki opisoval naš planinski svet. Predaval je živahno, nazorno, da smo zlahka dojemali podobo naše domovine, naših gora. Pripovedoval nam je, kako je nastajalo gorsko obrazje, kaj so si naše gore-sosede šepetale tisoče let, ko so ljudstva vanje prihajala in zopet iz njih izginjala. Slišali smo, kako je človek živel v gorskem svetu, kako ga je

¹ Profesor Milan Pajk, rojen 19. XII. 1876, umrl 18. VI. 1913, geograf, zgodovinar in konservator, sin prisateljice Pavline Pajkove in zet književnika prof. Frana Levca.

oplajala ljubezen do gora in kako jim je v opojnem razpoloženju dajal imena. »Pravljíčno ime Bogatin, starinsko ime Kuk, morda keltsko...« te besede ljubega učitelja so se mi vzdramile iz šare spominov, ko sem mnogo let kasneje čítal o keltskih železarjih. Od takrat, morda štirideset let ali več, sem stikal po knjigah, zemljevidih in gorah za vrhovi z imensko osnovo Kuk, pa tudi za Iliri, Kelti in tístimi narodi iz stoletij, preden so se slovenski prišleki udomačili na tem izbranem koščku Zemlje.

Dobri moj profesor takrat ni ostal pri golem pripovedovanju. Vodile so ga pesnikove besede: »Né kar mora, kar more, to mož je storiti dolžan« in pripovedovanje v šoli je spremljalo razkazovanje v prirodi. Polhograjska Grmada, Krim, Učka, okrog Mangrta čez Predel, skozi opojni vonj narcis na Golico. Od tam nam je pokazal Zeleni sneg »snežnikov kranjskih siv'ga poglavarja«, predstavil »snežnikov velikane« Karavank in koroških gora. Od Kadilnikove kočé smo pešáčili v Rož in naprej po zibelki slovenstva v kraje, kjer se slovenska beseda že sto let z muko upira nasilju. Drugikrat smo pohiteli z njim v dolino Vrat, pred razpršene milijarde kapljic, v soncu lesketajočih se biserov spreminjajoče se mavrice — zavese — ki je meglila očem pogled na bobnečo gmoto vode Peričnika, takrat še mladostnih moči — danes samo še okrnjene sirote. Profesor nam je pokazal in pojasnjeval Julijce tudi ob njihovem reliefu v Deželnem muzeju. Škoda, danes tega reliefa ni več tam.

Še tiste počitnice sem gledal s Triglava v prirodni relief, v gnečo dolin, grap, grebenov in vrhov. Vrata, Kof, Krma, Velo polje, obrobne gore Komne, Pihavec in Ozebnik nad Zadnjico. Globoko v senci doline pobliskavanje Bistrice. Na nasprotni strani svetlikanje okljukov čudovitobarvne Soče.

S starejšim bratom sva čepela ob vzhodju Aljaževega stolpa. Morje sonca se je razlivalo po prirodi, umiti od dežja prejšnjega dneva. Očiščeno ozračje je bilo daleč naokrog prozorno, da sva mogla kar s prostim očesom loviti zlato morskíh zalífov pri Koprú in Piranu, njím nasproti zelenkasto modrino lagun Gradeža in prav na koporju v meglicah toneče zidine Benetk. Toliko lepote na kupu — zadrega je stiskala oko, kje naj pobira.

Lepota na kupu! Pijanila je srce, nastajalo je opojno razpoloženje, razpoloženje polno pričakovanja! Rasla je vera v življenje, rasli so načrti... Če si planinec, poznaš ta krik srca, krik, ki daje v grenkih trenutkih duši ognja, krik, ki ti pomaga skozi viharje življenja, ki te zdravi, bodri.

Tako sem doživel Triglav samo enkrat v življenju, dne 3. avgusta 1908. Dve leti prej, ko sem prvič poromal nanj, je veter divje bíl v obraz, brenkal in piskal ob jeklenih vrveh Aljaževega stolpa, da so sidra škripala, stokala v obupnem naporu, ko so ga držala k skali. Razkoračen sem lovil ravnotežje.

Danes pa je bilo mirno, vetrc naju je prav na rahlo božal. Pred seboj sva imela razprostrte vojaške specialke in na njih sva stikala za imeni vrhov vse naokrog. Oči sva imela takrat mlade, ostre, vendar so v gostem črtkanju starih avstrijskih specialk le težko iskale. Kajpak, misli so mi stikale tudi za Bogatinom in Kukom. Ko sem takrat čítal lepa naša imena: Pihavec, Stenar, Rjavina, Jelovica, Velo polje, Rudno polje..., nisem še vedel, da so imena: Cmir, Špik, Martuljek, Krma, Komna, Prisank, Mišelj, Vernar, Mangrt... častitljiva imenska starina, ki navezuje zgodovino keltskih Karnov na življenje Slovencev. Zaslutil sem to kasnejša leta, ko sem gledal tja proti Velemu polju in me je od tam pozdravljál galantni vitez Vernar (2225 m). Samo prisluhni, kako izviren galski zvok je ohranil v obeh zlogih svojega imena. Zgodovinar molči. Geograf²

poudarja obstoj nekaterih predslovenskih imen. Jezikoslovec³ tudi. Vendar oba sta neodločena — ilirsko ali keltsko. Gorsko ime Kuk, bomo videli, odloča za Kelte.

Vojaške specialke, ki sva jih imela, je dal tiskati še cesar Franc Jožef. Slovenskih imen je bilo v njih bolj malo in še ta včasih nerodno zapisana. »Bogatin« je bil pravilno pisan, celo debelo tiskan. Blizu njega, nad Gorenjo Komno sva našla vrh Kuk 2038 m. A glej — čudno — ob Spodnji Komni na tolminski strani je še en vrh Kuk 2086 m. Naprej od njega bereva Vohu, to je naš Vogel, pod njim pa še tretji vrh Kuk 1838 m. V smeri proti Tolminu je planšarija Kuk in v dolini Bače še vasica Kuk. Kukov je torej več. Katerega neki je imel v mislih dobri moj profesor? Več Kukov — spoznanje, ki je budilo misli in ni dalo več miru. Opustila sva namero, da bi se vračala čez Velo polje in Voje v Bohinj in sva se odločila za povratek čez Komno — samo zato, da bi zlezla na Bogatin in vsaj na enega od Kukov. Čez dva dni sva že naskočila Bogatin, kar z južne strani sva se lotila polic in rahlo rožnatih skal razpokanega grintavca. Takrat mi je iz skalnih rež prvikrat v življenju mežikala ljubka modrina Zoisovih zvončic. Tega imena takrat še nisem poznal. Še v mislih na priščipnjene zvončice sem se vzel na skalni napušč, pa mi je za trenutek zastal dih v občutku sreče, ko sem prvič v življenju zagledal beložametne lističe planike. Bil je en sam cvet, ponosno zravnal ob skali. Hitreje, kot traja preudarek, je zmagalo poželenje po planinski trofeji — a že je kanilo grenko, stisnilo v prsih ob zavesti: grešil si, grešil proti lepi naravi. Grenka zavest me je potem spremljala do vrha, tam je pogled na razsežne pode proti Krnu in v globine Tolminskega pomiril grenke misli. Tisti dan ni bilo več vedrine prejšnjih dni. Obzorje je bilo v mrču hlapov. Zato so Tičarica, Zelnarica in Triglav izginjali v rdečem žaru popoldanskega sonca. Vračala sva se po kravjih stezah — takrat Komna še ni mela današnjih lepih poti — proti planini Govnjač pod Kukom. Že je mrak legal po Komenski planoti, ko sva vstopila pri pastirju. Naslednji dan nas je pozdravilo čemerno jutro. Oblaki so zakrivali Kuk in druge bohinjske vrhove, prelivali so se s Tolminskega na Komno. Topli zrak Komne se jih je nekaj časa otepal, potem je pričel omagovati in čez čas se je okrog nas zgostila megla. Pastir je svetoval: »Fanta, če hočeta ostati suha, kar hitro po Ukanški Suhi v dolino, moče bo za več dni«. Vendar Suha ni ostala dolgo suha in tudi midva ne. Tako tistikrat s Kukom nisva imela sreče. Odločena pa sva bila, da ga obiščeva ob prvi priložnosti. Nisem slutil, da bodo minila desetletja do te priložnosti. Študij v tujini, prva svetovna vojna, in ko smo zmagali, smo izgubili Goriško, Notranjsko in Istro. Kuk je postal državni mejnik. Vse to in še druge težave so bile v napatje, da sem si vrsto let s Komne Kuk samo ogledoval.

*

Leta 1928 in 1929 je dr. Tuma objavil v Planinskem Vestniku »Imenoslovje Julijskih Alp«. Trideset let je zbiral in obdeloval gradivo za to delo. Posebno podrobno je obdelal zapadne in severne Julijce tja do meja Karnskih Alp. Zanimali so me predvsem Kuki in res, naštel sem okrog trideset vrhov in krajev tega imena ali imena z njegovim korenem. Poleg oblike Kuk sem našel še Kok, Kolk, Kovk, Koklja, Kukanja, Kukovnik, Kokovnik in morda spadajo sem še imena Kucelj, Kučer, Kačur, Ciuk in Čuklja v zapadnih Julijcih. Za vrh Kuk

² Dr. Anton Melik: Planine v Julijskih Alpah, Ljubljana 1950, str. 61, 81, 82.

³ France Bezljaj: Slovenska vodna imena, Lj. 1956, str. 13. France Bezljaj: Predslovenski ostanki v slovenščini (Naša Sodobnost 1958, št. 8—9).

v gorskem sklopu Kolovrata je Tuma⁴ zapisal v opombi: »Kuk = Kolk = der hervorspringende Berg« to se pravi, vrh, ki je ob strani gorske prepone, kot je kolk pri človeku v boku. Pregledal sem mnogo vrhov imena Kuk in Kolk v naravi in specialkah. Ugotovil sem, da so vrhovi tega imena lahko ob strani, drugje po sredini gorske prepone, lahko tudi na njenem koncu ali pa so sploh samostojni hribi. Tumovo pojasnilo, ki ga je morda dobil od kakega jezikoslovca, torej ne drži.

Prav dobro, pravilno jih opiše Badjura⁴, ko pravi: »Ime Kuk (Kok) srečavamo po našem svetu v vseh legah; pomeni lahko: robate kočnike, kleč na pašah, rte ob vodah, kupe, peči, keróve pa tudi mogočne gorske vrhunce.

Ko sem premleval »Imenoslovje« in zbiral svoje misli o Kukih, sem spoznal, da navadno najdemo v okolici Kukov družbo vrhov ali pa krajev, ki imajo skoro vedno takale imena: Kal, Kalce, Hum, Kum, Klek, Kucelj — včasih tudi druga pedslovenska imena — in čudno — poleg teh so v bližini skoro vsakokrat še slovenska imena: Ravne, Gradišče, Gradec.

*

Tista leta me je močno vleklo na Komno. Pogosto sem po več dni prebil na Planini na Kraju, v koči pri jezerih in enkrat ves mesec april v koči na Dednem polju. Pretaknil sem vso Komno in opazil mnogo posebnosti, marsikaj izjemnega, kar je vabilo k razmišljanju. Na primer, zdelo se mi je, da je tam gozdna meja nenavadno nizko. Za nekaj sto metrov je nižja, kot jo sicer urejuje priroda v naši geografski širini. Kasneje sem bral, da tudi geograf⁵ poudarja to posebnost za vse zapadne Julijce in to izkazuje tudi s številkami. Ne more biti druge razlage, kot da so gorjani v davnih časih krčili gozd od zgoraj navzdol. Sklepamo lahko, da so to bili staroselci, kajti naši slovenski predniki bi v takem primeru tam zapustili imena Laze, Rovte, ali imena korena »treb«. Nikjer pa ni v tistih višinah takšnih imen.

Drugo, kar se mi je zdelo nenavadno v Julijcih in sploh v naših gorah, so planšarske planine s svojimi stanovi. Pred desetletji so bili stanovi precej lepši in več jih je bilo kot danes. Stanov je bilo ponekod toliko, da bi mogla posamezna planina sprejeti vse stanovalce manjše vasi. Čemu neki je bilo treba toliko stanov, ko je bilo planšarjev le redko kdaj več kot trije, štirje, pet? In besedna oblika stanovi, v razgovoru sem slišal skoro dosledno množinsko obliko — značilno.

Ko sem pred štiridesetimi leti spoznaval naše planšarske stanove, niso bili samo številnejši in lepši, temveč so bili tudi bliže prvobitnosti. Včasih sem jih gledal na Veliki planini ure in ure ali pa tiste na planini Viševk pod vrhom Pršivca — pa mi je prišel na misel stari vek. In glej, pred nekoliko dnevi sem bral strokovnjakove⁶ besede o planšarskem naselju na Veliki planini takole: »...Ti pastirski hrami navezujejo na srednjeveško tradicijo in kažejo po stavbni zasnovi celo nazaj v prazgodovino...«

Geograf Melik⁷ opozarja še na neko posebnost naših planšarij, namreč, da imajo nekatere od njih urejene njive — čeprav so v nadmorski višini, ki sicer za njive ni več primerna. Nekim gorjanom so morale biti take višinske njive

⁴ Tuma »Imenoslovje J. A.«, str. 26. Rudolf Badjura: Ljudska geografija 1953, str. 145.

⁵ Dr. Anton Melik: Planine v Julijskih Alpah, Lj. 1950, str. 44 do 48.

⁶ Dr. Marijan Zadnikar: Jugoslovansko spomeniško varstvo — Naši razgledi, VIII, št. 8 (175), 25. IV. 1959.

⁷ Dr. Anton Melik: Planine v Julijskih Alpah, 1950, str. 109, 110.

nekoč potrebne. Take planine so bile v poletnih mesecih najbrž stalno močnejše obljudene.

Rad sem se gibal po predalpskem hribovju, po tistem nad Škofjo Loko in naprej proti Idriji, po sredogorju ob Savinji, po Zasavskem hribovju in še drugod. Opazil sem tu in tam osamljene kmetije in njive okrog njih, včasih tudi selišča ali pa celo vasi v višini 1000 in tudi več metrov. Njive v obupnih strminah, da na oranje ni bilo misliti. Videl sem ljudi, ki so z roko prekopavali skopo zemljo, jo zalivali s svojim znojem, s košem na hrbtu raznašali gnoj, v vreče pobirali pridelke in jih na hrbtu nosili domov. Razmišljal sem, kaj neki je gnalo te ljudi v tako težko pristopne višine? Saj so imeli takrat zadosti boljše zemlje na razpolago po dolinah. Res, sonca imajo tam gori več. Po nižinah se od jeseni do pozne pomladi nabirajo megle, se vlačijo iz doline v dolino, včasih obleže po več dni, več tednov in zapirajo soncu vstop v doline. Vendar samo to ni moglo biti vzrok, da se kmet ni raje lotil plodne dolinske zemlje in trmasto tiščal v puste hribovske strmine. Moral je pač biti za to tehten vzrok, da se je slovenski prišlek, rojen dolinec, odločil, da postane hribovec.

Poglej, kako zanimiva so imena takih gorjanskih samotarjev, pa tudi tistih po gorskih seliščih in vaseh: Osredkar, Brdnik, Bukovnik, Završnik, Zagorjan, Ravnikar, Brezovnik, lepa slovenska imena, izvrstna za razvid po hribovskem svetu. Poleg takih pristnih domačih imen sem slišal v hribih tudi takale družinska in hišna imena: Rikar, Habar, Lautar, Davčar, Kumar, Ceklin, Gantar, Lavtižar, Pudgar, Pucihar, Likar, Arhar, Arh, Mencin, Mencingar, Ravhekar, Megušar, Makur, Videmar, Ditnar — vsekakor imena, ki vežejo na predсловenske staroselce. Slovenski prišleki so takrat, ko so se naseljevali po takih hribovskih višinah, morali tam že najti ostanke nekega predсловskega ljudstva.

Neka posebnost v slovenskih Alpah in njih predgorju so gorska imena, ki so izvedena iz besede konj. Če pogledamo v kazalo Tumovega »Imenoslovja«, vidimo v zapadnih Julijcih po besedi konj oblikovana takale imena gorá, vrhov, polic in planšarij: Konj, Konjc, Konjska Planina, Konjska Planja, Konjska Polica, Konjska Ravan, Konjska Škrbina, Konjski Robič, Konjski vrh, Konjščica, Konjuh, a v Karnskih Alpah vidimo namesto teh imen Cavallar. Prav tam našteva Tuma trinajst gorskih imen po kozi, enajst po ovci, pet po oslu in pet po govedu. Razumljiv je nastanek imen iz besed drobnice in govedi, to je živali, ki jih planšarji goje v planinah. Konj pa normalno ne spada v gore, zato presenečajo tako pogosta imena, izvedena iz besede konj. Domnevam, da je v gorah prebivalo nekoč neko ljudstvo, ki je imelo posebne vzroke, da je konje gojilo in se z njimi ukvarjalo v takšnih gorskih višinah. To so morali biti konjerejci, ki so se v sili umaknili v gore in se tam še naprej bavili s konjem.

V stoletjih pred prihodom Slovencev so bili kot odlični konjerejci poznani Kelti. Ne samo v konjerejstvu, tudi v reji goveda, drobnice, svinj in perutnine so močno nadkriljevali vse tedanje narode. Kelti so vzgojili nordijsko konjsko pasmo, angleškega konja, noriškega, to je konja iz Ziljske doline in Gorenjskega. Vsak Kelt je bil izvrsten jahač in prav njihovi konji so jim omogočili, da se je ta narod razlil po vsej Evropi, da so prodrli čez Balkan v Malo Azijo, tam ustanovili državo Galacijo in od tam prišli celo v Egipt. S svojim odličnim jeklenim orožjem in s konji so se udeležili vojnih pohodov Filipa in Aleksandra (l. 356–323), kraljev Makedonije. Mednarodna beseda za konjski dir je »galop« — spomin na keltske jahače. Kelt je bil močno navezan na konja in ga je tolikanj cenil, da ga je upodobil v galopu celo na svojih srebrnih kovancih. Ko so kasneje Latinci Kelte podjarmili, so sestavljali svoje vojaške konjeniške in vo-

zarske oddelke iz keltskih mladeničev. Domnevam, da so slovenski prišleki, ko so prispeli v naše današnje kraje, dobili v gorah še ostanke keltskih planšarjev in konjerejcev.

Po naključju sem opazil tudi tole posebnost planšarskih naselij. Najstarejše planšarije — nekatere že zdavnaj opuščene — Hebed, Vogar, Ute, Stador, Kuk, Kašina, Perbla, Krn se nahajajo po zapadnih predelih Julijcev. Starinsko zvene ta imena. Galanu Vernarju z Velega polja bi bila kar všeč. Opazil sem, da so te najstarejše planine skoro dosledno postavili tjakaj, kjer so bila tla jurske ali pa vsaj kredne geološke tvorbe. Za nekatere od njih, na primer za planine Hebed, Vogar, Ute so se morali staroselci prav potruditi, da so zanje našli košček jurske podlage tam, kjer so okrog njih sama triasna tla, sam grintavec. Čemu neki to? Prav gotovo so imeli tehten vzrok za tako početje. Pa sem nekoč bral, da se nahajata bobovec in okra, to sta železovi limonitni rudi, v meleh, v škrbinah, v skalovju ali pa povsem na površju tal predvsem tamkaj, kjer so tla jurske, tudi kredne ali pa eocenske in oligocenske geološke tvorbe.

Geološka karta Evrope kaže, da jura in kreda močno prevladujeta po Galiji, nekdanji matični domovini Keltov, to je po današnji Franciji, Belgiji, po delu Švice in Bavarske. Jurska in kredna tla najdemo tudi drugod po Evropi in — čudno — skoro povsod na takih krajih so nekoč prebivali Kelti — bolj povedano — keltski železarji. Imena takih krajev, gorá in vodá spominjajo na Kelte, saj ti so bili močni imenodajalci, kjerkoli so nekoč prebivali!⁸

V Alpah so jurska in kredna tla najbolj razširjena v francoskem in švicarskem delu, saj je tam pogorje Jura, ki je dalo ime jurski geološki formaciji. Proti vzhodu pojema ta geološka tvorba čedalje bolj. Pri nas, v Sloveniji, sta obe formaciji še dosti pogosti po obrobnem gorovju Julijcev ob Furlanski nižini, po Matajurju, po Kolovratu, po gorah Posočja, po Tolminskem in prehajata v otočke med triasno tvorbo nad Bovško kotlino in po Zajezerski dolini. Posamezne krpe jure segajo na Pokljuko, a tudi čez Porezen po dolini Davče in naprej do Železnikov. Na vseh teh mestih so nastale naše najstarejše planšarije. Povsod tod — značilno — so tudi najbolj pogosti gorski vrhovi in kraji z imensko osnovo Kuk, v bližini teh pa njihovi spremljevalci: Kal, Hum, Klek, Gradišče, Ravne.

Bobovec in rjava okra, železovi limonitni rudi, izdajata s svojo vnanjostjo železo in prvodobni železar je že zaradi tega moral biti nanju pozoren. Ker za taljenje limonitne železove rude niti ni potrebna močna vročina — zadošča namreč kar oglje, če mu žerjavico razpihamo — je razumljivo, da so prvodobni železarji segli najprej po železovi limonitni rudi, od vseh železovih rud najlaže topljivi. Prvodobnega železarja so torej k naseljevanju vodila nahajališča bobovca in okre, če so bili v neposredni bližini tudi gozdovi, da so mogli tam kuhati oglje.

V svoji galski domovini so imeli Kelti vsega tega dosti na razpolago. Zato lahko trdim, da so Kelti v svoji zgodnji dobi železarili samo z limonitno rudo. Tako so delali tudi Iliri. Zato ni čudno, da so se naseljevali vzdolž jadranske obale povsod tam, kjer so tla jurske ali kredne geološke tvorbe in so takrat tam še rasli gozdovi. Vendar so v pridobivanju železa močno zaostajali za Kelti, bolj kulturnimi in bolj civiliziranimi. Iliri so topili limonitno rudo na najbolj

⁸ Dimitz August: Geschichte Krains 1874, str. 22: »In geographischen Benennungen haben die Kelten den von ihnen besetzten Ländern ihr Gepräge für alle Zeiten aufgedrückt«.

prvobitni način, to je s talnicami. Talnice⁹ so jame v tleh, vanje so izmenoma v plasteh nalagali bobovec in oglje ter razpihivali žerjavico s pahljanjem z vejami. Železa so s tem iztalili iz rude le majhen del in to železo je bilo samo kovaško v testastem stanju, tako da so ga mogli pač dobro kovati in spajati — ne pa kaliti.

Kelti so bili naprednejši, ker so takrat že jeklarili in znali jeklo kaliti. Limonitno železovo rudo so topili v pečeh, zidanih iz kamna, znotraj obloženih z ilovico; vanje so nalagali plasti oglja in rude. V stenah peči so puščali luknje, navzven razširjene; v te se je lovil veter, da je razžarjal oglje.¹⁰ To so bili nekakšni prvobitni majhni plavži. S takšnimi pečmi so dosegli večjo in trajnejšo vročino, iz rude so zato izsilili večji odstotek kovine, ki se je nabrala na dnu peči v nekakšnem zlitku. V sredini tega zlitka — po nemški besedi »Kuchen« mu pravijo tudi pogača — je bilo jeklo. Take peči so Kelti postavljali po pobočjih pa tudi vrhovih hribov, če je tam pihal stalen, dovolj enakosmeren veter. Seveda je moral biti po hribu gozd, da so mogli kar tam pridobivati oglje, v bližini pa so morala biti nahajališča limonitne rude. Vse kaže, da so Kelti take hribe, take vrhove z opisanimi lastnostmi imenovali Kuk ali pa Kok.

Značilno je, da je beseda »kok« ohranjena v današnji francoski besedi: la coquille = die Kokille = die Gussform. To je posoda, v katero dandanes vli-vajo iztaljeno železo, da se v njej počasi ohladi. Izraz »kokila« je mednaroden in ga uporabljamo tudi v slovenščini.

Še v neki drugi francoski, nekoč keltski besedi je izraz »kok«: coquemar (izg. kokmar) = pisker, lonec (iz kovine).¹¹ Beseda kokmar je ohranjena pri nas kot rodbinsko in pa hišno ime. Kot rodbinsko in hišno ime slišimo po Goriškem tudi Kuk in izpeljanko iz tega Kukanja. Po ostali Sloveniji so takšna imena, Kukovič, Kukovec, Kukman, Kukenpergar, Kukmar. V Italiji je razširjeno ime Cuccoli, po Angliji Cook.

Ime Kuk nahajamo v prenesenem smislu v bližini vrhov imena Kuk tudi za naselja in vodotoke, na primer ob Bači in pri Kobaridu.

*

V nekdanji Galiji, današnji Franciji, Belgiji in Švici — matični zemlji Keltov — je živelo to nadarjeno, marljivo ljudstvo v tisočletju pred pričetkom našega letoštetja. V petem in četrtem stoletju pred n. l. št. je to galsko ljudstvo — Kelti — doseglo visoko stopnjo civilizacije, kulture, tehnike in gospodarjenja — torej visoko stopnjo življenjskega blagostanja. Zato so se zelo razmnožili. Vojaškemu delu ljudstva, lahkomišljenim, galantnim vitezom, je prvim postalo doma pretesno in predolgočasno. Uganjali so razne pustolovščine in so se kot najemniška konjenica borili v vojnah po tuji zemlji. Čudno, zgodovinar pozna Kelte skoro samo po takšnem njihovem uveljavljanju, po njihovih borbenih vitezih, ne pa po njihovem delovnem ljudstvu, ki je prispevalo ogromen delež h gospodarskemu in tehničnemu napredku človeštva.

(Se nadaljuje)

⁹ Talnica; glej: C. Rekar: Slovenska peč v Kropi, naš železarski spomenik, str. 56 (Vodniki tehniškega muzeja Slovenije II, 1954).

¹⁰ Opis peči glej: Müllner Alfons: Geschichte des Eisens in Krain, Görz und Istrien 1909 in Dr. Walter Schmid: Norisches Eisen 1932.

¹¹ Dr. Janko Pretnar: Dictionnaires français — slovène 1932.

Novoletno sonce v Vratih 1960

Foto Pavel Kunaver

Novoletna noč na Dovjem

PAVEL KUNAVER

Minili so časi, ko smo majhna družbica drenovcev prelomili z navado, da se spoštuje »sezona« od julija do srede septembra, nato pa se v led in sneg uklenjene gore ne sme vstopiti. Le neradi so nam očetje tedanjega planinskega društva izročali ključe te ali one planinske kočice, ki so bile obsojene, da po devet mesecev niso videli planinca, in je šla jesenska, zimska in pomladna lepota neopažena mimo takratnih maloštevilnih ljubiteljev gora. Na dolgih pohodih v zimske gore so nam drugovale le jasne zvezde in z obsijanih jutranjih gora smo obžalovali ljudi, ki so se dušili v dolinskih meglah, ležečih globoko pod nami. Že po prvi svetovni vojni se je začelo polagoma boljšati in nekatere gorske kočice so posebno okoli Novega leta sprejele v svoj gostoljubni krov mlajši planinski rod. Po drugi svetovni vojni pa, kakor da bi zamahnil s čarobno palico — vrata vseh planinskih domov se za zimo na široko odpro in trume lepote željnih planincev vro iz dolin v bleščeče gorovje uživati dolincem nepoznane čare. Za mojo mladino ne najdem več gostoljubne strehe ob državnih in drugih praznikih v gorah. Toda prav v tem času so šole prazne, in tako sem tokrat — za Novo leto 1960 — dobil dovoljenje, da uporabimo eno šolsko sobo na Dovjem.

Seno s planin – gorjančevo zimsko delo

Foto Pavel Kunaver

Na poti v vas nas je pozdravilo najprej idealno lepo ležeče zadnje počivališče Dovčanov. Izza nizkega pokopališnega obzidja je prvi pogledal Jugov nagrobnik. Venček, ki ga je nekdo nepozabnemu položil na kamen, ga je krasil. In malo dalje spomenik triglavskega župniku Aljažu! Še malo izven obzidja spomenika žrtvam prve in druge svetovne vojne. Na vse gleda Triglav od juga kakor skupen spomenik vsem, ki so padli in umrli v njegovem območju ali daleč od njega, a mnogi dali življenje za njegovo svobodo.

Noč je hitro padla na vas in gore, a mi smo se v lepo počiščeni učilnici, iz katere so odnesli vse nepotrebne mize, udomačili. Pridne roke mojih mladih spremljevalcev so hitele krasiti novoletno jelko. Še preden je prišla polnoč, je prišel moj čas; zapustil sem toplo peč in svetlo sobo. Skromno razsvetljena vas je ostala za menoj in odšel sem nazaj k pokopališču in dvema vojnikoma spomenikoma. Dovčani so imeli res dober okus, da so svojim dragim izbrali najlepši kraj, najlepše razgledišče na napetih bregovih! Podnevi se ti noga zaradi lepega razgleda tam kar sama ustavi.

Sedaj, v novoletni noči, pa je bilo posebno lepo. Skromnih lučk doli v Mojstrani skoraj nisem čutil, tako velika je bila priroda, ki me je obdajala. Kakor v strahu pred nočjo so se Julijci stisnili v eno mogočno gmoto. V temi so tvorile številne gore in razčlenjene doline orjaško kuliso, v kateri sem le slabo videl nekatere obrise, iz nje štrleče bregove in posamezne vrhove. Le širna snežišča so skrivnostno a slabotno žarela pod zvezdami. Vrh Triglava tam na skrajnem južnem horizontu je bil spojen s Cmirom. Že tako majhne hiše spodaj v dolini so v temi popolnoma izginile. Noben človek ni prišel več mimo.

Dovje v sredini

Foto Pavel Kunaver

Mnogokrat me je že vleklo v to planinsko vas. A kaj, planinca vedno potegnejo k sebi bližnje visoke gore. Pogled na hišice na bregovih, obrnjenih tja proti Triglavu — pa že hitimo v široko odprta Vrata...

Tokrat pa smo težko obremenjeni šli ob zahajajočem soncu 31. decembra s kolodvora na Dovje! Sončni žarki so zlatili južni horizont te edinstveno ležeče vasi, ki gleda v tri čudovite doline Julijcev — Kot, Krmo in Vrata, in ki jo osrečuje zdaj jasni zdaj mračno zroči pogled samega Triglava.

Stoletja so že minila, ko je prvi človek postavil svojo kočico na prisojni breg pod Karavankami in zajel vodo iz bogatih studencev. Jedro Dovjega se je le malo izpremenilo in mnogo rodov je že živelo v potemnelih lesenih in zidanih hišah. Množeči se prebivalci so krčili gozd okoli naselja, da je bilo več prostora za njive in pašnike na prisojnih bregovih, saj spodaj ležeča Savska dolina ni ugodna za poljedelstvo, ker jo na jugu stoječa Mežaklja z dolgim skalnatim grebenom in Vrtaški vrh s sosedi preveč senčijo. Še dolgo leži sneg na njihovih osojnih bregovih in v dolini pod njimi, medtem ko je strmi svet okoli vasi že davno kopen.

A življenje je bilo od nekdaj trdo. Dete, ki je shodilo in stopilo črez domači prag, je bilo že na klancu in vse njegovo življenje je potekalo na visečih njivah, strmih pašnikih in še mnogo strmejših gozdovih in planinah. Divjačina pa ga je zvalila visoko v gore na skalovje in snežišča. In četudi danes precej prebivalcev išče kruha na Jesenicah, vendar je trdo življenje že od nekdaj zarisalo v obraze teh ljudi svoje sledove. Kakor njihove gore so lepi njihovi obrazi, razorani od trdega dela, kakor njihove gore.

Mladina pred spomenikom tistih, ki so jim ustvarili lepše, srečne dni

Foto Pavel Kunaver

Zavladala je popolna tišina, saj je bilo vse že zbrano v domovih pod temi ogromnimi gorami. Kdor ni spal, je bil v družbi prijateljev nekje v tej temi in čakal nastop novega leta.

In kar dan ne more dati, je dala noč: podnevi neba malone ne vidimo. Presvetlo je, in gledamo le to, kar osvetljuje vladar dneva, Sonce. Sedaj pa je bilo obratno. Ker so se gore prihulile k tlom in se stisnile v molčečo, tiho ležečo ogromno gmoto, se je vzdignilo oko na novoletno nočno nebo, ki je v naših legah res čudovito. Najlepša ozvezdja ga krasi. Pred njimi se je skrila in počenila celo Veliki voz prav na obzor na severu. Zato pa je na najbolj razglednem delu neba, malone nad Triglavom, žarel mogočni Orion s svojimi velikanskimi zvezdami, rdečo Betelgezo in blisketajočim Riglom, tam v njegovem meču pa se je celo za prsto oko svetila njegova slovita kozmična meglica. Žareči Orion me je spomnil na nekatere novoletne polnoči v Vratih, kjer sem v družbi mladih doživljal nepopisne prizore. V Vratih, tam poleg spomenika padlim borcemplezalcem, stoji v novoletni noči Orion tik nad vrhom Triglava, katerega poledenela stena se v noči tako čudovito blesti. To vam je še vse drugačen pogled kakor poleti! Čarobno zimsko nebo z Orionom nad vrhom poglavarja naših gora in pod snegom počivajočo dolino, to je za vse življenje nepozaben prizor.

Z zvezdami posuto nebo me je poklicalo nazaj v sedanost, saj poleg Oriona je to noč posebno lepo svetil Bik s svojimi bogatimi zvezdnimi kopicami, Gostosevci in Hijadami. Oranžni Aldebaran je žarel kakor budno oko nad silno zvezdno čredo okoli sebe. Prav v zenitu je stal že Voznik s Soncu podobno Kapelo in bližnjimi tremi Kozicami; Dvojčka pa sta kakor vedno nerazdružno plavala višje in višje nad tiho gorsko pokrajino. Nežno kakor srebrn trak je šla

preko neba Rimska cesta in se z Labodom spuščala in izginjala v temnem nebu zahoda, kjer je že tonila Lira in tudi nebesni Orel. Vedno in vedno iznova so se spuščale oči na tihe gore in iskale znanih oblik, od njih pa zopet hitele nazaj na zvezdno nebo, da potovanja po tej iz neba in gora dovršeni sliki ni bilo konca ne kraja.

Zemlja je na svojem potu okoli Sonca zajadrjala zopet za nas v ugodnejšo lego, in pričelo se je novo leto. Koliko novih let se je že zvrstilo nad to pokrajino, nad to v temi izgubljeno vasico. Kaj vse so ji prinesla? Moje misli so se vrnile k neposredni okolici, k mrtvim za pokopališkim zidom, in k mrtvim, v katerih spomin stojita tam zraven dva spomenika. Pozdravil sem znance, ki jim je usoda krojila različno dolgo dobo pod gorami. Dr. Jug tamle v bližini je tako mlad odšel nazaj v praprirodo. Tam blizu je stari lovec Smukavec iz Gornje Radovne, ki je tako lepo pripovedoval o gorah in svojih gamsih. Malone pri vratih Franc Klinar. Pri 91 letih je zapustil bogato življenje. Nagrobni spomenik pove, da je bil »v lovstvu zvest, spodbuden, bil v domu oče, plemenit vodnik«. Da bi ga slišali, kako mi je znal pripovedovati o svojih lovskih in gorskih dogodivščinah! Kakor da bi me začaral, me je s svojimi besedami prestavil v najlepše kraje svojih ljubljenih gora! Zdaj spi in Triglav bdi nad njim. In prav njemu nasproti je stari Aljaž, ki mu je Triglav dobršen del njegovega življenja. Gore ga čakajo, saj pravi njegov nagrobnik:

Vsako jutro v zarji novi
Naši zažare vrhovi.
Gledajo, kdaj prideš spet,
Ki bil jim varuh svet,
Naš triglavski kralj Matjaž,
Župnik z Dovjega, Aljaž.

Pa misli pod zvezdami potujejo dalje. Nema stojita v temi spomenika obeh strašnih vojn. Koliko žalosti in gorja si pretrpelo Dovje! Kako da smo sploh še tukaj? Ali niso tudi gore tiste, ki se jim moramo zahvaliti za naš obstoj na tej prelepi slovenski zemlji? Osvetli prvi, starejši spomenik in čitaj: Naštel boš 67 mrtvih iz prve vojne in skromni verz:

Minuli so bolji, minulo trpljenje,
Za dom svoj preljubi smo dali življenje...

Ne za cesarja, za svoj dom so umirali in pripomogli so, da se je po prvi vojni strašni tuji val ustavil vsaj tam gori na Luknji in na Triglavu. Gotovo so laže vzdržali v trpljenju v mislih in želji, da zadrže tujca, zemlje lačnega, in da obvarujejo dom. Gotovo so mnogi umirali daleč od doma s sliko Triglava, Dovjega in svojih dragih v duši. Njihovi potomci so z mržnjo gledali na tisto bližnjo in krivično mejo, dokler ni prišel še krutejši zavojevalec in povzročil izbruh odpora. Gore pa so pokazale, kaj so vzgojile. Ta prekrasni kraj, njegove veličastne gore in doline naj bi postale tuja last? Noč molči. V novo leto gremo. Petnajst mirnih let po osvoboditvi, v novo bodočnost. Žarnica osvetli nemi spomenik in srce se ti stisne ob misli, da zato, da tu pod Triglavom na svobodnih tleh, v krogu vesele mladine, uživaš svobodno novoletno noč, je dalo življenje samo iz te vasi in njene okolice v letih groze 1941–45 36 borcev, 9 talcev, 24 jih je izginilo v taboriščih. Zakaj so žrtvovali najboljše, svoja mlada življenja? Tiho odgovarjajo gore in zvezde: Otročja in mladeniška leta so preživel pod

temi gorami in jasnim gorskim nebom na svobodni zemlji. Globoko so se zajedle oblike ponosnih vrhov v njihove duše. Ponosni so postali sami in željni svobode pod svobodnim nebom. Trda gorska narava je vzgojila trdne, neuklonljive značaje. Od tod moč za žrtve... Tiha in veličastna je novoletna noč v taki pokrajini, kjer so gore, nebo in živi in mrtvi tako tesno povezani med seboj. Tiho, tiho je bilo, a vendar se je zdelo, kakor da bi tiste žrtve mirno in nevidno šepetale pesnikove besede s spomenika v temi:

Vsrkala je gruda našo kri.
Strohnele so kosti.
Ustvarili smo lepše, srečne dni.
Zato naš duh živi...

Bleščanje zvezd, skrivnostno svetlikanje snežišč v gorah sta se zopet vrnila v sedanje lepše dni in od njih, ki sedaj v miru počivajo v svobodni domovini pod gorami, v veselo družbico mojih varovancev ob novoletni jelki v dovški šoli.

Sedem jezer

MIRAN MARUSSIG

Julija smo odšli v Zajezersko dolino in merili jezera. Moj konjiček so topografske meritve in moj instrument Starke Kammerer, ki kaže vse narobe. Pomerim v tla, pa vidim oblake, pomerim v oblake, pa vidim tla. Edino takrat, ko ujamem v nitni križ jezersko gladino, vidim poprej objeno zrcalno podobo v pravi legi. In to sem izkoristil. Vsakokrat, ko se je kdo sklonil k vodi, da bi se umil in videl svoj obraz, sem ga pogledal skozi instrument. Imel sem srečo. Pri vsakem jezeru je bil vsaj eden, ki me je zanimal.

Prvo jezero

Francka je zadnjič pokroviteljsko pregledala svojo čredo štirih prijateljic, zavihtela nahrbtnik na ramena in rekla: »Dekleta, zdaj gremo!« In so šle. Zagrizle so se v strmino proti Komarči in srca so jim razbijala ko kovaška kladiva. Znoj je lil z obrazov in silil za moške srajce in nedrčke, iz oči pa jim ni sijalo samo veselje, ampak tudi ponos, kajti one, pet deklet so se lotile pogumnega dejanja: Šle so v hribe!

Visoko gor, skoraj pod vrhom stene so sedle in Francka je rekla: »Jej, dekleta, kako je lepo. Ta skalca in smrekca, in onile hribček in ta oblakec. Jej, dekleta, a ni lepo?« V resnici je bila tisto skala in smrekca smreka, hribček pa skoraj cela gora. Za Francko, ki jo je prav ta hip razganjalo od domoljubnih čustev in občutka, da je vse, kar je okrog nje, nek majčken liliputanski svet, je bilo nekaj povsem samoumevnega, da sije sonce in da brenči zrak od čebel, os in muh in da je narava čakala vse do tega trenutka prav njenega, Franckinega obiska. V tem intimnem, prijetnem razpoloženju so dekleta vstala in nadaljevala pot.

Oblaček, tista mala bela krpica, ki ni bila poprej nič več in nič manj, ko prijetna dekoracija, se je razlezel v oblak, ta pa v ogromno temno gmoto, ki se je skoraj dotikala smrek. Francka je rekla, da bo dežek, in se nasmeh-

nila, ko da je to samo po sebi umevno, nekaj takega ko dolg požirek, če si žejen. Toda še preden ji je smeh zamrl na obrazu, je tako neznansko usekalo, da so jim nahrbtniki poskočili. Potem pa se je vlil dež in toča v takih slapovih, da so bila dekleta do kože mokra, še preden so našla zavetje. Francka je postala za spoznanje resnejša, toda naliv ji ni vzela dobre volje, niti njenih prejšnjih domoljubnih občutkov. Odločila se je celo, da ne pojdejo naravnost v kočo, pač pa poprej na Pršivec. Zavile so v desno in bile v dobri uri hoje na vrhu.

Dan je bil umit po dežju in pogled je segal daleč na jug in zapad. Za njimi na severu in vzhodu so bili hribi v megli, toda to jih ni motilo. Francka je hlastno segla po skrinjici, vzela vpisno knjigo in polna sreče skovala verz:

Lepa naša domovina,
krasne ti ūmaš planine.
Ko vate svoje vzrem oči,
srce se v solzah mi topi.

Potem se je podpisala s tako gesto kot direktor kakega velepodjetja. Zdaj, zdaj je šele vedela, da je res vse tisto, kar je mislila poprej. Gore so svet za oddih, gore so kraj, kjer je človek ko vzgojitelj v otroškem vrtcu in vsi macesni, smreke in skale so okras nam, pametnim ljudem.

Odšle so po poti in zašle v meglo. Slabe markacije so jih zavedle v grapo, iz nje pa ni bilo poti. Križarile so sem in tja, uro, dve, izbrale svojo pot, megla jih je za vsakim ovinkom globlje požirala. Mračilo se je in strah jim je napolnil srca. Junakinje dneva so postale trepetlike noči. Stisnile so se v gručo in prebdele strašno noč. Ni bilo dežja, ne nevihte, še mraza ne, toda bila je siva, gosta megla in strahotno vpijoča tišina, taka, kakršne ne Francka ne njene prijateljice do danes še niso slišale. Zjutraj je sonce raztopilo meglo in so videle, da so preždele noč tako rekoč na pravi poti.

Utrujene, neprespane in prestrašene so odšle proti koči. Nad Štapcami se je pasla čreda ovac. Vesele, da so našle bitja, ki diše po soli, so stekle ovce proti dekletom. Francka je odpela nahrbtnik, vzela sol in iztegnila roko. Ovce so lizale in se gnetle in prav takrat, ko se je Francka dodobra prepričala, da so prijateljice, jo je vzela na muho močan, črn oven. Napel je mišice, vzela zalet in jo sunil s tako silo, da je padla v skale in se potokla. Dekleta so pobrala nahrbtnike in odhitela v bajto.

Ko so se vpisale v knjigo, so vpisale samo svoja imena. Nič pesmic, nič direktorskih podpisov. Samo skromen datum in čisto majhna opomba: dež, megla in čreda divjih ovac.

Drugo jezero

Nosač, tisti, ki nosi poleti k jezerom, sploh ni nosač. Nosač je mula. Če je moškega spola, je mulec, bistva stvari pa to sploh ne spremeni.

Mula Julia je nosila sto kilogramov in še tisto, kar sta tehtala dva lesena soda. Na vsaki strani po eden sta se nagibala zdaj sem zdaj tja. V njih pa je pljuskal pravi dolenjki cviček in ustvarjal na stenah mehko peno, tako, kakršno dela samo čisto, nekrščeno vino. Julia je vdano kimala z glavo in hodila navkreber. Okrog ušes ji je brnel roj muh, v možganih pa tisoč misli.

Ni se pritoževala nad tem, da nosi vsak dan težko breme v gore. Saj to je delo in dela vsak. Toda kje je priznanje? Ko je zadnjikrat prebiralala dnevnik,

je pod rubriko »Jubileji« pisalo: »Nosac Boltar, stara bohinjska grca, ze dvajset let nosi k jezerom.« Kje pa je ona, Julia? Vsako poletje, vsak dan, vsako uro tlači pot od Stare Fužine, Planine pri jezeru in Ovčarije do koč. In pozna vsak kamen, vsak macesen, da celo vsako posodo v bajti, ker jo je prav ona, Julia nesla gor. Vrag pocitraj tako slavo, vso na njen račun.

Kimajo z glavami, stopajo in ker je zadihana, obstoji. Zadaj začuti sunek. »Hot« zatuli Boltar, »naprej lenoba!« Priganjač, misli grenko. Njemu je lahko. Prazen, lahak, svež stopa po poti, pa žvižga predse in če mu je vroče, odpne srnjak. Pride v bajto, sede za mizo, pije čaj in se smeji, jaz pa čakam, kdaj bo odpel prekleto težo, in noge mi trepetajo, ker so živci prenapeti in kite pretegnjene. In potem odpne sedlo in ne da ne ovsar ne koruze. Trava, najslabša zelena trava, zabeljena s smrdečim drobnjakom, to je moj čaj in sladkor. Dol grede pa naloži steklenice tako, da so hribi in doline in moja ušesa polna zoprnega žvenketanja. Zagodem mu jo, vraga, ob prvi priložnosti.

Tisti, ki skrbi za prenos hrane in pijače in vsega, kar v koči potrebujejo, je nosac. In za prenos ima mulo, pa naj bo to Boltar ali kdorkoli drug, bistva stvari to sploh ne spremeni.

Nosac Boltar je stopal za Julio, potil se je, okrog ušes mu je brnel roj muh, v možganih pa tisoč misli.

Zato, ker je hodil vsak dan v hrib, se ni pritoževal. Zaslužil je in za zaslužek je delal. Toda mula! Dva meseca, vsega dva meseca tlači pot in nosi gor. On, Boltar pa tlači sneg za 29. november, za Novo leto, za vsak državni in privatni praznik, kadar se pač kdo spomni, da bo deset dni pri jezerih lenaril. Julia pa takrat žre in maha z repom in se prestopa v topli štali. Za vprego ni, za ježo ni, vse kar zna, je to, da zna nositi, za tako mrcino je pa to prekleto malo!

Stopal je s sklonjeno glavami in sredi teh misli ni pazil ne na pot, ne na mulo. Julia je obstala in Boltar se je zaletel z glavami v Julino rep. Udarec mu je potlačil klobuk na oči, z nosom pa je obdrgnil Julino zadnjico. Razjezilo ga je in je zavpil: »Hot, naprej lenoba!« Čakaj, si je mislil, vraga, zagodem ti jo ob prvi priložnosti.

Prečkala sta melišče, pa ne Julia ne Boltar nista opazila, da se je vrv na levem sodu predrgnila. Suho in čisto tiho je počilo, Julia se je prestopila in sod je padel na tla. Na skali je rahlo poskočil in že je drvel v divjih skokih po melišču. In je priletel ob debelo skalo s tako silo, da je brizgnilo vino skoraj v vrh sosednjega macesna. Julia je dvakrat, trikrat poskočila, toda teža na desni je bila prehuda. Padla je s poti in drsela zdaj na boku, zdaj na sodu pro drobirju in kamenju navzdol. Zarugala je, ne zatulila! To je bil njen divji, prestrašeni krik na pomoč. In Boltar je skočil, se pognal po melišču, prehitel Julio in jo s silnim naporom ustavljal. Obstala sta pri raztreščenem sodu in se oba prepotena, prestrašena in obtolčena spravila na noge. Boltar jo je pogladil po glavi in oba sta se dolgo, dolgo gledala.

Spravila sta se nazaj na pot in odšla proti jezeru, Boltar k svojemu čaju, Julia k svoji travi. Nič več nista kovala maščevanja. Prav gotovo sta vedela oba, da bi bil Boltar brez Jule slab nosac, Julia brez nosaca pa slaba mula.

Tretje jezero

Se vam ne zdi, da hodijo z nami včasih ljudje, ki jih že davno več ni? Ali pa se morda po naključju porodi v možganih podoba človeka, ki ga poznate iz pripovedovanj in ki je z vami po nevidnih vezeh nekam čudno povezan. Saj

ljudje nismo trop hijen, ampak velika, velika družina, povezana med seboj s trdno verigo časa — preteklosti, sedanjosti in prihodnosti.

Sedim na klopi v Koči pri jezerih in še vedno čutim v nogah dvojno pot od Prehodavcev do sem. Enkrat z nesramno težkim nahrbtnikom, drugič z železnim vitlom, ki mi ni potlačil samo ramen, ampak preštel tudi rebra. Prav zaradi razbolelih mišic se počutim neugodno na letvah, iz katerih je sestavljena klop. »Trapasta klop,« pravim. Starejši gospod poleg mene se nasmeje: »Knafeljčeva klop!« »Knafeljčeva?« vprašam. »Da, bil je gospodar koč in je dejal, da je cela deska razkošje. Sestavil je prične, te pa že petindvajset let žulijo planince. O, Knafeljč je bil tič. Naenkrat je pobral vse svečnike iz sob in iz macesna izrezal nove, pa take, da so se prekucnili, še preden je kdo svečo upihnil.« Smejem se in si predstavljam Knafeljca, kako rezlja nove svečnike. »Prav tako je storil z obešalniki, tudi te je pobral in sam izdelal nove.« »Pa zakaj?« Sosed skomigne z rameni. »Čudak je bil, na stara leta. Nekoč mi je dejal — Ante, kvedrovci bodo izginili s hribov. Planinci bodo nosili samo še lesene sandale. Rekli smo mu, da si bodo obtokli prste. Grdo je pogledal in molčal, nedolgo za tem pa zares obul lesene sandale. Hodil je z njimi po gorah in čistil z grabljicami vso pot od Rjave Mlake do Hribaric. Toda samo eno leto; ko si je obtokel prste, je spet obul kvedrovce. Kozarci žvenketajo od smeha in čaj teče čez rob. O, pa to še ni vse. Spomnil se je, da je del volnene nogavice, ki gleda iz čevlja, nepotreben. Porezal jih je tako, da ni niti za prst volne gledalo iz obuval. Seveda je mlel kamenje in prst v čevljih spet samo eno leto. «Vraga, Knafeljč, pa je bil vendar mož in pol. Velik planinec, vsaj zame. Narisal je krog in belo piko — markacijo in danes so gore po dolgem in počez zaznamovane z njimi.« Res je, Knafeljčeva markacija je obstala. Lahko je to naključje, pa po moje ni. To je bila pametna, praktična potreba. Čudno, da je tako malo zapisanega o njem. Tista tabla na skali je bolj petrefakt ko spomenik. Ljudje gredo mimo, kratek pogled na desno in Knafeljč ostane zadaj, pozabljen nekje v Zajezerski dolini.«

Razgovor postaja resen. Nehote pozvonim z nogami in — bum — sunem v nerodno postavljeno desko pod klopjo. Elastična kita odžene nogo nazaj, bolečine prav nič ne ublaži. Skremžim obraz. Sosed opazi moj razjarjeni pogled in se zopet nasmeje: »Tudi ta je Knafeljčeva. Tista deska spodaj je za čevlje. Toda odkar ta kočja stoji, jih je presneto malo tamkaj preždelo noč. Takih divjih pogledov, kot je vaš, sem videl pa že precej.« Sicer me boli, pa mi je žal, da ni deska sunila planinskega zgodovinarja in mu dala impulz, da bi opisal Knafeljca takega, kot je v resnici bil, planinec, človek, ne samo čudak. Je že tako, da rabimo ljudje za marsikakšno stvar krepko brco.

Popijem čaj, vstanem in grem spat. Ko utihne zadnji ropot, zaprem oči in vidim moža, sklonjenega, v lesenih sandalih in brez nogavic, kako riše na skalo rdeče-belo piko, za njim pa dolgo kačo velikih in malih, debelih in suhih, plešastih in poraslih planincev in vsi, vsi dvigajo roke v pozdrav in kličejo — Knafeljč, pozdravljen, pozdravljen.

Četrto jezero

Takoj po prihodu na Prehodavce smo se lotili del. Pripravili smo instrumente, čoln, grezila, mersko lato in merili jezera od jutra do mraka. Tretji dan smo se lotili Ledvičke.

Jezero je nakodrano od rahlega vetra in zelenomodre barve. Z Vančem sediva v čolnu in zmrzujeva. Grejem premrzle prste in popravljam frfotajoči papir. Vanč narekuje:

»Zrak, osemnajst, nič, pet. Voda šest celih, dva. Globina deset, dno mehko.«

»Mraz je,« pravim.

»Globina dvanajst, dno mehko.«

»Mraz je, Vanč!«

»Mraz?« začuden vpraša. »Piši: globina štirinajst, dno mehko.«

Pogledam navzgor. Melišče, zelena trava, stena. Navpična razjedena skala, gor visoko, visoko nebo. Krpa modrine, prgišče sonca in velik oblak. Nekdo govori. Govori veter? Nekdo vpije. Kdo? Oblak, skale? Vanč me sune v piščal:

»Tak piši vendar!« Ej, pozabil sem na delo. Torej piši! Dno, temperatura, globina, profil. Trinajst, dvanajst, dvanajst, trinajst. Pogledam izza zapiskov. Macesni in bela skala. Globoke škraplje, divje gube na razoranem obrazu. Izpraskane, izklesane, nema govornica tisočerih let, neviht, dežja, plazov in snega. Hieroglifi, napisani z neveščo, težko roko. Kdo bo bral milijon besed, kdo bo bral milijone let in razbral to nemo govornico?

»Zbit si, ne?«, pravi Vanč.

»Seveda, zbit,« prikimam.

»Ali pa len, priznaj! Saj sploh ne pišeš, ampak gledaš, gledaš nekam v prazno.«

»Ne,« pravim, »beležim. Brez skrbi, narekuj.«

»Torej piši: profil, globina osem, devet, osem, sedem.«

Zagledam zelenosivo, mehko dno. Mir in trozvok skal, sonca in vode. Pošasten mir, brez slehernega živega bitja, brez utripajočih src, brez krvi. Zelena voda, rojena iz snega, ledu in mraza.

Veter nosi vlago in dež pljuska v skale in bregove. Potem prvi sneg, rahla ledena skorja. Prve razpoke v tanki plasti ledu in snežni poprh. Nov led, nov sneg in plaz. In pod plazom mrzla mehka voda, mirna in neskaljena vso dolgo zimo.

Koliko ur, koliko dni, koliko let že greje sonce to široko ploskev in koliko vode, zelene krvi gora, je vanj priteklo in odteklo?

Vanča je popadel bes. »Povej, si prišel delat ali spat?«

»Spat? Čemu spat? Pa, saj nisem elektronski stroj.«

»Piši in delaj! Amen!«

»Amen!« Potisnem papir Vanču v roke, odveslam k bregu in izstopim. Hočem se nadihati hribov, poslušati ptice in božati rože. Hočem biti najbolj romantičen, najbolj nežen, najbolj neumen del vesoljne narave, da bi se sprostil, odpočil, pozabil, da sem človek. Naj bom kamen, ptič, oblak, karkoli že, da bom le pozabil nase in na druge.

Zlezem v breg, odtrgam pelin in gledam v zrak. In ko gledam, vidim Vanča, kako dela. Nekdo zašepeta — on dela, ti pa božaš rože. Pusti me! — si mislim. Primem kamen, vržem — elegantna parabola, tik poleg Vanča kolobar na vodi. Spet nekdo zašepeta — on dela, ti zapravljaš čas. Pusti me! pravim naglas. Sedem na skalo, pozvonim z nogami, ležem na hrbet in gledam oblak. Nagnem glavo in spet vidim Vanča. On dela, jaz pa bulim v veter. V tem pač ni veselja. Navsezadnje sem le človek, ne kamen, ne roža, ne oblak. Skočim s skale, zdrvim po melišču in se zopet lotim dela.

Peto jezero

Na vrhu Tičarice je vpisna knjiga in v njej zapis: »Zdaj grem dol, se oženim z Micko in grem delat.« Kdo si je dovolil to neslano šalo?

To, kar je bil v resnici Muha, bi lahko imenovali »za družbo nekoristni element«. Drži, da je končal vajensko šolo, drži pa tudi, da pomočniškega izpita

ni naredil. Drži, da je imel sosedovo Mico rad in da je imel z njo otroka, drži pa tudi, da je ni oženil in da je plačevala mesečni dodatek za otroka mama. Drži, da je odslužil vojake, drži pa tudi, da so ga na vojaški urad pripeljali miličniki. Kako je prišel ta človek brez kariere v gore, ni nikjer pisalo, neizpodbitno dejstvo pa je, da je prišel Muha čez Razor, Škrlatico, Vrata, Kredarico, Triglav in Hribarice vse do Zajezerske doline. Bilo je namreč črno na belem potrjeno, na vsakem vrhu in v vsaki koči posebej z vegastim Muhovim podpisom in kratkim stavkom zapisano: »Tukaj je bil Muha, Muha!«

Krepak in nič utrujen od dolge poti, se je isti dan, ko je prišel do Sedmerih jezer odločil, da pojde še na Tičarico. Bolj ko je strmina rastla, bolj mu je razbijalo srce, bolj je grebel vase. Kaj mu je ostalo od vajenske šole pa do danes! Nič, razen bikovsko razvitih nog od nogometa in od vojske. Deset zavoženih let in prazen žep in Micka. Potlej kino in denar. Ni ga in ga ni. Jašno, da ga ni, saj tudi Muha nič ne dela. Mama robanti, sosedje ga ne marajo, Micke ni blizu in Muha je sam, če je v družbi, dvakrat sam. Muha je reva, Muha je pes, Muha je ušiv postopač. Pa to ni res. Muha je mojster, Muha zasluži, Muha je mož. Zakaj pa je potem dejal profesor, ki je bil z njim na Razorju: »Škoda, da se nisva prej poznala, vi ste prav gotovo dober mojster.« Zakaj pa mu je posodila potem oskrbnica denar, ko je bil suh in jo je hotel ogoljufati, in je rekla: »Muha, nič se ne mudi, saj smo planinci.« Zakaj pa je potem šel na vrh Škrlatice in dol in na vrh Triglava in dol in zakaj se peha zdajle v breg in se poti in hoče izstisniti dušo in vso sapo iz sebe, če ni možak, če ni junak!

Prisopihal je na vrh, rdeč ko kuhan rak in ves razgret. Vse gore, ves ta divji svet je gledal in nezavedno pil. Na levi je Kal razgaljal hrbet in je spominjal na kanjon z Divjega zapada. Na desni je Kopica strmela v nebo in se s šeststometrsko steno vgrezala v dolino. Ah, Muha — če bi poletel navzdol, če bi poletel ko kavboj na konju brez kril in brez stremen... Začutil je srh in krč v želodcu. V obraz je postal bled in upal in je razprl oči, ko da je srečal smrt. Zrak je zvonil z velikim bronastim zvonom in Muha je majhen, reven in nebogljen poslušal kovinsko zvonjenje in umirajoči utrip srca. Če bi bil kdo takrat na vrhu, bi dejal — Muhi je slabo.

Sonce je zašlo za grebene, ko je bil dovolj močan, da je vstal. Segel je po vpisni knjigi in zapisal: »Tudi tukaj je bil Muha! Muha.« Na koncu pa si ni mogel kaj, da ne bi pristavil: »Zdaj grem dol, se oženim z Micko in grem delat.«

Šesto jezero

Matej, upokojeni inženir z zelenim nahrbtnikom in dolgo romarsko palico, je stopal po komaj zaznavni gamsji stezi proti Lepemu Špičju. Strogo skomercializiran, kot je bil, ni nesel v nahrbtniku drugega, ko kos kruha, sir in foto. Bil je v pravem pomenu besede uživač, vendar praktičen in vseskozi realist. Tako je vedno natanko presodil, ali se spleča oditi v gore ali ne in kam, kajti komercialno je bila pot opravičljiva le tedaj, če se je izlet tudi rentiral, če je ujel v kamero toliko in takih stvari, ki jih je bodisi prodal bodisi obdržal kot drag spomin (dobesedno). Vendar pa ni bil slabe volje, če mu je turo skalilo vreme (kaj drugega mu ni moglo stopiti na pot). Bil je rad v hribih, ker je bil velik ljubitelj prirode. Naj omenim še to, da je iz prirode izključeval edino ljudi in da ni bil vesel, če se mu je priključil (hotel priključiti) na turi ta ali oni. Takoj je spremenil načrt in zavil tja, kjer je bil sam. Prav zaradi tega je štel kočice za nujno zlo in (morda?) se zaradi tega tudi ni oženil. Smola je bila edino

v tem, da je pozabil, da je tudi sam človek in da potemtakem tudi sam ne sodi v naravo, ter je bil (vsaj po mojem mnenju) prav v tem povsem nedosleden. Stopal je torej po poti in lovil v aparat spomine. Pomeril je tu in tam, ustrelil in zadovoljen vedno znova zavijal in odvijal svoj črni foto.

Gospa Leonida, še vedno aktivna uslužbenka Narodne banke, srednjih let (morda že zgornjih), se je vračala od Rjave Mlake proti koči in ker se je obetal lep dan in je bilo toplo, je zavila na stransko pot, na komaj zaznavno gamsjo stezico pod Lepo Špičje. Stopala je vesela, skoraj razposajena med borovjem in ji ni bilo mar, da so borovci otresali roso ob njena kolena in da ji je biserna voda polzela v čevlje. Predvsem ji je bilo nadvse ljubo, da je sama, kajti ljudi — moških in žensk — je imela do grla dovolj. Predstavlajte si hrup, vsakdanji vrvež stoterih glav, rok in nog v banki. In smrad po znoju, dimu, po telesih. Tako je vsakokrat, ko je prišla domov, zaloputnila vrata, sedla za trenutek za mizo, stisnila glavo v dlani in skušala pozabiti na ritem, na šumenje, na hrup okolice. Zakaj ni bila poročena in ni imela družine, ne vem. (Priznajte da je vprašanje nedostojno, vsaj za žensko njenega kova.) Dejstvo pa je, da pred sodkov ni imela, ne glede moških ne glede žensk in ji je bilo prav vseeno, ali je poročena ali pa ni — (vsaj zadnja leta!). In tako je v gorah uživala neskajeno srečo in mir in nič, prav nič (razen smrti) je ni moglo odtrgati od uživanja prirode in občudovanja lepot.

Ko je Matej že dvajsetič postavil stojalo, je zagledal človeka. Oprostite — žensko. Ni utegnil spraviti motiva v aparat, ker mu ni bilo, da bi fotografiral vpricho drugih. Nervozno je razdril stojalo in ker je hitel, je izgubil vijak. Da bi komu na ljubo pustil vijak, to mu ni šlo v račun. Na videz mirno, vendar nejevoljno je odložil nahrbtnik in začel iskati.

Gospa Leonida se je sprva ustrašila, ko je videla moškega, kako se sklanja k tlom in upogiba veje, ko pa je videla na tleh nahrbtnik in poleg stojalo, je spoznala, da je to turist in da nekaj išče. Ustavila se je, pozdravila in ponudila pomoč. Matej je bil v zadregi: »Prav, gospa — veste vijak, stojalo in te veje...« »Seveda, kakopak, kamenje, trava, pa taka majhna reč...« In nista nič našla. Matej je zamahnil z roko, češ, da pač nič ni, gospe pa je bilo žal, toda to je usoda. Poslovila sta se, on s kislim, gospa z veselim nasmehom in odšla vsak svojo pot. Matej je mlel in klel, ker je bil zaradi »babe« ob vijak, gospa pa je uživala ob lepem poletnem dnevu in (hote ali pa nehote) mislila na zanimivega moža, na tršato možko postavo in na izgubljeni vijak nekje v borovju.

Pred kočjo zvečer sta se vljudno nasmehnila in je kratko vprašala. »Ste našli?«. »Ne.« Potem lahko noč in sladek spanec vse do jutra.

Mateju vijak ni dal miru, nekaj zato, ker je pomenil denar, nekaj zato, ker brez vijaka ni mogel uravnati stojala. Nazaj! Iskat! In če populi borovce s koreninami vred! Hiti po poti, najde stezo in glej — pod borovci čepi gospa in odriva vejo za vejo in išče vijak. Mateju se osuši jezik. »Gospa, pa vendar ne — ?« Gospa vstane, ponudi roko in kaj bi — nerodno gor, nerodno dol —: »Res, gospod Matej, iskala sem vijak.« Spusti roko in si popravi lase in Matej opazi oči in lase in belo bluzo, pa tudi čevlje in njen mali nahrbtnik in prizna, da se vse to, kar vidi, vendarle zliiva z okolico in da (odpustimo mu njegovo komercialno plat) prav te slike ni še nikdar ujel. Poprosi gospo, napne aparat in slika je tu. Še ena, še dve, še pet in dan je mimo. Zvečer vzame beležnico in zabeleži posnetke: »Od ena do sedem — človek in gore.« Hotel je zapisati drugačen naslov: — človek je del prirode, pa ga je bilo sram, ker je menil, da zveni preveč otročje in preveč romantično.

Naslednjega dne sta obredla (skupaj!) vse vrhove nad Zajezersko dolino. Četrtega dne sta sestopila in se ustavila ob Črnem jezeru. Sedla sta k vodi in Matej ji je (prvič!) izpovedal ljubezen. Leonida ga je brez zadrege prijela za roko in rekla: »Matej, pa vendar ne, sedaj na stara leta in to še v hribih.«

Sedmo jezero

Franceta z Ribčevega Laza ni vlekla v gore samo želja po višinah in po gibanju, pač pa tudi skrite gamsje stezice in še bolj ko te, lepo rejeni kozli. Prav za te živali je imel France črno svinčenko, poleg žene in hribov svojo največjo ljubezen. Zjutraj, še preden je sonce pregnalo temo, še preden je jezero izpuhalo prve oblačke pare, je vtaknil kopito pod suknjič, cev pa mimo bokov v hlačnico in je odštorkljal s trdo, težko nogo nazaj za Voje in potem gor nad Viševnik. Ko ga je srečal sosed in vprašal: »Francelj, kaj pa tvoja noga?« se je France trudno nasmehnil in dejal: »Nič, s sekiro sem se mahnil.«

Lep dan. Prepoten, črn od saj, bolj domnikar kot kmet, je čepel za rušjem in čakal. Puško je pestoval v roki in je bil miren in tih in obenem divje razburjen in strašno glasan. Bil je zajec, ki bi jo popihal ob prvi sapi in bil je ris, ki bi skočil in klal — in bil je človek, ki bi hladno presodil, pomeril in ustrelil. Saj tak je bil vedno France na divjem lovu, kup strahu in kup poguma, vse dotlej, dokler ni delo končal. Šele takrat, ko je gamsa odrl, ko je spravil puško in napolnil nahrbtnik, šele takrat, ko je prišel domov, dal meso v klet in stopil h kravam, šele tedaj, ko je potisnil klobuk na vrat in si obrisal čelo, šele tedaj mu je od vseh občutkov ostal samo pogum.

Potem je zaslišal ropot. To je gams! Puško k licu, pomeri, išče, išče — nič. Ni bil gams. France na tihem kolne. Mora biti, mora priti, mora priti, mora, mora! Debel, svetel, risast — oh, gams in pol. Ne enkrat, petkrat je čepel za tole skalo in gledal in mrcina je petkrat prišla.

Potem je prišel. Gams! Zdaj mir, razpršena svetloba, nekaj borovih vej, pred nosom mah in debel, krasen gamsji trebuh. Zatisne oko, pritisne in — BUM — BUM. Francetu poskoči klobuk. Hudiča, on je ustrelil enkrat! Gams leži na tleh, iztegnjen, s trzajočimi nogami, Francetu pa razganja usta blazna žeja. Kje? Odkod ta strel? Aha — za skalo tamkaj, malo niže. Pred njim čistina, na levo jasa, desno jasa, trava, zrak. Za hip, samo za hip zagleda čop. France postane trd, saj to je lovec!

»Hej«, zavpije oni izza skale, »pridi ven!« France se zareži. Kar misli si, mrcina zelena. Jaz ne, France že ne. Pomeri, pritisne in onemu za skalo odrfči klobuk ko leteči krožnik daleč vstran na jaso. France ima karte v rokah. Zadosti jasno je povedal tepcu, da gre za ves denar. Škoda gamsa, gams se bo usmradil, do mraka pa tako nihče nikamor več ne more.

Dan je minil. Tu in tam je reklo — BUM in fiuuu, drugače pa je bil mir. Šele ko je bila tema, noč in prva megla, sta oba odnesla pete. France domov, oni izza skale v Voje.

France se je oddahnil, ko je skrnil puško, se umil in legel spat. Toda še preden je v sladkem snu pozabil na usmrajenega gamsa, je nekdo močno potrkal. France vstane, odpre in zazija. Pred vrati je miličnik, lovec in radovedni sosed. »France, daj puško!«, pravi lovec. »Puško, kakšno puško?« »Tole,« pravi miličnik in pokaže s prstom na podnico, natanko na tisto, pod katero je čakala puška. Dvignil je desko, poveznil na glavo klobuk in so šli.

France stopi v keho, sede na klop in udari s pestjo po mizi: »Prekleti hribi! Vrag naj me vzame, če grem še enkrat gor. Tega dela nad jezери od nekdan nisem maral.«

»Pa so fantje zgodaj vstali
hitro kose so sklepali;
se je storil svit,
pa so šli kosit...«

Gorjanska košnja

DANICA ZUPANČIČ

Košenice dajejo našim Gorjancem posebno privlačnost. Prostrani gozdovi so sem in tja pretrgani in poživiljeni s tratami, ki jih odlikujeta sveža zelena barva in gorsko cvetje. S teh košenic odpeljejo Podgorci marsikateri voz sena, ki jim pomaga prerediti živino preko zime.

Gorjanska košnja je za Podgorca eno najtežjih kmečkih opravil, vendar je v njej tudi mnogo lepote in veselja. Pri gorski košnji pride do izraza trdnost vaške skupnosti, medsebojna pomoč pri delu, spretnost in sposobnost posameznika in kolektivno razvedrilo.

V času košnje so Gorjanci morda najlepši. Življenje utriplje na košenicah: rože so v razcvetu, žuželke brečče v vročem soncu, kose režejo zrelo travo, živina sope, vozovi škripljejo, slišijo se glasovi ljudi. Proti večeru so košenica umiri. Na robu se pojavi rahel dim, ki se meša z meglicami. Kosci posedajo okoli ognjev, se pogovarjajo in pojejo.

Poetična stran gorske košnje je privabljala izletnike. Mnogi so prihajali v Gorjance najraje v tem času. Viktor Pirnat je kot navdušen turist precej enostransko popisal gorjansko košnjo (Planinski Vestnik 1941).

Po košenicah na novomeški strani Gorjancev kose vasi Vrhpolje, Cerovi log, Suhadol, Jugorje in Gaberje. Jugorci in Gaberci imajo košenice v pobočju Gorjancev kmalu nad vasjo (Jelenov skok, Glažev graben, Rajta, Gospodična in druge). Vasi Vrhpolje, Cerovi log in Suhadol skorajda niso imele svojih košenic. Prostrane košenice okoli Miklavža so bile last poganške in ruperške graščine, ki sta oddajali kmetom košnjo. To košnjo so licitirali, še pogosteje pa so jo dajali v zameno za delo v vinskih goricah. Obe graščini sta imeli vinograde po podgorskih goricah, zlasti v Gabrski gori. Število delovnih dni, ki jih je moral kmet opraviti za voz sena z grajske košenice, je bilo različno, odvisno od kvalitete sena. Košenica Pri jezeru blizu Miklavža je bila močvirna in je dajala slabo seno, na drugi košenici je bilo veliko mravljišč, ki so hudo ovirala košnjo. Povprečno je veljalo, da je opravil kmet za voz sena po tri dneve v gorici. Nekateri družine so desetletja jemale isto košenico v košnjo. Že predvojna agrarna reforma je mnogo teh košenic prisodila kmetom v last. Prostrane košenice okoli Trdinovega vrha so last Žumberčanov, prebivalcev jugovzhodnega pobočja Gorjancev.

Čas gorjanske košnje je odvisen od lege košenic. V bližnje košenice se spuste Gaberci in Jugorci že takoj po Petrovem (29. junij), v polnem razmahu pa je njihova košnja v prvi polovici julija. To je tudi čas košnje po žumberških košenicah. Najkasneje dozori trava po košenicah okoli Miklavža. Iz Cerovega loga, Vrhpolja in Suhadola se odpravijo kosci v Gorjance v Aninem tednu (po 26. juliju).

Za gorjansko košnjo si preskrbi gospodar čimveč ljudi, ker je delo naporno in vreme ne čaka. Košnja v gori je bila od vseh kmečkih del najbolj plačana. Podgorci so ljudi za košnjo bolj malo najemali. Delali so na odvracilo — drug drugemu so pomagali, dokler ni bilo vse seno pospravljeno. Pač pa so hodili Podgorci kosit »na Laško« — v Žumberk. Žumberčani so se v polpretekli dobi bavili s krošnjarjenjem in drugo trgovino, za kmečka dela pa so najemali delovno silo. Podgorci so veliko ddnarili po Žumberku in nekdanj je veljalo, da se pri Lahih »ta več dinar« zasluži.

V času košnje se Podgorci preselijo v Gorjance. Na voz nalože kose, grablje, vile, kotliček za kuho, koš jedi, banke in putrhe. Če vreme ne nagaja, ostanejo v gori, dokler ne pokose vse košenice. Prenočujejo kar v senenih kopicah. Ženske odhajajo zvečer v dolino, da doma opravijo živino in prinesejo naslednji dan svežo hrano koscem. Če je dovolj ljudi, da ni treba pomagati pri sušenju, kose kosci z majhnimi presledki ves dan, od jutra, ko se začne delati dan, pa do mraka. Tisti, ki suše, imajo tudi ves dan polne roke dela. Seno se suši več dni in imajo opraviti s »frišno« in »staro« mrvo. Seno iz senčnih krajev znosijo na posebnih nosilih na sonce, kjer je dobro sušilo. Zjutraj redi raztepejo, preko dneva je treba seno večkrat obrniti, zvečer ga spravijo v kopice, ki jih drugo jutro spet raztrosijo.

Posebna oblika spravljanja sena v Gorjancih je kopic. Podoben je ostrvem in stogovom po drugih krajih Slovenije. V kopic spravijo seno, ki ostane dalj časa na košenici. Za kopic pripravijo najprej »spoden tlak« — nalože plast vejevja, da voda od spodaj ne doseže sena. Na sredo tega vejevja zabodejo »stražino«, visok močan drog, okoli katerega začno nalagati seno. Kopic je visok okoli tri metre, kupolaste oblike, ki se proti vrhu zožuje. Od več strani je podprt s poševnimi koli, na vrhu pa ga ščitita dve veji »za potis«. Seno v kopicu je tako sčesano, da mu dež ne more blizu.

Včasih so puščali kopice do zime na košenicah, potem pa so jih prevrnili in vlekli po snegu v dolino. Seno je bilo čvrsto zbito in kopic je do doma stal lepo skupaj. V enem kopicu je bilo dve sto do tri sto kilogramov sena. Danes so že precej opustili to zimsko spravljanje sena v dolino. V Gaberje in Jagorje, kjer so košenice bliže vasem, suho seno sproti odpeljejo domov in ne delajo kopic.

Na Miklavževih košenicah ostanejo kopic do konca košnje. Ko je vse seno posušeno in spravljen v kopic, ga začno voziti v dolino. S tem, da so ga zložili v kopic, so ga zaščitili pred dežjem in hkrati že opravili nakladanje na voz. Kopic namreč samo zvrnejo in ga pritrldijo na smuke, pa gredo z njim v dolino.

Smuke so za vožnjo po gorjanskih strminah prirejen voz. Z navadnim vozom ne morejo po teh razritih kolovozih ničesar opraviti, smuke pa prožno drse navzdol. Na prvo premo voza pritrldijo dva vzporedna drogova, približno iste dolžine, kot je sestavljen voz. Ta dva vzporedna drogova vežejo prečne late »police«.

Po žumberških košenicah poteka košnja podobno. Po deset in več Podgorcev iz ene vasi se je včasih odpravilo k Lahom v košnjo. Ponajveč so hodili kosit gospodarjem iz vasi Gaj, Sekuliči in Radatoviči, ki imajo svoje košenice po Trdinovem vrhu in doli do Maličevega krča. Kosci so spali na gospodarjevem skednju. Kmalu po polnoči so odšli proti košenicam, da so začeli kositi, brž ko se je videlo. Če je bila košenica daleč od vasi, so ostajali kar gori, dokler so kosili pri enem gospodarju. Ko so mu pospravili seno, so šli v vas pospraviti zaključek košnje in se pogodit z drugim gospodarjem. Na oddaljene košenice so Žumberčani pritovorili hrano in pijačo na osličkih, na bližnje pa so jo znesle ženske v jerbasih in koših. Ženske v beli noši, s širokimi zloženimi krili in otovorjeni oslički, so bile značilna pojava na žumberških košenicah v času košnje. Jugovzhodna pobočja Gorjancev so položnejša, zato spravljanje sena s košenice domov Lahom ni delalo toliko skrbi kot Podgorcem.

Za gorjansko košnjo pripravljajo kmetje dobro in tečno hrano, da se podpro za težko delo. Zjutraj, ko začno kositi, dobe kosci žganja. Okoli šeste ure imajo »fruštek« — slanino, čebulo in kruh. Sredi dopoldneva je predjužnik, za katerega

pripravijo klobase ali kakšno drugo meso. Za opoldanski obrok je v navadi kislo zelje, v katerem se je kuhala kaša ali pa ješprenj, v katerega je tudi stopil pacek. Popoldanska malica je podobna dopoldanski; ves dan pa morajo imeti kosci in grabljice dovolj vina.

Večeri med gorjanskimi kosci so lepi in sproščeni. Z mrakom izgine vsa utrujenost. Z bližnjih košenic se zberejo in posedejo okoli ognjev po dišečem senu. Pečejo krompir, nekateri so se v dolini spomnili tudi na koruzo. Šalijo se, prepevajo in pripovedujejo, kakšno je bilo včasih življenje v Gorjancih.

Na košenici Pri jezeru je bila nekoč vas. Še danes se pozna zidovje in robovi na košenicah so sledovi nekdanjih brazd. Nekateri menijo, da so odšli ti prebivalci z Gorjancev zaradi turške nevarnosti, drugi pa trde, da so morali bežati pred mravljami, ki so jih hotele uničiti. Mravelj je na tem mestu še danes toliko, da je košenica polna kupčkov, čeprav jih večkrat razkopljejo. Največ teh gorjanskih prebivalcev se je preselilo v Gornji Suhadol. Majhne lesene hiše in stare skednje so prinesli s seboj in jih postavili v vasi. Več hiš ima še priimek ali hišno ime Gorjanc.

Pred kakšnimi sedemdesetimi leti so prenehali Podgorci pasti prašiče v Gorjancih. Novi lastnik ni dovolil, da bi prašiči delali škodo po gozdovih. Erjavec Janez iz Gornjega Suhadola, ki je danes star 87 let, je še pasel prašiče v Gorjancih. Jeseni, ko je začel zoreti želod in je začela odpadati bukovca (žir), so iz vasi Loka, Stara vas, Cerovi log, Leskovec in Suhadol zagnali prašiče v gorjanske gozdove. V bližnje vasi so jih zvečer prignali domov. Nekateri so imeli prašiče ves teden v gori, v nedeljo so jih prignali domov, da so kaj toplega pojedli. Vas Cerovi log pa je imela na Kobili velike skupne svinjake. Tu so držali prašiče, dokler ni zapadel sneg. Prašičem so na paši nagajali volkovi. Pastir ni bil nikoli brez »ostrega« v gori. Nekateri so zaganjali prašiče v hoste tudi pozimi. Rili so po snegu in si za silo nabrali želoda in žira. Stari Suhadolčan se spominja, da so lastniku gozda plačevali po eno krono od vsakega svinčeta, ki se je paslo v Gorjancih.

Zvrste se še druge pripovedi o Kukovi gori, ki je polna vode, o dekletu, ki je z voli vred utonilo v Jezeru... Ognji dogorevajo, žerjavica se spreminja v pepel, pri Miklavžu odbije polnoč. Kosci se bodo za dobre tri ure ulegli v kopice, potem pa bodo spet zamahnili po rosnih travah.

Na čudnem robu

STANKO KLINAR

Z otroki sem se žogal na ozkem prostorčku pred hišo, na trdih peščenih tleh v senci stare jablane, nesrečno ograjene krog in krog s sovražnim plotom, ki je vsakih nekaj minut požiral žogo v našo veliko nejevoljo. Preskušal sem pač vse tiste nespametne akrobacije, ki jim nikoli nisem bil kos, tako da se je še otrokom čez čas začenjalo zdeti, da morajo biti zares težke, če ne celo virtuozne. Nekam sem seveda moral s svojimi razposajenimi močmi, ki mi jih je lenobno jutro tiste nedelje obsodilo na hišni arest.

Medtem, ne da bi najmanj mogel slutiti pekočo ironijo lepega dne, se je zgodilo nekaj strašnega. Takrat namreč, ko je stregla oskrbnica v Aljaževem domu kosilo svojim gostom, jo je sredi slovesnega opravila prestrašil Lojze, ki

je od nekod zrasel na terasi in se hkrati bled in tresočih kolen zgrudil na klop. Iz ran na vratu mu je nicala kri in močila srajco na prsih – vpijoč znanilec krvave novice, ki jo bo izjecljal, brž ko pride do moči. In ko jo je izpovedal, je bila ena sama, a ta dovolj strašna: Franci je padel v Stenarjevem razu!

Brojan je prejel alarm in mobiliziral mojstransko četico. Hudo zagnan je tekkel mimo hiše, kjer sem z otroki preganjal čas, meni pa se je hotelo govoriti o vremenu in sem mu zaklical: »Zdaj pa kar čedno kaže, kaj! Zjutraj je bilo pa leno, da se mi je komaj ljubilo živeti.« »Ni preslabo«, je uradno odgovoril, očitno ne preveč navdušen nad takim predmetom pogovora in, najbrž v strahu, da ga nasilno spreminja, plaho pristavil: »V razu se je nekaj zgodilo...« »A tako?« sem rekel prozaično, kot da sem zvedel to iz radia, in mislil bolj na žogo in nove poskuse kot na Brojanove besede. Ko je videl, da njegova novica nima nobene teže, je pospešil korak, kajti čas je bil zlato...

Tako se je zgodilo, da se je ekipa že spustila z vrha k ponesrečencu in začela z reševanjem, ko sem sam stal šele pod razom, ne da bi prav vedel, kaj naj storim. Toda tistih par minut, ko sem prisluškoval težaškemu delu v steni, poveljem in klicem, zabijanju klinov in padajočemu kamenju, sem se zelo pomiril. V Aljaževem domu so mi namreč dali na pot tako nevsakdanje novice, tako nasprotujoče običajnim skušnjam in tako nerazumljive in nerazložljive navadni pameti, da sem vso pot do pod raza pretekel v globokem dvomu nad tem, kar sem čul, in v veliki skrbi za Francijevo življenje. Menda je padel cel raztežaj, trideset metrov, a si ni ničesar zlomil, ni dobil pretresa možganov, ni padel v omedlevico, ni padel v šok, temveč se je lepo pobral na polici, se potipal, zavezal pretrgano vrv in plezal še dva raztežaja naprej kot prvi, dokler ni zaradi bolečin opešal. Lojze je bil srednji plezalec, vrv padajočga ga je ujela v zanko, mu ožgala vrat in ga potegnila nekaj metrov niže, a zadnji, Stanko, je dobro varoval, tako dobro, da se je vrv pretrgala... In vendar je Franci obtičal nekje na nekem čudežnem robu, nad zevajočo krajno počjo, ki je režala s pošastnim žrelom sto metrov globlje v prepadni črni grapi... Potem je bilo treba hitre akcije. Lojze se je kljub lastni nezdodi čutil najsposobnejšega, da jo izvede. Kot da živi še v tistih zlatih časih, ko nihče ni mogel pomniti, kdaj je sreča v skalah kakemu Mojstrančanu zadnjič pokazala zobe, se je odločil, da izpleza sam, kljub ožganemu vratu in kljub temu, da je bil formalno začetnik in prvič v Stenarju. Gotovo celo zgornjo polovico raza je tako preplezal brez vsake tuje pomoči in v rekordnem času preko vrha sestopil v Vrata, kjer se je izčrpan od prevelikih dogodkov sesedel.

Pri takih podatkih, ki so si kljuvali v oči, nisem mogel biti miren. Da bi bil rezultat tridesetmetrskega padca v terenu tretje stopnje tako mil, se mi je zdelo nerealno. Zla slutnja mi je zalezovala srce in sikala o skritih, zahrbtnih poškodbah, ki ubijejo človeka šele čez čas, a zagotovo...

Toda delo v steni je bilo enakomerno, klici in povelja mirni in stvarni. Prvič se je zgodilo, da mojstranska ekipa rešuje tovariša iz svoje srede, prvič, da se je reševanja v steni lotila sama in celo občutno okrnjena, kajti eden njenih najvrednejših članov je ta hip potreboval pomoči. Vznemirjenost bi torej bila razumljiva, a dejstvo, da je prevladovalo prav njeno nasprotje, je tudi meni na snežišču spodaj vlivalo zaupanje in popolnoma logično se mi je zdelo Brojanovo povelje, ki mi ga je zavpil iz raza štiri sto metrov nad menoj, naj odidem čez Stenarjeva vratca na vrh. Če torej dodatna pomoč z drugih reševalnih postaj ni potrebna, mora že biti vsa stvar zelo v redu. Ubogal sem torej in skušal razumeti nerazumljivo, čemur pa moj razum ni bil kos in se je zatekel v nevero in dvom nad tem, kar je čul.

Zdaj nisem več hitel. Od devetih sem stopil na Stenarjevo teme, v hipu ko je zvezdna kupola noči pokrila široko gorško prostranstvo in ugasnila sleherno pot. Tako nisem mogel več sestopiti nad raz k tovarišem. Predvrh nas je ločil, sploh jih nisem čul, saj so bili vsaj tri sto metrov globlje in daleč stran. Tih vetrč je lizal skale, in da bi mu kljuboval, sem vseeno začel lezti po grebenu dol, previdno tipaje v noč, toda brez pravega občutka za trdnost kamenja, ker sem sam ves drgetal od mraza. Prišel sem do kočljivega mesta in obrnil, ker se ga tik nad zevajočo črnino nisem drznil lotiti. Za skalo blizu vrha, v privetrju, sem legel na kamenje in prižgal svečo. Gledal sem vanjo in mislil o življenju in spet sem zapadel malodušnosti. Ali plapola tako kot moja sveča, ki jo moram sicer ščititi pred vetrom, ali samo tli kot zgublajoče se zvezde v megli? Najbrž samo tli... Kaj naj bi sicer v tem mrazu! Veter je stegnil jezik okrog skal in upihnil luč, preden sem utegnil skleniti dlani okrog plamena. Nisem je drugič prižgal. Trl sem si kolena, dokler se nisem ogrel in za hip utonil v sladki utrujenosti.

Bela tančica je oblivala goro in silila k vrhu, a čutil sem, da meri predvsem k črnemu stolpu v predvrhu, čigar obrise sem lahko razločil. Vzdigovala se je v odločnih zlikanih gubah, kot da je trdo naškrobljena, in dišala po soli in ugaslih stenjih ter šelestela kot papirnati napisi na vencih. Hotel sem ubraniti nedolžni črni stolp pred belim prtom, z izproženo roko sem udaril po njem in ga potlačil nazaj...

Zazrl sem se v globino. Medla lunina svečava je žarila dvoje velikih snežišč v grapi vzhodne stene. Morda bi še enkrat odločno zamahnil po mrtvaškem prtju, morda dvakrat, pa se ne bi zbudil nikoli več. Zdaj sem se seveda privezal z vrvico na skalo, a zaspal nisem več.

Megle so začele ovijati vrh in skozi me sem ob dveh ponoči zaslišal glasove tovarišev, ki so prišli na predvrh. Sprva medlim glasovom nisem mogel prav verjeti, ker nisem vedel, če morda spet ne dremujem, a bilo je res. Vse popoldne in vso noč so reševali. Glasovi so bili mirni, a glasni. Še za kako nepotrebno reč so se mimogrede spričkali. Tako sem laže spoznal njihove avtorje: Jože, Pavel, Gustl in trije Janezi (četrti ni mogel priti). Stankov glas je bil nekoliko manj energičen. Francija nisem čul.

Čez dobre pol ure sva se srečala. Saj je reševanje kljub skromni ekipi teklo v hitrem tempu. Nekajkrat sem vrgel vrv v temo (tam je bila škrbina in v njej reševalci) in z dobrega stojišča pomagal tovarišem čez kočljivo mesto, jim povedal, kako naj gredo naprej, saj sem že od prejšnjega nočnega obiska in ponovitve zdaj znal greben na pamet, in že je na hrbtu najmočnejšega Janeza tudi Franci priplezal čez izloženo stopnjo. Tu pa tam si je celo z rokami pomagal.

Ob štirih zjutraj, ko se je svit že do kraja razlil po gorah in je le malo manjkalo do popolnega dne, smo zapustili vrh. Bilo je v času, ko pomlad seže goram komaj do pasa, naprej gor pa razsežna snežišča še oznanjajo gospostvo zime. Ta nam je bila sedaj dobrodošla. V hitrem in varnem spustu, ki ni zahteval napora od reševalcev, ne muk od ponesrečenca, smo po zmerno mehkiem snegu dosegli sredino Sovatne. Medtem so se Francijeve obtolčenine žalostno razbolele in tako smo stali vsi pred najnapornejšim delom: pred trdo, strmo in debelo pošodrano potjo do Bukovja. Vsak naš trdi korak ga je zbedel, še bolj pokladanje na tla pri menjavanju nosačev. Ko sem ravno nosil spredaj, sem enkrat tako nemarno odletel, da sem hočeš nočeš tresčil nosila po tleh. Franci se tega dobro spominja. Skozi Bukovje je šlo laže in po dobrih štirih urah in pol smo bili z vrha Stenarja v dolini. Bili bi prej, ko bi nas bilo več.

Vse reševanje je trajalo dvajset ur, med njimi je bila cela noč napornega dela. Ni to sicer reševanje velikega formata, a kljub temu je mala mojstranska ekipa napravila z njim zrelostni izpit. Treba je bilo spraviti ponesrečenca iz srede Brojanovega raza na vrh Stenarja in v dolino, in to je bilo precej.

Medtem ko so se Lojzetu odrgrnine na vratu kmalu zacelile in je bila Stankov izkupiček le precej globoko počena koža na kazalcu, pa je ostal Franci nekaj časa »pod kuratelo« na Plavžu. Ko pa so se na kraju le prepričali o njegovi koprivji naravi, so ga spodili domov. Ni dosti manjkalo, pa bi ga ošibali kot simulanta. Nekaj časa je vendarle še prodajal dolgčas bolniškega dopusta in takrat sva imela oba pripraven čas za pogovor. Potrdil mi je vse tiste nemogoče kombinacije o tridesetih metrih padca, pretrgani vrvi in srečni zaustavitvi. O malenkostnih poškodbah nisem potreboval zagotovila. Takole mi je pravil:

»Kmalu za tem, ko se svet prevesi v desno, je za raztežaj dolga grapa. Onadva sta se vsidrila v dnu in lepo sem splezal do kraja in se začel ogledovati po stojišču, da bi prišla do mene. Pri tem opazim, da se skalnati blok na moji desni sumljivo maje, brž preprimem v levo, se obdržim, a blok zaniha in pade. Še zavpijem: »Fanta, kamen!«, a skala prileti ta hip na prosto visečo vrv pod menoj in me s silnim sunkom odtrga raz stojišča, da sem po zraku odletel za ničvredno pečino. Prekopicnil sem se tako srečno, da sem z zadnjo platjo priletel na polico, vendar sem se odbil in pristal šele globlje na drugi polici. Vrv med mano in tovarišema se je pretrgala — najbrž jo je bilo zbilto kamenje — vendar sem se kljub temu obdržal na robu, ker sem z vso močjo zasadil prste v grušč. Lojza sem potegnil za seboj, ker ni bil dovolj pripravljen, toda oba sta bila v kočljivem položaju, ker sta se morala hkrati varovati padajočega kamenja. Bila sta pa tudi grdo presenečena nad takim načinom plezanja, saj sem med letom mimogrede ujel njune prestrašene obraze. Spočetka nisem kaj prida občutil in sem plezal še dva raztežaja naprej, ker sem hotel na vsak način ven iz stene, ampak potlej ni šlo več. Desna noga me je preveč bolela, da skoraj nisem mogel več stopiti nanjo in udarci na prsih in hrbtu so bili prehudi. Takih skušenj pa, ko ti lastne sile sredi stene odpovejo, ne privoščim nikomur drugemu.«

Vše to je jasno povedano in lepo je verjeti, ker je res. Zame je vendarle prečudno in prezamotano. Poln sem divjih hipotez o drugačnih možnih rezultatih takele epizode, pa čeravno se je pripetila na terenu tretje stopnje. Drzna igra nadmočne narave, v katere roke je bilo položenih troje življenj. Ali pa se ni prelevil Stenar le v orjaško Sfingo, ki je trem popotnikom stavila pretežko vprašanje in jim nagajivo pokazala eno od možnih rešitev? Kdo ve?!

Opomba: Nesreča v Brojanovi smeri v Stenarju je dopoldne 7. junija 1959 zatekla mojstransko navezo: Lakoto, Pezdirnika in Koflerja. Stvari so potekale, kot je v članku opisano.

Čopov steber

MATEJ LIPOVŠEK

Čudoviti so bili tisti dnevi v Vratih. Listje je že začelo rumeneti, ko poletje še ni odprlo duri koledarski jeseni. Sonce je prijetno sijalo na dolino, le veter, ki je nosil zlatorumeni listje, je zmotil to tišino.

Tisti teden smo veliko plezali, izkoristiti smo hoteli vsak trenutek te krasote in tega miru. Triglavska stena je gledala proti nam in kakor da bi nam govorila: »Poizkusite še tu, tudi tu je lepo.«

Res smo jo mahnili zadnjo nedeljo. Prejšnji večer smo sklenili, da gremo v Steber, seveda le ob lepem vremenu. In vreme je bilo kakor naročeno. Barbka, Drago in jaz, trije mladi, polni elana. »Poizkusimo«, smo rekli, »kako gre naveži v troje!«

Krasno jutro nas je spremljalo vse do prvega snežišča, potem pa nas je že zajela senca mogočne severne stene. S pogledi smo se vračali nazaj v dolino, kjer so se pritajeno kradle srebrne meglice in izginjale v žarkih toplega sonca. Krenili smo proti običajnemu in najlažjemu vstopu. Preko slovenske smeri in Zlatorogovih polic smo prišli v Črni graben, nato pa na Gorenjski turnc, kjer smo malo posedeli. Od tu naprej pa se že začne smer in tako smo si bratovsko razdelili našo težko plezalno opremo. Dragu, ki je vodil, smo obesili največ, nato pa smo začeli. Med Gorenjskim in Čopovim stebrom smo že lahko preizkusili trdnost rok in nog na lepi polički, ki je držala precej strmo v grapo. Smer od tu naprej ni bila težka, zato smo spodnji del stebra plezali drug za drugim. Bil sem tik za Barbko in sem jo lahko nemoteno opazoval, kako pleza. »Mejdun, kako leze punca.« Vsak stop, vsak prijem je premišljen, nikjer nobenega obojavljanja. Tako smo priplezali do kratke poličke, nad katero so se že pojavile prve navpične pečine. Aljažev dom je čepel obdan z gozdom in zdi se ti, kakor da je vse ena sama igračka. »Naprej moramo«, sem takoj pomislil in ko sem spet pogledal nazaj v steno, je Drago že vpel prvo vponko. Počasi in enakomerno je napredoval navzgor. Res, pravi mojster je v steni. Čez čas pa sva z Barbko že slišala: »Pridi!« Na vrsti je bila Barbka. »Grem«, reče, od zgoraj pa zaslišiva le: »Varujem!« Tako smo preplezali tri raztežaje. Lepa, čudovita plezarija je bila to. Skala je še kar trdna in ko si v steni, se res lahko naučiješ svobodnega prostora okoli sebe. Priplezali smo v ogromno votlino, kjer smo si malo oddahnili. Skalnat obok nad nami je bil tu in tam poraščen z mahom, od katerega je včasih padla kakšna kaplja. »Od tu naprej«, sta mi razlagala Barbka in Drago, »pa gre zares. Čim si zunaj, poglej malo navzdol, pa ne preveč. Tri raztežaje bomo malo bingljali, nato pa bo laže.« Res je bilo tako. Ko je odšel Drago in sva z Barbko ostala sama v votlini, je bilo slišati le drsenje vrvi, ki je izginjala za robom skale. Stopil sem iz votline na ozko polico. Pogledal sem navzdol, pa brž navzgor. Res sta mi obe sliki ostali v precej divjem spominu. Nad mano je bil previs. Počasi sem stopil v stopno zanko in tako rinil polagoma navzgor. Ko sem bil čez, je bilo seveda treba izpeti vponko z zanko. Uprl sem noge v steno in zavpil navzgor: »Drži!« Z roko pa sem med nogama izpenjal vponko. Tako visiš med nebom in zemljo in bolje, da se ne razburjaš, če vponka ne gre takoj ven. »Je že zunaj!« Zataknil sem si jo za pas, nato pa sem počasi nadaljeval. Od zgoraj pa me je spraševal Drago: »Kako ti gre?« »Oh, krasno,« sem mu rekel! Ko sem ju zagledal nad sabo, sta sedela na majhni ploščadi, ki jo je prekrivala skala. »Ravno za dva je«, je rekel Drago. »Moral boš malo počakati, da zlezem naprej.« Seveda je plezanje tako le počasi napredovalo in ure so hitele. V naslednjem raztežaju smo vsi trije na prvem klinu malo bingljali v zanki in šele nato smo lahko splezali naprej.

V takih trenutkih sem vedno znova pomislil na Joža. Le kje je dobil tako voljo in pogum, da je šel tu čez. To za nas ni bila več plezarija — to je bilo samo guganje v zankah in vpenjanje in izpenjanje vrvi v vponkah. Povrh vsega pa Joža sploh ni imel zank in je plezal samo s klini in vrvjo. V meni je rastle vedno večje spoštovanje.

Najhujši se mi je zdel tretji raztežaj z galerijo klinov. Ko sem tu pogledal navzgor, sta kakih pet metrov nad mano viseli dve stopni zanki prosto v globino. Tu pa sem res moral zbrati pogum. Barbka je plezala tako dobro, da se ji nisem in nisem mogel načuditi. Mirno je prepenjala vrv, stopala v zanke in že je bila raztežaj više.

Naslednji raztežaj je bil kamin. Sklenili smo, da grem tu jaz naprej, da si Drago malo oddahne. »Zabijaj, kolikor moreš«, mi je svetoval Drago, »tu je malo nerodno«. Prvim trem metrom kamina sem se umaknil na desno v krušljive rumene skale.

Zabil sem prvi klin in še obesil sem se nanj, da bi videl, kako drži. Zdelo se mi je, da bo. Počasi sem lezel naprej okoli dva metra, ko se je pred mano dvignila navpična skala v kaminu. Kam sedaj? »Drago, nimam kam prijeti,« sem rekel. Stal sem tako nerodno, da niti klina nisem mogel zabiti. Šele pozneje sem videl, da je bil tik nad mano klin. Tako sem se le s težavo držal, nazadnje nisem mogel držati za noben oprimek več. Ne vem, — kakor da bi mi bile otrple roke od ram naprej in vse zastoj, nisem se mogel obdržati. Topo sem gledal v skalo, potem pa sem rekel. »Padel bom!« Zdrknil sem in močan teg vrvi me je kake tri metre niže zadržal ob steni, po vrvi pa je za mano prižvenketal klin, ki sem ga prej zabil. Še me je držala močna Dragova roka, ko sem rekel: »Popusti malo«. Počasi sem priplezal do njiju in globoko zadihal. »Drago, ti boš moral«, sem dejal. Res je to nalogo odlično izvršil. Lepo je zabil klin pod starim klinom, nato pa se je elegantno razkoračil v kaminu. Šlo je. Barbka pa, kakor da bi bili kamini njena specialiteta. Ena dve — in že je bila čez. Ko sem priplezal do njiju, mi je bilo že bolje. »Moram premagati to«, sem jima rekel. Naslednji raztežaj sem plezal naprej, bil pa sem skrajno previden. Ustavil sem se v lepi široki votlini in počakal, da sta prišla za mano še ona dva. Dan se je že umikal mraku in ko smo pogledali na uro, smo videli, da ne bo šlo več. Nad nami je bila še prečnica in nesmiselno bi bilo plezati v noči. In tako smo bivakirali. Pripravili smo si ležišče iz vrvi, za zglavje pa nam je bila mehka rdeča zemlja. Nad nami se je bočila ogromna skalnata prevesa. Zdelo se mi je, kakor da bi bili v kakšnem velikem orlovskem gnezdu. Za večerjo nama je Barbka tlačila v usta sladkor (seveda tudi sebi), ki smo se ga pa kmalu naveličali. Sede smo nato gledali v dolino in v noč, ki je nastajala. Na nebu so se pojavile kot oreh velike zvezde in Veliki voz se nam je prečudovito obesil ravno pred nos. Poizkusili smo zaspati. Nekaj časa nas je zeblo, nekaj časa smo dremali, pa je šlo. Celo telovadili smo malo, da smo tako enakomerno porazdelili toploto po telesu.

Jutro je bilo zopet prekrasno. Za začetek smo se pretegovali, da smo se ogreli, potem pa smo nadaljevali včerajšnje delo. Stena je tu prepadno gledala v globino, vendar ni bilo težko. Plezal sem naprej in po dveh raztežajih lažjega predela smo priplezali pod prečnico. Skoraj nemogoče je videti na prvi pogled. Le kako je prišel Joža tu čez! Bolj v zankah kot po skali sem prišel do prave police. Tu sem se ulegel nanjo in potem rinil po trebuhu naprej do prvega klina. Malo nerodno sem nato vstal in takoj je bilo laže. Nadaljeval sem po polici in od časa do časa pogledal navzdol. Nekje daleč pod mano je izvirala Bistrica, zgoraj pa je bila le stena in neskončno nebo. Na ozkem prostoru sem se ustavil in začel vleči vrv skozi vponke. Počasi je šlo. Barbka je morala biti s polico v prijateljskem sporazumu, kajti prav hitro je šla za mano. Skupaj sva nato povlekla še Dragovo vrv in obenem tulila: »Horuk, horuk!« Na vrsti je bil zopet Drago, ki je za jutranjo telovadbo zmagal poč nad nami. Stena se je nato malo poglela in kmalu smo bili v lažjem terenu. To je bila lepa, napeta plezarija po spodnjih težkih raztežajih. Še po polici in že smo bili v lahkem svetu. Sonce je ravno posijalo na nas, ko smo prišli na rob. Končno! Usedli smo se na skale in se zadovoljno gledali. »No, pa je le šlo,« je rekla Barbka. Klini so kar sami padli na tla in vrv se kar ni hotela zviti. Še bi se greli na toplem soncu, vendar nismo smeli pozabiti na naše v dolini, ki so bili gotovo v skrbeh za nas.

Šli smo. Sonce je prijazno sijalo in ko smo že bili v dolini, smo se še vedno ozirali nazaj v Čopov steber, ki se je mogočno vil med gladkimi rumenočrnimi skalami. »Še te obiščem«, sem sklenil.

Zapiski o našem gorskem filmu

BORIS REZEK

Filmska ustvarjalnost se je pri nas začela z gorskim filmom, ko je TK Skala l. 1928 izdelal dolgometražni trak V kraljestvu Zlatoroga. Ta v bistvu dokumentarni film o lepotah Julijskih Alp je bil v tedanjih, še nemi dobi, na zavidljivi višini in je imel popoln useh. Sledil mu je l. 1932 drugi še popolnejši: Triglavske strmine, ki je v preprosti zgodbi pokazal Triglav s svetom okrog njega. Ta film je nastal na zasebno pobudo in nato smo dobili še kratkometražni Triglav pozimi, a dobro začeto delo, ki ni prav nič zaostajalo za tedanjimi najboljšimi dosežki te vrste, je zaradi raznih težkoč in sporov med ustvarjalci poslej zastalo in ga ni bilo več mogoče obnoviti.

Po osvoboditvi je bila osnovana državna filmska proizvodnja. V nalogah obnove in izgradnje je postal film kronika naporov v tej smeri in odpiralo se mu je ogromno

področje narodno-osvobodilnega boja, ki je bilo že leta 1947 zajeto v našem zvočnem filmu Na svoji zemlji. Številni kratkometražni filmi pa so jemali snov iz rasti proizvodnje in iz udarništva; prikazovali so napore in uspehe, kakor je vzporedno Filmski obzornik spremljal manifestacije naše gospodarske, kulturne, športne in politične dejavnosti.

S časom je filmska proizvodnja zašla v slepo ulico, ker je bila preveč enostranska, in po vrsti filmov, ki so našli svoj končni mir brez spomina v arhivu, smo dobili Kekca. Vandotovo pravljичno delo je zaživelo v okviru gorske pokrajine in naše Alpe so po tolikih letih spet zažarele na filmskem platnu. Posebno med mladino z največjim navdušenjem sprejeti Kekec se je zdel uvod v vrsto novih filmov z naših gora, za katere so se snovi kar ponujale, toda le v Obzorniku in v kratkometražnem filmu so se še tu pa tam preblisnile gorske višave.

Filmsko proizvodnjo je bila zajela resna kriza. Razen Kekca in Na svoji zemlji, ni uspel noben drug igrani film, še toliko manj pisana šara raznih dokumentarnih. Gledalci so si zbrusili okus in jih ni mogla zadovoljiti vedno znova vsiljevana snov s poudarki, ki so maličili po svoje sicer zanimive prikaze. Filmom je manjkalo življenja in svežine. Le prav redka dela iz tega časa so se obdržala in so dajala dober napotek, kje in kako bi bilo treba začeti skrajja, kakor sta oba uspela igrana filma po svoje nakazovala pot do ljudstva.

Mimo tuje komercialne plaže, ki polni blagajne, je včasih vendarle zašel k nam kakšen res umetniški film, po katerem se je kazalo zgledovati. Film govori in mora govoriti ljudstvu, a njegova nujna gospodarska osnova, ker gre za ogromna sredstva, ki jih terjaja, ne dopušča nobenih poskusov, ki niso že vnaprej skrbno pretehtani. Toda kot v slovstvu so se naši filmski avtorji vedno usodno zamujali z nebitnim v zgodbi, zahajali so v itak nezanimivi snovi v še bolj nezanimive podrobnosti, zato niso mogli razgibati dejanja in film je moral propasti. Proizvodnja se je zaradi tega skušala osloniti na znana slovstvena dela, ki so vsaj deloma nudila jamstvo za uspeh, a po usodnem porazu z Jaro gospodo se je skušala rešiti s plažo in smo tako dobili Vesno ter nje drugo izdajo Ne čakaj na maj.

Vandotov opus je dajal še mnoge možnosti za filmsko realizacijo in po velikem uspehu Kekca se je zdelo, da bo morala proizvodnja v teh zadregah spet seči po njem. Toda prav nasprotno, lovila se je za tujimi vzori, poskušala s filmskimi omnibusi in je spet, ko se ji je barka že potapljala, zgrabila za vojno temo. Mrzlično in kar se da neprestano iskanje scenarijev za nekaj res našega ni dalo sadu. Že začetno delo na nekaterih filmih je bilo iz nerazumljivih, nikdar pojasnjenih vzrokov, nenadoma prekinjeno, in mnogi dozdevno rešilni scenariji, ki so se za take razglasili z vsem pompom, so bili na tihem pokopani v arhivu. Lektorji so bili premetali vso našo slovstveno zakladnico in odkrili vsa za filmsko realizacijo primerna dela med Jurčičem in Prežihom, niso pa našli niti Kozakovega Belega macesna, če posebej ne pokažemo samo še na dela Finžgarja in Jalna.

Gorsko slovstvo je pri nas vedno malo veljalo in ljudska povest je bila zadnje čase povsem potisnjena ob stran. Kljub uspehu Kekca za naš gorski svet pri filmu ni bilo razumevanja ne spoštovanja. V filmskem kiču Ne čakaj na maj je režiser del dogajanja postavil na Komno ter s polizano in zlikano frakarijo zagrešil pravo persiflažo življenja v naših gorah, ki so bile zlorabljene za prazno kuliso frajerskega poveljevanja.

Vsak film je namenjen milijonom gledalcev in naša proizvodnja je v prvi vrsti dolžna pokazati lastni svet, svoje posebnosti, skratka zemljo in ljudi, ki žive na njej, in sicer s samosvojem umetniškim izrazom. To je edina pot k uveljavljenju v svetu, ki ga ne zanimajo stvari, katerih ima sam na pretek. Čeprav z mejo na morju in v panonski nižini, smo alpski narod. Kljub množici, ki obljuduje stanovanjske kasarne po mestih in po vsej širjavi razpetim daljnovidom ter tovarniškim dimnikom, je Slovenija dandanes še vedno agrarna dežela in naše ljudstvo je kmetsko. V njem ne šteje peščica ljudi, ki jih je nadahnil smrad pariških bistrojev in skuša pri nas ustvarjati slovstveno asfaltno džunglo in se umikati v mrzli intelektualizem, ne ona z malomeščansko dediščino obremenjena inteligenca.

Prenavljajočega se vrenja, ki zajema naše ljudstvo in ga spravlja iz družbene in kulturne zaostalosti, še ne znata prav zgrabiti slovstvo in film. Dokler filmski ustvarjalci ne bodo imeli prostih rok pri izbiri in obdelavi snovi in potrebnih sposobnosti, se mora naša filmska proizvodnja omejiti na tisto, kar ji more v okviru njene osnovne dolžnosti zagotoviti notranji in še važnejši zunanji uspeh.

Dokler bomo prihajali na svetovne filmske festivale z nedognanimi deli iz naše stvarnosti ali bližnje preteklosti, ki niso niti za domačo rabo, ne bomo uspeli, ker jih

svet že itak odklanja. Naša filmska proizvodnja je navezana na lastna prigospodarjena sredstva in skromno državno dotacijo, zato ne more tvegati nobenih poskusov več.

S čim potem lahko uspe? Š Kekcem je na festivalu mladinskega filma v Benetkah in odkupile so ga že mnoge države. Tega migljaja pa odgovorni ljudje niso hoteli razumeti. Naš film je pač rastel v posebnih okoliščinah. Razen dveh ali treh snemalcev po osvoboditvi ni bilo na razpolago nobenega kadra. Ni bilo scenaristov, režiserjev in ne tehničnega osebja, niti tehničnih sredstev. Zavzeti filmski delavci so jih ustvarili z lastnimi rokami in so se z vztrajnim delom in samovzgojo že l. 1947 tako povzpeli, da so se lahko lotili realizacije filma Na svoji zemlji. Vse drugače pa je bilo pri vodstvu proizvodnje. Na odgovorna mesta so prihajali ljudje s kvalifikacijo povprečnih gledalcev filmskih predstav, pomanjkljivo kulturno ravno in enakim smislom za umetniško ustvarjalnost.

Program so narekovala politične in gospodarske nujnosti s kampanjskimi temami, ki so po večjem zastarele, še preden so bile do kraja posnete. Naposled je le moralo prevladati spoznanje, da ima film še drugačne naloge. Vodilni kader, ki se je itak stalno menjaval, je bil končno docela izmenjan, zato pa je sledila invazija druge vodstvene garniture, ki ji sicer ni bilo mogoče odrekat primerne višine in razgledanosti, a je po posameznikih izšla iz krogov, zagledanih v nove slovstvene oblike, daleč od prave ljudskosti. Umaknjeni so bili v svoj posebni svet, v katerem so vznikle silne zamisli o filmskih bestsellerjih po preskušanih tujih receptih in so se zanje že odkupovali rahitični sartrski scenariji ter najemali nesposobni režiserji.

Filmskim ustvarjalcem je bil že prej onemogočen vsak vpliv na proizvodnjo, in kakor so se prej borili proti enostranskemu usmerjanju svojega dela, so se morali spopasti znova za svobodo in ljudskost svojega ustvarjanja. Najsi je v vodstvenem kadru šlo za resna medsebojna trenja, je bil vedno složen v odklanjanju domačih, bistveno naših tem, posebno pa gorskega filma, kakor je bil vsaj do neke mere Kekec.

Kar je bilo mogoče pokazati o naših gorah v Obzorniku in v kratkometražnih filmih, je bilo skoraj izsiljeno v ostrem boju s poniglavo zamaknjenostjo v ozki intelektualizem. Čeprav so bili nekateri teh prikazov nagrajeni na inozemskih festivalih in odkupljeni, se jim je uporno odrekala vsaka vrednost. Kratkometražni film je postajal mimo svojih pravih nalog nekakšen umetnostnozgodovinski organ, a z uspehom, da je nek tak prikaz s kolobocijo filmskih trikov, znanih iz začetkov kinematografije, publika na festivalu v Pulju odločno izžvižgala.

Na celovečerni film o gorah v takih okoliščinah ni bilo niti misliti. Življenje je bilo pregnano iz kratkometražnega filma, prevladale so mrtvaške kosti z diletantizmom najvišje vrste. Zgubil je sploh vsak stik s sodobno stvarnostjo, ki jo je po zaslugi umetniškega vodstva itak moral prikrojevati in je že postajal odvratno utilitarističen. Naša zemlja s svojimi ljudmi se je morala vedno bolj umikati iz njega in kakor igrani, je naposled tudi kratkometražni film obtičal v slepi ulici, a krivci so si zaman skušali oprati roke.

Razmere v naši filmski proizvodnji so naposled postale take, da je poleg Triglav-filma moralo nastati še drugo proizvodno podjetje Viba-film, ki pa je že s svojim prvim igranim filmom, znano Kalo, zašlo v iste kolesnice, čeprav je za kulise spet vzelo gorsko pokrajino in je v njih tudi ostalo. Najboljši filmski ustvarjalci, ki niso več imeli možnosti za delo v tem okolju, so prešli k drugim proizvodnjam, odkoder so našli vse razumevanje in prave pogoje za nemoten umetniški razmah in so tako za našo filmsko ustvarjalnost več ali manj zgubljeni.

Doklej utegne še trajati omalovaževanje gorskega filma, ki celo z docela gospodarskega stališča niti najmanj ni upravičeno, ne moremo soditi, če ne bo odločnega posega javnosti in samih filmskih delavcev. Takoj je treba zavrniti prazni izgovor, da ni scenarijev, ker so že skrajno zavrženi, pokopani pod gromadami nerabnega, a drago plačanega papirja drugih scenarijev, ki jih nikdar ne bo mogoče realizirati.

Popolno pomanjkanje posluha za gore in življenja v njih, kakor sploh za prirodo in domačijsko filmsko ustvarjalnost, povsem upravičeno obsojajo desetisoči pripadnikov planinske organizacije z mnogo večjim številom resnih obiskovalcev filmskih predstav vred. Naša filmska proizvodnja ni osebna stvar, ne stvar osebnega okusa, temveč je bila postavljena v službo ljudstva, ki odklanja vsakršno jaro in kabinetno umetnost, ki nima zdravih korenin v naših tleh. Zato mora opravljati svoje kulturno poslanstvo na vsem področju naše dejavnosti, prav za vsakogar in ne le za ozek krog ljubiteljev in poznavalcev.

Skušnje, pridobljene z vrsto filmov, ki jih je filmsko občinstvo odklonilo ali so ostali neopaženi, nam kažejo pravo pot. Proizvodnja se najbrž pri igranem filmu ne

bo vedno mogla izogniti filmski plaži, ki polni blagajne, a vsaka ustvarjalnost je vedno ocenjena po najvišjih dosežkih. Potegniti je treba črto čez večno ponavljajoče se napake in uspehi gotovo ne bodo izostali.

Ne gre samo za gorski film. Prav tako nam je pri srcu vsa filmska ustvarjalnost, ki jemlje snov iz naše stvarnosti ali naših posebnosti in je podana na svojski, naš in res prepričljiv način. Odklonili smo uvožene slovstvene manire, kakor smo moderno nazovi umetnost, in upiramo se popačeni podobi časa, v katerem živimo. Hočemo ostati zavzeti za vse resnično, kot smo tembolj za lepo in dobro, kajti samo s takim ustvarjanjem si bo tudi naša filmska umetnost pridobila ugled.

Tamar

MARJAN KRISSELJ

Vlak iz Ljubljane do Planice. Nekaj bežnih vtisov med potjo. Komaj zaznaven vonj po bližajoči se jeseni; in že me je v Planici pozdravilo presenetljivo toplo septembrsko sonce. Obstal sem pred širokim, gostoljubnim vhom planiške doline, se prešerno pretegnil, popravil dokaj zajeten nahrbtnik in jo mahnil peš po prekrasni, s popoldansko svetlobo oblitni dolini.

Na hitro roko, toda trdno zbita ograja ob cesti; vegast kozolec sredi mehke travnate preproge; orač na utrujeni njivi — vse to se je čudovito ujemalo z veličastno panoramo strmih gora pred menoj. Melišča pod njimi zdaj počivajo; nikjer snega, nikjer smučarjev. Vsepovsod mir. Ozračje moti le sopihanje lokomotive, ki si tam, na planiški postaji, nabira novih moči, in pa oračev bič, ki kdaj pa kdaj opozori konja, naj potegne. Vse drugo je potopljeno v razkošno tišino. Zdi se, da sama narava, trepetajoča sicer še v bledem zelenju, zadržuje dih in čaka nove preobleke. Namenil sem se mimo znane planiške skakalnice med ostenje Travnika, Rateških Ponc, Mojstrovke, Jalovca. Tam nekje pod njegovim vznožjem je moj cilj — Tamar. Prijazna planinska postojanka, do katere prideš takorekoč po ravnem, saj je lepa, nenadelana makadamska cesta primerna celo za motorna vozila. Pa kaj bi z motorjem. Z njim bi bil prikrajšan za velik del tistih lepot, ki jih lahko docela dojameš samo, če greš peš po tem gorskem paradižu, že poškopljenem s prvimi otenki jesenskih barv.

Pobočja Ponc, Travnika in Mojstrovke; mehke travnate jase, s slikovito nameštanimi skalnatimi grobljami in zajetne stoletne smreke te spominjajo davnih dni, ko je še tod kolovratil rateški pastir za svojimi kozami, ko so se po skoro neprehodnem goščavju podili še volkovi in medvedi in ugrabljali pastirjem njihovo drobnico.

Občudovanje in premišljevanje o teh in podobnih rečeh, pa spet občudovanje. Sape ni. Pot se hitro krči in že bi bil skoraj zagledal planinsko kočjo Tamar, ko za menoj nekaj zapiha. Imel sem prej volkove v mislih, pa bi se kmalu celo prestrašil, če se ne bi tisto, kar je soplo, oglasilo čisto po človeško:

»Hej, tovariš, greste v Tamar?«

Ljubek glas je bil to; pogledam in komaj pritrdim, že me mlado deklo poprosi, če bi se mi lahko pridružilo. Bil sem takoj za to. Takole v dvojje je pot še lepša, vtisi bogatejši.

Dekle se je oddahnilo, popravilo ogromno torbo, v kateri so bile očitno spravljene prepotrebne stvari, za več dni.

»Greste samo v Tamar ali še kam naprej?« sem jo pobaral ter pri tem nezaupno pogledal njene nežne čveljčke.

»Ostala bom v Tamarju. Dopust imam, pa sem se odločila, da ga bom preživela tu. Pravijo, da je v jeseni v planinah najlepše.«

Zajel sem po sveži smoli in gozdu dišečo sapo in ji v mislih pritrdil. »Želim si miru«, je nadaljevala že vsa razgreta od pretežke torbe. »In tu med gorami, gozdovi in tokavami ga bo dovolj...«

Utihnila sva. Mir, ki je takole proti oranžnemu večeru v gozdu še izrazitejši, je potrdil njeno ugotovitev.

Molče sva nadaljevala pot. Zdelo se mi je, da mora biti dom že blizu. Z očmi sem se pasel po zelenih jasah, tipal med drevjem, da bi morda zagledal prve obrise najjega cilja. Iz tega prizadevanja me spet prikljče vzklik poln občudovanja.

»Poglejte!«

Dekle je kazalo nekam tja na pobočje Rateških Ponc.

»Nič ne vidim.«

»Slap!«

Ostrmel sem. Gora pred menoj se je naenkrat spremenila v žalostnega premaganega velikana, ki mu iz globoke rane teče kristalno čista moč. Nepretrgoma teče in nihče je ne more ustaviti... Curek belega življenja se mu pretaka po telesu, se zgublja pod njegovimi nogami, kot bi ga srkal vase, da bi se pridobil novih moči. In tako bo teklo večno, in večno bo ta velikani žalosten in ne bo mogel umreti...

»To je izviri Save Dolinke«, me je vzdramila iz občudovanja spremljevalka. Prekrasno podobo je že zamenjala druga. Jalovec, s svojim kuloarjem in še bolj čistiljivim temenom z ostro oblikovanimi strmalmi, ki se stegujejo v modrino. Pod njim livada, posejana sem in tja s košatimi smaragdno zelenimi smrekami in koča. Tamar. Veličastna podoba. Človeku se zdi, da v večerni modrini hrepeni še više. Tančica zakriva že zadnje podrobnosti strmih tleh, iz črnega gozda pa mežikajo drobne lučke in te gostoljubno vabijo, da vstopiš. V prijazni in po domači izbi dišeči jedilnici sva se s spremljevalko oddahnili. Prijazen pozdrav skrbnice, čaj, zagozda kruha, kratek klepet in že sem se znašel v postelji, dišeči po gorskem zraku in se v mraku zastrmel v umirajoči svet skozi okno. Obrisi razjedjenih vrhov, tonečih v temni modrini, skrivnostni šum slapa, lahko šepetanje debelih smrek me je preselilo v svet sanj, presenetljivo podoben tistemu, po katerem sem se podnevi sprehajal. Skrivaj sem zavidal dekletu, ki bo lahko ostalo tu.

mladi pišejo

Moja prva tura po zelenem Pohorju

Skrivnostno šume vrhovi stoletnih smrek. Hodimo pod široko razprtimi krili teh smrek, majhni, neznatni, kakor njih vnučki in poslušamo njih petje. Kakor pravljica je... Kako je že bilo takrat?

Ob enih je bil odhod iz Ruš. Namenili smo se, da prehodimo del slovenske transverzale. Dvajset nas je bilo. Pot se je vlekla skozi ob drči. Natovorjeni smo bili z velikimi nahrbtniki. Težko smo nosili. Molčali smo, prevzeti od globoke tišine. Dolga je bila pot do naše prve planinske kočice pri Šumiku. Zmučeni smo prispeli tja. Noge so nam že skoraj odpovedale. Ko smo vstopili v kočico, je bila ta že prenapolnjena s taborniki iz Murske Sobote. Bilo jih je kar 49. Ker kočica nima na razpolago dovolj ležišč, smo morali ležati v majhni sobici na tleh. Razdrli smo postelje in si pripravili ležišča.

Čakala nas je še velika naloga: do večera priti na vsak način do Ribniške kočice. Za utrujenost se nihče ni zmenil. Prislunili smo žuborenju potočka, ki nas je celo pot spremljal, veselemu petju ptičev, življenju na planinah. Ob 10. uri dopoldan smo prispeli na Pesek, kjer smo malo pojužinali. Čez eno uro smo nadaljevali pot. Skupina osmih pionirjev in pionirk se je odcepila in odšla proti stolpu na Roglji. Ostali smo šli počasi proti Ribniški koči. Na stolp smo šli, vendar na vrh nismo mogli priti zaradi hudega vetra. Nebo je bilo prekrito s črnimi oblaki, zato smo odšli h koči na Roglji. Čakali smo na dež, ker pa deževati le ni hotelo, smo se podali na negotovo pot. Če bomo mokri, bomo pač mokri! Priti smo morali na vsak način do noči k Ribniški koči.

Videli smo na stotine zvončkov in nežnih cvetov pomladanskega žefrana. Na Ribniškem sedlu smo zagledali Ribniško jezero. Ob pol treh smo prispeli h koči. Tam so že bili dijaki klasične gimnazije iz Maribora. Ob prijetni glasbi smo pozabili na ves trud. Za nami je bilo sedem ur hoje.

Bilo je še pre zgodaj, da bi šli spat, pa smo se igrali razne igre. Ludvik in Branko sta igrala z nekim tovarišem šah, midva z Andrejem pa sva potapljala ladjo. Vsak si je poiskal kaj, da se ne bi dolgočasil.

Naslednji dan na vse zgodaj nas je zbudil tov. Kordeš. Po zajtrku smo se odpravili na pot. Obiskali smo še kočico na Pungartu, Partizanski dom, Kočo na Kremžarjevem vrhu, odkoder je bil prelep razgled na Slovenj Gradec, Uršljo, Peco. Vse povsod smo kaj novega doživeli. Eno uro še in že smo bili v Slovenj Gradcu.

Nataša Hrelja, PD Ruše

MLADINSKI TABOR NA GOLTEH

Ko so dne 4. oktobra 1959 koroški mladinci obiskali celjski mladinski odsek na Celjski koči, so po obravnavi problematike sprejeli sklep, da se kmalu zopet snidejo. Res je Planinsko društvo Celje to namero uresničilo v dneh 24. in 25. oktobra, da je organiziralo mladinski tabor na Golteh. V poznih popoldanskih urah so se v soboto, dne 24. oktobra 1959, začeli zbirati mladinci v Mozirski koči. Prihajali so v skupinah s koroške in celjske strani. Kmalu je kočjo napolnila vesela govorica in smeh, ki je odmeval po vseh kotih. Po skupni večerji so mladinci, okoli 70 po številu, poslušali predavanji tov. Cirila Debeljaka in Vilija Sveta in gledali barvaste diapozitive. Bogat aplavz je nagradil naša alpinista, mladina pa se je veselo odpravila spat.

Naslednji dan nas je zbudilo prekrasno jesensko jutro, kot bi hotela še narava pomagati k dobremu razpoloženju. Hitro smo se pripravili za odhod in skupno odšli na Medvedjak. Sonce je toplo pripekalo, v dolinah pa se je še vila megla. Z vrha se nam je nudil čudovit razgled. Pozdravljali smo naše stare znance Pohorje, Kozjak, Plešivec, Peco, Kamniške planine, Savsko pogorje, Goro Oljko, Boč, Paški Kozjak in še nebroj drugih vrhov. Ogedali smo si tu tudi spomenik padlim borcem, nato pa v veselem razpoloženju nadaljevali pot na Smrekovec. Jesen je že obarvala listje in ustvarila v nas praznično razpoloženje. Kako lepa je naša slovenska zemlja v tej razkošni obleki, polni barvnih odtenkov in igri svetlobe in sonca! Ob menjajočih pogledih sedaj na Plešivec, pa zopet v Šaleško dolino, pa na bližnje vrhove Pohorja smo kmalu prišli do kočje. Po izdatnem okrepčilu smo se zbrali pred kočjo na prostem, kjer sta mladinski tabor pozdravila predstavnik Planinske zveze Slovenije in PD Celje. Tudi v planinski organizaciji moramo skrbeti za naraščaj in nenehno razvijati dejavnost mladinskih odsekov, ki naj bodo šola bodočih planincev in alpinistov.

Z vztrajnim delom in pravnimi prijemami bomo v mladih ljudeh vzbujali ljubezen do planin, do narave in do domače zemlje ter jih odvrčali od vseh kvarnih vplivov. Z obljubo, da bodo celjski mladinci vrnili obisk in prišli v kraljestvo kralja Matjaža, se je tabor zaključil.

Ob slovesu je predstavnik PD Mežica v imenu mladinskega odseka poklonil

celjskim mladincem lepo okvirjeno sliko planinskega doma na Peci.

Mladina se je veselo razšla, vsaka skupina na svoj konec. Od daleč se je razlegalo vriskanje, v srcih pa je ostal spomin na lep dan.

Božo Greblaher

II. MLADINSKI TURNI SMUK PO KOROŠKI

Dne 17. I. t. l. se je zbralo v Prevaljah nič manj kot 105 mladincev iz mladinskih odsekov PD Žerjav, Mežica, Prevalje, Ravne na Koroškem, Radlje ob Dravi, Vuzenica, Slovenj Gradec in Celje, ki so se udeležili II. mladinskega turnega smuka po Koroški. Prvič so se tega smuka udeležili mladinci iz Raven na Koroškem, Slovenj Gradca, Vuzenice in iz Celja.

Proga je tekla iz Prevalj od Brančurnika mimo Smučarske kočje pod Uršljo goro, ob vnožju Uršlje gore po južnih obronkih do Križana in dalje do Št. Vida do Andrejevega doma na Slemenu. Po enournem počitku in okrepčilu so se mladinci odpravili dalje v lahnem smuku proti Črni, kjer je bil cilj in kjer so mladince pozdravili in pogostili domačini Črnjani.

Proga je tekla po bivših kurirskih poteh XIV. divizije.

Ob zaključku prireditve so vsi udeleženci prejeli spominske značke in sicer zlate tisti, ki so se tega turnega smuka že drugič udeležili, vsi ostali pa srebrne. Razen teh je vsak mladinski odsek prejel še lepo plaket.

To, že tradicionalno prireditev, je zelo uspešno organiziral Koordinacijski odbor mladinskih odsekov PD Mežiške in Dravske doline, ki mu načeluje marljivi mladinski delavec tov. Ernest Vauh.

R. L.

NOV PLANINSKI DOM NA JAHORINI (1650 m)

Smučarsko-planinsko društvo JLA Jahorina v Sarajevu je dne 22. decembra 1959 izročilo svojemu namenu novo sodoben smučarsko-planinski objekt Partizanski dom, ki posluje vse leto.

Dom razpolaga s 120 ležišči v sobah s po 4 do 12 posteljami, v I. nadstropju pa so društveni prostori, ki omogočajo zelo prijetno in udobno bivanje. Dom stoji na sončni livadi v neposredni bližini vzpenjače, sredi idealnih smučarskih te-

renov, zaradi svojega izrednega položaja in gozdov naokrog pa je tudi dobro zaščiten pred vetrom.

Tudi cene v domu so zelo ugodne, saj stane celodnevni penzion za člane samo 400 din in za nečlane 500 din. Bivanje v domu je potrebno vnaprej rezervirati in se pismeno obrniti na Smučarsko-planinsko društvo JLA Jahorina Sarajevo, Dom JLA.

R. L.

TELEFON NA PECI

PD Mežica si je še tudi po dograditvi novega sodobnega planinskega doma na Peci, ki ga je odprlo leta 1958, zelo prizadevalo, da bi ta dom popolnoma dogradilo in opremilo in nudilo obiskovalcem doma čim več. Čeprav jim zaradi pomanjkanja finančnih sredstev do danes še ni uspelo vsega urediti, kakor je treba, vendarle Dom že danes razpolaga s 48 posteljami in 50 ležišči. Na Dan republike, dne 29. novembra 1959, pa je društvo slavilo novo delovno zmago — priključek telefona. Linija je priključena na avtomatsko telefonsko centralo Rudnika Mežica in preko pošte z ostalim telefonskim omrežjem. Tako zvonijo sedaj telefon verjetno na najvišji točki daleč naokoli. Zadostuje le, da pokličete Mežico telefon št. 4 in že vas bo vsak dan med 6. in 12. uro rudniška telefonska centrala povezala z Domom na Peci. Važnosti tega telefona ni treba še posebej naglašati, saj

bo služil planincem in smučarjem, ki se bodo želeli informirati o razmerah na Peci, dalje za primer gorskih nesreč, gozdnih požarov, za posredovanje vremenskih poročil in, kar je tudi važno, za dobro oskrbo doma, ki posluje vse leto.

Nova telefonska linija je zgrajena od rudarskega naselja Helena (785 m) pod Peco, pelje mimo Stoparjevega do vznožja tovarne žičnice na Peco, od koder poteka vzporedno z žičnico vse do doma (1665 m). Dolga je okoli 2800 m. V gradnjo je bilo vložena veliko truda in denarnih sredstev, saj poteka dobršen del trase v strmem, skalnatem in gozdnatem terenu. Društveni člani so pri tej gradnji opravili nad 500 prostovoljnih delovnih ur. Gradnjo je vodil načelnik gradbenega odseka tov. Kristl Pečovnik, ki se je sam največ trudil, tako neposredno pri sami gradnji kakor tudi pri organizacijskih poslih. Veliko pomoč je nudila tudi obmejna vojaška enota, zlasti pri izseku in pri postavljanju drogov ter uprava rudnika Mežica.

Tako ima sedaj planinski dom na Peci poleg električne napeljave, vodovoda, tovarne žičnice iz Helene do doma ter televizorja še telefonsko zvezo.

Društvo pa želi obnoviti tudi po Nemcih uničeni spomenik Kralja Matjaža, ki ga je izdelal kipar Niko Pirnat. Novi spomenik bo dobil svoj prostor najbrž v majhni skalnati votlinici poleg doma.

R. L.

iz planinske literature

GASTON REBUFFAT, NEIGE ET ROC, Hachette, collection Tout par l'image, 1959. Te vrste knjige nam težko pridejo v roke. Devize in spet devize. Zadnjo Rebuffatovo knjigo pa mi je posodil Ciril Debeljak. Knjiga je eno samo presenečenje. Oprema, papir, tisk, slike, slika za sliko, tout par l'image, vse je pravzaprav povedano s sliko, tekst pa ni nič slabši. Rebuffat daje obračun o alpinistični tehniki, o njenem letnem in zimskem, kopnem in lednem integralu, poleg tega pa se izkaže ne samo kot izkušen, širokogruden, trezen in precizen športnik, marveč tudi kot simpatičen, bister in pronicav človek. S svojim odgovorom na vprašanje, zakaj plezamo, zakaj hodimo v gore iskat najtežje preizkušnje duha in telesa, marsikoga ne bo zadovoljil. Nekako tako, kakor pravi naš Žu-

pančič: Glej to drevo: za usodo nič ne vpraša, a večno se bori za svoj namen... Če te potegne v steno, je to zakonitost subjekta, rase, rodu, je nekaj, kar ne bo zamrlo, četudi se toliko govori o zagati evropskega alpinizma. Rebuffatovo modrovanje o gorah in o alpinizmu je nekaka antologija vsega pametnega, kar so najboljši planinski pisatelji raznih narodov napisali doslej. Ni dovolj, da bivaš, eksistiraš, treba je živeti, to je spremenjeno klasično reklo: Kjer je volja, tam je pot.

Rebuffatov pogled na gornišstvo je optimističen, praktičen, za vsakdanjo rabo, učinkovita tolažba za vse, ki tožijo, da pravega planinstva ni več na svetu. Sveta še zlepa ne bo zmanjkalo, tudi gorskega sveta še ne tako kmalu.

T. O.

iz občnih zborov

PD ŽELEZNIČAR LJUBLJANA. Poročila, ki so jih podali društveni funkcionarji na občnem zboru, niso bila taka, kakor smo jih bili doslej navajeni pri tem društvu. Iz njih sledi, da je delo v tem društvu v 1959 tako rekoč zamrlo, kar je bilo pač posledica spora med UO in sekcijo jamarjev. Ta spor je šel tako daleč, da je morala celo PZS prevzeti vso stvar v svoje roke in odločiti, na kateri strani je krivda. Čim je nato PZS izrekla svoje mnenje — ki v predloženem gradivu ni našla dovolj osnov za uvedbo eventualnega disciplinskega postopka proti nekaterim članom jamarске sekcije — je društvo sklicalo občni zbor, ki se je soglasno izrekel za zopetno delovanje jamarске sekcije v okviru društva, jamarji sami pa so tudi izrazili željo po čim tesnejšem sodelovanju z društvom. V ostalem se je diskusija največ bavila z Voglom, kjer želi to društvo kljub planinskemu hotelu, ki ga namerava gostinstvo postaviti hkrati z žičnico na Vogel, zgraditi manjšo planinsko postojanko. Sredstva za to gradnjo naj bi društvo v glavnem prejelo iz izkupička za prodane naprave žičnice, ki jih je PD Železničar že postavil.

Novemu odboru načeluje tov. Anton Žvan. Zbor je v imenu PZS pozdravil tov. Rupko Godec.

PD LITOSTROJ LJUBLJANA. Društvo se je v glavnem bavilo z gospodarstvom in zato na ostalo dejavnost ni moglo obračati tiste pozornosti, ki bi bila sicer potrebna. Predvsem je gradilo poleg že obstoječe postojanke na Soriški planini nov objekt, ker je spričo velikega obiska postala dosedanja postojanka pretesna. Potrebna denarna sredstva sta dala na razpolago sindikalna organizacija v tovarni in uprava podjetja. Ta sredstva in številne ure prostovoljnega dela društvenih članov so omogočili, da se je gradnja novega objekta skoraj končala. Velike zasluge pri tem ima tudi tov. Levstek, ki je posvetil tej gradnji vse svoje sile in znanje in omogočil, da se je postojanka zgradila z minimalnimi stroški. Oskrba že obstoječe postojanke je izkazala lep pozitiven saldo. Da je temu tako, se je treba zahvaliti tov. Stanetu Maverju, ki je največ doprinesel k nadvse dobremu oskrbovanju postojanke.

Alpinisti so izvedli skupno 52 plezalnih vzponov, med katerim so tudi znana Aschenbrennerjeva smer v Travniku in

Čopov steber v Triglavu ter okoli 10 skupnih tur v vseh letnih časih. Prvič v času svojega obstoja je alp. odsek v preteklem letu organiziral tudi odpravo v inozemstvo z glavnim ciljem — veliki Klek. Člani odseka so tudi pridno pomagali pri gradnji in skrbeli za slikovni material za potrebe propagandnega odseka. Predavanja z barvnimi diapozitivi niso privabila večjega števila članov, večji obisk pa je doživel večer planinskih filmov. Pri prvem predavanju z barvnimi diapozitivi so na slovesen način razdelili 30 na novo vpisanim mladincem članske izkaznice. Izletniška dejavnost je bila v glavnem omejena na obisk postojanke na Soriški planini, ki je skupaj z udarniki zabeležila nad 10 000 obiskovalcev. Zlasti spomladi in poleti je imela postojanka stalne goste, bodisi redne obiskovalce ali dopustnike. Zelo so ponosni, da je njihovo postojanko obiskal tudi tov. Tito s svojim spremstvom in se o postojanki zelo laskavo izrazil. Članstvo se je zvišalo za 85 oseb, mladinski odsek šteje 60 mladincev, ki skoraj vsi obiskujejo litostrojsko industrijsko šolo.

Za novega predsednika je bil izvoljen dosedanji tajnik tov. Marjan Smerajc, ki je bil že pred tem več let predsednik tega društva. V imenu PZS je zbor pozdravil in mu dal napotke za nadaljnje delo njen sekretar tov. Milan Zinauer. R. L.

PD PTT LJUBLJANA

23. I. 1960 so se pri Podjetju za ptt promet v Ljubljani zbrali odborniki in člani PD PTT Ljubljana na VI. rednem občnem zboru. Za občni zbor so se poštari temeljito pripravili in s primerno propagando dosegli to, da je bila dvorana napolnjena do zadnjega kotička. Pred otvoritvijo je ljudska tehnika PTT predvajala dokumentarni film, posnet v dnevih VII. zbora poštarjev planincev v Vratih. Za uvod je pevski oktet tovariša Bračka zapel nekaj lepih planinskih pesmi.

Občni zbor je otvoril predsednik društva tov. Dobnik Jože in pozdravil številne zastopnike komiteja ptt mladine, tajnika Planinske zveze Slovenije Milana Zinauerja, podpredsednika republiškega odbora sindikata prometa in zvez Šlosarja Ivana, direktorja podjetja za PTT promet v Ljubljani tov. Gerbeca Jožeta, zastopnike PD PTT Maribor, PD Ljubljana Matica, PD Univerza, PD Železničar, PD

Litostroj, PD Rašica, Prosvetnega društva Poštar, športnega društva Poštar, LT PTT, Strelskega društva Poštar in prijatelja našega društva, alpinista Jožeta Čopa z Jesenic, ki je bil deležen topllega pozdrava.

Iz obširnih, skrbno pripravljenih poročil smo zvedeli, da se je društvo v preteklem letu na znotraj učvrstilo, da je delo razdelilo po komisijah, da je število članstva poraslo od 639 na 1036 ali za 62 %, da v društvu deluje 15 skupin na terenu in na sedežu društva in da se je tudi število mladincev-članov povečalo za več kot 100 %.

V preteklem letu so poštarji planinci opravili vrsto lepih manifestativnih akcij, pri katerih je sodelovalo veliko število članstva. To je bil VII. zbor poštarjev planincev Jugoslavije v Vratih od 30. IV. do 3. V. 1959, dalje VII. partizanski marš po Kamniških Alpah od 17. do 19. VIII. 1959, dalje srečanje članov mariborskega in ljubljanskega PD PTT na Plešivcu 5. in 6. VIII. 1959, udeležba in sodelovanje članov mladinskega odseka PD PTT pri III. zboru PTOJ 24. in 25. maja 1959 na Urhu pri Ljubljani, dalje sodelovanje članov mladinskega odseka pri zboru mladih planincev Jugoslavije in slovenske mladine v Završnici pod Stolom v okviru proslave 40 obletnice KPJ in SKOJ dne 26. in 27. IX. 1959.

Dalje smo zvedeli iz poročil, da je PD PTT Ljubljana s svojimi skupinami na terenu priredilo veliko število skupinskih izletov, da so organizirali člani prostovoljne akcije pri različnih delih okrog urejanja svoje postojanke na Vršiču, da so organizirali 6 kvalitetnih in dobro obiskanih predavanj, in da so skozi vse leto imeli lepo urejene izložbe na Trgu osvobodilne fronte, s katerimi so živo razlagali življenje članov društva na izletih.

Vzorno so skrbeli tudi za svojo postojanko na Vršiču. Obiskalo jo je nad 10 000 vpisanih planincev. V preteklem letu je poraslo zanimanje za pot po slovenski planinski transverzali. 6 članov je že opravilo to pot, preko 80 članov pa je s potjo začelo.

Društvo skrbi tudi za materialne ugodnosti članov, pomaga jim do nabave potrebnih rekvizitov. Živahno je delo mladinskega odseka, ki je na občnem zboru razvilo program svojega dela za leto 1960 in ga je občni zbor odobril s krepkim pritrdilom.

Člani celjske grupe so izrazili željo, da bi radi imeli planinski dom v Logarski dolini. Še veliko je bilo naštetih dogodkov iz življenja PD PTT v preteklem letu, v poročilih pa je bilo zaslediti tudi mno-

žico predlogov in misli za nadaljnjo poživitev dela v društvu in skupinah na terenu, s katerimi se je občni zbor v celoti strinjal. Navzoči zastopniki so izrekli našemu društvu toplo priznanje z željo, da bi bili uspehi v bodoče še večji, zlasti pa so toplo izvenele besede direktorja Gerbca Jožeta, ki je društvu obljubil vso možno pomoč.

Nato so člani PD PTT Ljubljana izvolili nov odbor. Za predsednika je bil ponovno izvoljen tovariš Dobnik Jože, s čimer so člani potrdili, da so z vodstvom društva zadovoljni in da želijo, da bi bilo tudi leto 1960 vsaj toliko, če ne še uspešnejše pri izvrševanju nalog, ki jih ima v svojem programu planinska organizacija.

Jože Praprotnik

DVE LETI USPEŠNEGA DELOVANJA PLANINCEV V TAM

»Ne smemo mimo številke našega članstva, ki je danes naraslo na 392 članov in tvori s tem prakično 10 odstotkov vsega članstva PD Maribor,« je dejal med drugim predsednik planinske skupine TAM, Franc Šmajš na letošnjem občnem zboru skupine. In res je to eden izmed najlepših uspehov skupine, zlasti pa še požrtvovalnih odbornikov dosedanjih dveh odborov.

Ustanovitev skupine sta že takoj v začetku in tudi pozneje podprla podjetje ter sindikat z dotacijo, ki je planincem omogočila izvedbo obširnih programov, še posebej glavnega: izletov na planine. Lani so priredili 11 izletov, ki se jih je udeležilo povprečno 15 članov, skupno pa 306. Izletne točke so bile planirane pretežno po poti slovenske planinske transverzale. Transverzalo knjižico ima že preko 20 članov, v lanskem letu sta prva dva člana, tov. Voljč in Šmajš, zaključila transverzalo. Skupina si je v preteklem letu nabavila nekaj najpotrebnejših rekvizitov, šotore, blazine, plinski gorilnik, zložljive stole.

Za propagando je odbor skrbel tako, da je 11-krat izmenjal propagandno omario na vhodu v podjetje, skical štiri članske sestanke ter se posluževal tovarniških zvočnikov ter tovarniškega časopisa »Skozi TAM«.

V letu 1960 bo planinska skupina priredila sicer manj izletov, šest po številu, vendar bodo ti zelo zanimivi. Letos bo odbor poskrbel tudi za mladino. Ustanovljen je mladinski odsek. V mesecu avgustu bodo za mladino priredili izlet na Triglav, seveda le za tiste pionirje, ki bodo dosegli najmanj dober uspeh in so otroci delavcev TAM.

Na občnem zboru so navzoči člani izvolili nov 9-članski odbor, ki bo vodil delo planinske skupine TAM v letošnjem letu. Za predsednika so izbrali ponovno tov. Franca Šmajsa, ki je bil tudi že dosedaj glavna gonilna sila organizacije. Razen sekretariata so letos izvolili še 14 odbornikov razširjenega odbora, ki bodo imeli važno nalogo: povezovati sekretariat z ostalim članstvom, ki je razkropljeno po vsej tovarni, v raznih oddelkih. Razen mladini nameravajo letos posvetiti še posebno pozornost povečani propagandi za planinstvo, alpinizmu in transverzali, za kar so zadolžili posamezne odbornike. Še naprej pa bodo skrbeli za povečanje članstva, ki ga hočejo letos spraviti na številko 400. To bi bila hkrati tudi desetina vseh delavcev TAM.

Spričo izredno lepih dosedanjih uspehov smo prepričani, da jim bo to tudi uspelo.

-š-

SEJE UO PZS OD NOVEMBRA 1959 DO JANUARJA 1960

11. novembra 1959 je nadzorni odbor pregledal operativno in finančno delo UO PZS ter njegovih komisij in podal o tem pismeno poročilo.

Gospodarska komisija je ob koncu leta pregledala izvršitev proračuna za leto 1959. Proračunska vsota je v glavnem v redu izčrpana, nastale so le manjše spremembe v porabi sredstev, dodeljenih posameznim komisijam.

Zastopniki PZS in PD Ljubljana-matica so na sestanku z zastopniki okrajnega komiteja in občinskega komiteja ZKS občine Kamnik razpravljali o vprašanju Doma v Kamniški Bistrici. Upravni odbor PZS ni odobril prvotnega predloga, da bi PD Ljubljana-matica prepustil občinskemu ljudskemu odboru Kamnik v najem Dom v Kamniški Bistrici za dobo 3—5 let, za planince pa bi preuredili sedanjo stavbo, v kateri so skupna ležišča. Gospodarska komisija se je nato znova sestala z zastopniki PD Ljubljana-matica in jih informirala o stališču upravnega odbora PZS, da naj ostanejo planinski domovi v upravi planinskih društev. Dom v Kamniški Bistrici bo še nadalje obdržalo v upravi PD Ljubljana-matica.

Število članstva planinskih društev se je ob koncu leta 1959 zopet znatno povečalo in sicer za 5658, od tega je 2413 odraslih članov, 1653 mladincev in 1592 pionirjev. PZS ima torej ob koncu leta 1959 49 570 članov in bo v letu 1960 gotovo dosegla številko 50 000.

V Gorsko stražo se lahko včlanijo tudi člani planinskih društev in ni treba, da so obenem člani taborniške organizacije.

Seveda pa je vprašanje koliko bo stvar učinkovita, dokler ne bodo imeli člani GS potrebnih pooblastil. V novem predlogu o narodnih parkih in zaščitnih predelih so taka pooblastila sicer v načrtu, Seveda pa je vprašanje, koliko bo stvar se taka pooblastila dajo in ali je za to mladina res najprimernejša. Uradni organ, to je Zavod za varstvo spomenikov in prirodnih znamenitosti za delo na terenu nima operativnih organov in bo zato treba pooblastiti druge osebe.

UO PZS je razpravljal o pozitivni turnega visokogorskega smučanja. Zdaj prireja le komisija za alpinizem alpinistične smučarske ocenjevalne vožnje, nekaj smučarskih pohodov pa so priredili tudi mladinski odseki. Tov. dr. Potočnik je predlagal, naj bi PZS oziroma posamezna planinska društva priredila dobro organizirane visokogorske smučarske pohode in jih objavila v časopisu in v radiu. Na ta način bi gotovo pritegnili veliko število udeležencev, ki bi spoznali v zimskem času tudi tiste visokogorske predele, ki ne spadajo med klasične smučarske terene. Predlagano je bilo, da bi komisija za alpinizem izdelala načrt visokogorskih smučarskih pohodov v marcu, aprilu in prvi polovici maja, za izvedbo pa naj bi bila zadolžena posamezna planinska društva.

Konec lanskega leta je goriška turistična zveza sklicala v Tolminu sestanek, na katerem naj bi se vsi prizadeti dogovorili o usodi alpinetuma Julijana v Trenti. Iz podatkov, ki so bili obrazloženi na sestanku, je očitno, da kljub želji in veliki volji, da se alpinetum ohrani in izboljša, ne kaže dobro za nadaljnjo usodo tega našega edinega alpskega vrta. Glavni vzrok je pomanjkanje finančnih sredstev.

Plenum PSJ bo 9. in 10. aprila 1960 na Šar planini v Makedoniji. UO PSJ je pozval vse republiške zveze, da pripravijo gradivo za plenum PSJ. Upravni odbor PZS bo predlagal plenumu za obravnavo naslednja vprašanja: pregled stanja planinskih organizacij na področju cele države, vloga alpinizma v planinski organizaciji, gospodarstvo s posebnim ozirom na turizem in gostinstvo in s tem v zvezi status planinskih postojank.

Skupščina UIAA za leto 1960 bo od 29. V. do 2. VI. 1960 na Jahorini.

Prav tako bo letos v Jugoslaviji, in sicer verjetno na Bledu, tudi sestanek mednarodne komisije UIAA za vrvi. Letošnjega sestanka te komisije se je udeležil kot delegat PSJ in hkrati kot eden od štirih izvoljenih članov te komisije dr. ing. France Avčin.

10-LETNICA PD BLED

Planinsko društvo Bled je decembra 1959 praznovalo desetletnico ustanovitve. Člani in prijatelji društva so se zbrali v dvorani hotela Jelovica, kjer je društvo pripravilo prijeten večer. Predsednik je orisal zgodovino društva od njegove ustanovitve in s toplim priznanjem ter z diplomami so se spomnili vseh članov, ki so kot odborniki v teh 10 letih aktivno sodelovali pri delu društva in se trudili za napredek planinstva na Bledu.

Po pozdravah, ki so jih prinesli zastopniki bližnjih društev in zastopnik PZS, je slavnostnemu delu sledil program, ki so ga pripravili mladinci in najmlajši. Ti so pri blejskem društvu izredno delavni in tudi pri tej prireditvi so dobro izpolnili nalogo, ki jim jo je zaupala uprava društva. V vedrem razpoloženju, ki ga je s svojim nastopom ustvarila mladina, se je proslava desetletnice razvila v prijeten tovariški večer.

Ing. A. Š.

razgled po svetu

ŠVICARSKO EKSPEDICIJO V ANDE so carinske formalnosti v Limi zadržale kar za 12 dni.

MEDNARODNA KOMISIJA za proučevanje suhozemne plime in oseke je po poročilu predsednika Nemca Thomaschika ugotovila, da Alpe ne mirujejo, ampak se vzdigujejo in spet nižajo v določenem ritmu, vsakih 12 ur. Amplituda variacij je — pol metra. Razume se, da to gibanje človek ne more zapaziti z očmi.

JUŽNO STENO DACHSTEINA je že l. 1877 kot plezalski problem obravnaval dr. J. Frischauf, znani prijatelj Slovencev. Problem se mu je zdel rešljiv. Za njim se je ukvarjal s tem Robert Schmitt, jeseni l. 1977 pa se je s steno sam poskusil Robert Issler, za njim pa ram-sauski vodniki Anhausler, Knaus in Steiner. Brez uspeha kakor ti so bili v južnem ostenju tudi dr. Emil Zsigmondy, dr. A. Böhm, dr. C. Diener in Daniel Inthaler. Tudi L. Purtscheller in dr. Otto Zsigmondy sta sodila, da je južna stran Dachsteina brez umetnih pripomočkov nepreplezljiva. Vera v njeno nepreplezljivost je ostala desetletje trdna. Poleti 1889 sta steno naskočila Robert Schmitt in Fritz Drasch. Posrečilo se jima je najti lažje prehode in premagati najtežja mesta. Uporabljala sta, kakor piše Schmitt, opzalnike, podobne »den bosnischen Opanken«. Morala sta bivakirati, težave sta imela z orientacijo, ključna mesta za slavni alpski masiv sta pa vendarle našla in zmogla.

TABORJENJE ALI CAMPING, pravzaprav je to dvoje eno in isto, obstoje pa vendarle razlike. Taboriti, to ima prizvok neke revščine, fantje in dekleta

rinejo v naravo, brumni meščan pa si pri tem misli svoje. Camping, to pa pomeni, da preneseš velemestno udobnost v naravo in jo uživaš v posebni obliki. Taboriti pomeni uživati naravo, campirati pa pomeni »primitivno« živeti; taboril je človek že pred dobrotami industrije, ko pa se je taborjenja polastila industrija, je bilo konec primitivnega šotorjenja. Šotor je bil potreben kanuistu, da ni bil odvisen od civilizacije, potreben je bil plezalcu, da je prenočil pod steno in ob zgodnji uri vstopil, potreben je bil tudi popotniku, ker mu je nudil poceni prenočišče. Prvi šotori niso bili udobni, niso imeli vseh mogočih modernih pridobitev, zato človek v njih ni bil varen pred dežjem, vetrom in vlago tal. Doživetje v njih pa je bilo kljub temu nepozabno. V modernem campingu pa ničesar ne manjka. Katalog artiklov, ki jih danes nudi industrija kampistom, vsebuje vse, kar si srce poželi. Hladilnik s kompresorjem, ki je priključen na avtomobilsko baterijo, ni že nič posebnega. Lastniki avtomobilov s stanovanjsko prikolico se s ponosom imenujejo »kapitani stanovanjskega voza«. S seboj prevažajo »na krovu« 180 različnih potrebščin. Avtomobili so zunaj in znotraj preplepljeni z reklamami, iz katerih je razvidno, kje vse so se kapitani ustavili. Sicer pa, tudi med campisti so še skromni ljudje. Zadovolje se s tem, da so na camping prostoru čuvaji, vodovod, WC in kopalnica.

50 LETNICO ŽELEZNICE ČEZ TURE (Tauernbahn) so lani praznovali naši avstrijski sosedje. Medtem ko je čez Semmering stekla železna cesta že l. 1854, čez Brenner pa l. 1867, je do železniške zveze med Salzburgom in Beljakom, med Münchenom in Trstom prišlo šele l. 1909. Del te proge od Schwarzach — St. Veita do

Gasteina je bil zgrajen že l. 1905, dela na ostali etapi pa so se zavlekla zaradi 8,5 km dolgega predora pod Turami (Tauerntunnel). Tehnično in pokrajinsko je to ena najlepših prog v Evropi.

TROPSKO LISO NA ANTARKTIKI so baje odkrili novozelandski raziskovalci. Vodja njihove ekpedicije dr. Buhl poroča, da so na področju Suhe doline v deželi Victoria naleteli na izredno visoke temperature med $+6^{\circ}$ in -7° C. Vetrovi z visoke planote zahodno od Mc Murdo Sunda so bili topli, vetrovi z morja mrzli. Metroerološka uganka, pravi Buhl.

MANJŠE HOTELE so začeli zidati v Avstriji v planinah, nekake »hotel garni«. V enem hotelu bo kvečjemu 36 postelj, hotel pa bo imel več etažnih lastnikov. Etažni lastniki bodo svoje sobe in apartmane lahko oddajali, če jih sami ne bodo rabili. Baje se je ta vrsta hotelov obnesla, saj mnogo ljudi na počitnicah ne ljubi masovnega prometa v sprejemnicah, jedilnicah in družabnih prostorih.

LETEČI NOSAČ, to je naziv, ki si ga je že pridobil v Alpah helikopter. V nekaj dneh opravi delo, ki so ga nekoč nosači morali vleči po več mesecev. Ko so adaptirali Innsbruckerhütte v Schnitztal, je helikopterska služba na višino 2400 m spravila v 13 letalskih urah 8,5 tone gradbenega materiala.

ALPINIST NADVOJVODA JOHANN je Avstrijcem zelo pri srcu mimo vseh časov in sprememb. Zveza planinskih društev (VAVÖ) je izdala lani o njem obsežno brošuro, ki jo je uredil sam dr. Karl Prusik. Brošura slavi nadvojvodovo navdušenje za gore, ki ga niso zatrlje niti Napoleonove vojske niti koalicijske, niti družinske vezi niti starost.

CANDIDO BELLODIS IN BENIAMINO FRANCESCHI sta lani doživela v Cortini d'Ampezzo viharen sprejem, ker sta preplezala severno steno severne Cine v Sextenskih Dolomitih. Za vzpon sta rabila 26 ur in sta v 540 m visoko steno zabila 280 klinov. Že na vrhu so ju pričakali prijatelji, med njimi Lino Lacedelli, zmagovalec K₂. Bellodis in Franceschi spadata k »vevericam«. Za 40 m ključnega mesta sta potrebovala 17 ur. Vsi raztežaji so ocenjeni s VI.

ITALIJANSKI PLEZALEC LONGHI je 12. avg. lani našel svoj grob. Trije švicarski plezalci so spravili njegove ostanke v dolino. V severni steni Eigerja

je visel z glavo navzdol na vrvi od 12. avg. 1957 3000 m visoko. Vsi poskusi, priti do njega so bili skozi dve leti brezuspešni. Pri akciji je sodeloval tudi pilot Geiger, ki je pripeljal 15 alpinistov skoro pod vrh Eigerja. Vodniki brata Gertsch in Jaun so se spustili v steno, odrezali nylonsko vrv, na kateri je visel mrlič, nakar so jih s specialno vrvjo po škripecu potegnili iz stene. Iz doline so akcijo z daljnogledi opazovale trume domačinov in tujcev.

NOVA ALPSKA CESTA bo povezala Krimml na Salzburškem in Gerlos na Tirolskem. Jeseni l. 1959 so jo trasirali, l. 1960 spomladi so jo začeli že graditi. Projekt je prevzel ing. Wallack, graditelj grossglocknerske ceste.

NAJVEČJI EVROPSKI LEDENIK se razprostira na Islandiji. Imenuje se Vatna-Jockull in ima 8000 km² površine, torej tretjino naše republike. Avstrijski geofizik Otto Woitsch je lani prečil ta ledenik — sam in po poti meril nazadovanje ledenika. Woitsch je že l. 1950 traversiral ledenik z juga v smeri proti severozahodu. Tedaj ga je spremljal prof. Schreiner.

AVSTRIJSKA PLANINSKA DRUŠTVA so v državnem gospodarstvu upoštevana kot važen steber avstrijskega turizma. ÖAV je najstarejša turistična avstrijska organizacija, ustanovljena 1862. Avstrijsko turistično gospodarstvo ne ukrene ničesar brez posvetovanja z ÖAV. V strukturi turističnega gospodarstva zagovarja ÖAV previdno povečevanje kapacitet.

NACIONALNI PARKI SO SVETOVNI PROBLEM. Prebivalstvo narašča v zadnjih 50 letih neprimerno hitreje kakor pred 1000 leti, vedno več zemlje je treba za tehniko in gospodarstvo. Nacionalni parki imajo tri naloge: ohranjevanje in vzpostavljanje prvobitnosti prirode; varstvo živalstva in rastlinstva, posebno izumirajočega; odločanje o turističnih objektih. Zaščita prirode pa mora imeti svojo besedo tudi pri sečnji, pri olepševanju, pri urejanju hudournikov in še pri marsičem.

VISOKOGORSKA RAZISKOVALNA POSTAJA na Jungfrauochu ima mednarodni značaj. Jungfrauoch je zaradi suhe in jasne atmosfere primeren posebno za astronome, zaradi bližine ledenika Aletsch pa za glaciologe. Lani so na postaji delovali francoski, nemški, belgijski, angleški in švicarski znanstveniki. Skupno so

naredili 2031 delovnih dni (na kozmično žarčenje je odpadlo 348, na glaciologijo 197, na astronomijo 854, na raziskovanje sonca 566, meteorologijo in drugo 66). 1607 delovnih dni so naredili tuji, 424 pa domači švicarski znanstveniki. Postajo je pomagal ustanoviti SAC.

71 SEDEMTISOČAKOV v Himalaji je že sprejelo človekov obisk. Med osem-tisočaki pa se ga branita samo še dva.

CERRO PAINE je država Chile »prodala« italijanskemu industrialcu Monzinu. O tem smo že poročali. Club Andino Bariloche je proti temu izdal protestno deklaracijo, v kateri je ogorčeno obsodil to metodo. Imenuje jo himalajsko, himalajске metode pa da nimajo kaj početi v Kordiljerah.

DIVJE KOZE so naselili tudi v pogorju Jura. Švicarji se ukvarjajo z mislijo, da bi gamsji rod naselili tudi v gozdnatih predelih. Že l. 1853 je Friedrich v. Tschudi v knjigi o alpski favni pisal, da bi pozimi gamse utegnili udomačiti, poleti pa bi jih kakor ovce pognali v gore. No, ta čas še ni tako blizu.

BERNSKI PLANINSKI MUZEJ je prevzel centralno zbirko SAC planinskih diapozitivov kot dokumentacijski material. Izvršena je tudi katalogizacija slikovnega materiala in urejena velika zapuščina Paula Montadona. Muzej so renovirali, mu dali fluorescenčno razsvetljavo in zelo pomnožili razne zbirke, posebno kartografsko, zbirko reliefov, panoram in etnografskih predmetov. Muzej je konec l. 1958 priredil razstavo švicarske kartografije, ki je vsebovala poleg drugega 60 ročno izrisanih kart izpred l. 1800. Razstavo so s svojimi arhivi podprle ugledne ustanove in privatniki. Med strokovnjaki je žela veliko priznanje, obiskala so jo številna strokovna združenja in šole. Muzej je dobil v l. 1959 mnogo daril.

SOVJETSKI ZNANSTVENIKI se baje ukvarjajo tudi s konservatorstvom ledenikov, vsaj tako je poročal svetovni tisk. Švicarski planinci so to novico sprejeli z ironijo na znanje ter s tem vnovič pokazali svoje nerazpoloženje do sovjetskega vbadanja v gorah. Poskusni ledenik imajo baje v Kazakstanu in z umetno meglo zavirajo kopnenje ledenika. Švicar M. Oechslin pripominja: Morebiti bodo sovjetski fiziki in meteorologi iznašli še balonske strehe, ki bodo pustile na ledenike samo toliko sonca, kolikor ga je treba, da se z ledeniško vodo regulirajo

hidrocentrale. Švicarska ironija spričo napredka znanosti ni ravno na mestu in diši po lisici in kislem grozdju.

NALOGI ZAŠČITE PRIRODE je münchenski znanstvenik dr. W. Engel Lardt takole označil: Naloge potekajo iz splošne situacije človeštva v 20. stoletju. Ohraniti ali vzpostaviti je treba zdrave kulturne površine, da se zagotovi prehrana; ustvariti zadostna zaščitena področja za razvedrilo velemestnega prebivalstva; ohraniti je treba zadnje kose še obstoječih prvobitnih področij. To je etična dolžnost, kulturna naloga, ker ta področja potrebuje znanost, »doživetje divjine« pa je potrebno za duševno rekreacijo modernega človeka. — Zaščita prirode stoji res pred resnimi nalogami. Zemeljsko prebivalstvo se dnevno poveča za 80 000 »duš«.

HRUŠČ IN TRUŠČ v Alpah je bil junija 1959 na dnevnem redu švicarskega parlamenta. Svetnik Akeret iz Züricha je zastavil vprašanje, kaj bi se dalo storiti zoper naraščajoči letaski promet nad Alpami in zoper naraščajoči snobistični turizem. Ustanovili so komisijo, ki naj ugotovi, kakšen letalski hrušč bi se dal še prenašati, obenem pa zavrnil, da razna zračna motovila še ne ogrožajo alpske romantike, vsaj usodno ne. Če dopuščajo v Švici »ledeniške bare in dancinge«, bodo pač potrpeživi tudi s helikopterji na alpskih vrhovih in s turističnimi snobi, ki jih z načrtno tehnizacijo svojih Alp vabijo iz vsega sveta.

ŠVICARSKA GORSKA REŠEVALNA SLUŽBA je od maja 1958 do aprila 1959 zabeležila 68 smrtnih nesreč. Poleg tega je prinesla v dolino 46 težje poškodovanih planincev in alpinistov. Največ jih je zdrsnilo na ledu in snegu (16), v steni 9, pri smučanju 1, ledeniške razpoke so jih požrle 4, padajoče kamenje je ubilo 3, klozasti plazovi so vzeli 8 planincev, strela je ubila 1, in tako dalje. Zanimivo je, da je na zimske nesreče odpadlo le 15 smrtnih primerov. Reševalna služba je v svojem poročilu posebno poudarila, da se mora vsak smučar znati vkopati v sneg. S tem sta se rešila lani dva smučarja na Mönchu. Pri 21 akcijah so sodelovala tudi reševalna letala ali helikopterji, znani Geiger desetkrat, Wissel štirikrat, reševalna letalska služba pa sedemkrat. V desetih primerih je delovala in rešila stvar sploh letalska služba sama, Geiger kar sedemkrat. Geiger je poleg tega sam z letalom direktno iz koč odpeljal 7 ranjencev, 2 bolnika in 1 mrliča. 28 % ponesrečencev je bilo iz

inozemstva, iz Švice 50 %, 22 % je bilo članov SAC. Med inozemci je bilo največ Nemcev, slede Angleži, Avstrijci. Italijani, Holandci ter po en Belgijec in Madžar. Stroški za reševanje so bili zelo različni, največ 3481 šv. fr., najmanj pa 72 šv. fr. Letalski stroški niso vračunani, ker jih piloti zaračunajo neposredno ponesrečencu oz. naročniku. Za eno uro letenja računa helikopter 500 šv. fr. Takih stroškov SAC ne more prevzeti na svoje rame, zaključuje poročilo.

ESTOPPEY G. L., CLUBA, član American Alpine, je napisal članek o yetiju, spričo treh ekspedicij, ki so l. 1958 in 1959 bile na nogah samo za to, da bi našle snežnega človeka. Angleško je vodil Ralph Izzard, ameriško Tom Slick, tretja je bila sovjetska. Estoppey zaključuje:

1. Vsa poročila ekspedicij govore o tem, kako domačini v Himalaji, severno-ameriški Indijanci, Azteki, Inki in drugi po božje častijo gorske vrhove ali pa jih imajo za prebivališča bogov.

2. Vsi sledovi yetija se ujemajo v tem, da gre za dvožonca. Glede oblike pa se ne ujemajo.

3. Tudi v tem, kako se yeti pojavlja, se poročila ujemajo. Ali ne obstoji možnost, da lame čuvajo božja bivališča in si pri tem nadenejo živalsko masko?

Estoppey vprašuje, odgovor pa naj si vsak sam poišče, pravi. Njegov članek je zanimiv, ker problem yetija razširja tudi na zapadno poloblo. L. 1924 je pri sestopu z Mt. Rainiera (4310 m) v severozahodnem delu ZDA spoznal dr. H. H. Lauperja (znan po svoji poti na Eiger). Ta mu je predlagal vzpon na vrh Mala Tacorna, sveto goro Indijancev. Na ledeniku ju je zajel vihar, zato sta sklenila obrniti. Da bi skrajšala pot, sta preplezala pred vstopom še 150 m visoko steno. Nekaj metrov pod vrhom stene sta komaj ušla smrti: za meter mimo njiju je zgrmel v globino velik kamen. Ko sta izplezala, sta našla človeške sledove in tudi mesto, kjer je neznanec sprožil v globino 100 kg težko skalo. Na sestopu potem nista srečala nikogar. — Estoppey nato poroča o izsledkih Pranavanande, o katerih smo poročali v našem glasilu pred leti. Tudi L. A. Zbinden ni prinesel novih momentov. Za oba in za vse je značilno to, da nobeden od raziskovalcev ni razločno videl yetija. Zato je možno, da gre tudi za halucinacije zaradi utrujenosti in zaradi psihoze, skrivnosti itd. Zanimivo je, da je l. 1938 Tilman v samostanu Rongbuk (4850 m) našel skalo, na kateri je bilo odtisnjeno stopalo. V nekem drugem samostanu pa hranijo skalo, v kateri

je odtis Buddinega stopala. Zanimivo je tudi, da Maurice Herzog nerad načenja to temo, pač pa ugotavlja, da domačine evropske ekspedicije vznemirjajo. Budistični menih mu je vzpon na Dhaulagiri odsvetoval, češ Dhaulagiri ni naklonjen. Tudi Hillary je v American Alpine Clubu kakor Herzog jasno pokazal, da ne govori rad o tem. Govori se, da sta si Tensing in Hillary obljubila, da bosta o neki skrivnosti molčala. Še bolj značilna je zadeva z yetijevim skalpom, o katerem smo že poročali. Estoppey meni, da je skalp potvorjen in dokazuje to iz raznih okolnosti v poročilu Ralpa Izzarda. Poroča tudi, da je na Mt. Orizaba (5700 m), najvišjem vrhu Mexica, moral popustiti svojemu vodniku, ki mu je odločno branil stopiti na vrh. Šlo je samo za 3—4 m do vrha. Estoppeya je bodla v oči sled tega vodnika: ker je bil obut v nekake povite onučne, je njegovo stopalo vtiralo 35 cm dolge sledove, natanko take, kakršne je fotografiral l. 1936 Shipton v Himalaji. S tem seveda noče reči, da je bil ta Aztek kak mehikanski yeti. Zgodba o yetiju je torej še vedno nerazkrita in utegne postati zelo napeta.

PETIT DRU, katerega zapadna stena spada med najtežje ture v Zahodnih Alpah, je lani imel v gosteh uspešno slovensko navezo Mahkota—Fajdiga. O tem je v našem glasilu poročala ing. Nadja Fajdiga sama. 11. julija sta v steno vstopila F. Zbinden in M. Portinery. Oba je ubil kamniti plaz v vstopnem ozebniku.

ARGENTINCI na Dhaulagiriju niso dosegli višine 8000 m, pravi vodja avstrijske ekspedicije na to goro l. 1959. Avstrijci so prišli do višine 7800 m, najvišja doslej dosežena točka na Dhaulagiriju. Argentinci so najbrž napak izmerili.

MORSKI PRAŠIČKI v višini 3200 m na Grandes Rousses se upirajo mrazu, lakoti in drugim uimam, vse seveda pod nadzorom učenjakov, ki jih je za ta eksperiment vzpodbudil »Centre national français de survie«.

NA KAVKAZU so bili lani tudi Švicarji. O tem poroča Paul Müller iz Thuna. Švicarjev je bilo sedem, povzpeli so se na Elbrus, Užbo, Pik Germogenov, Ulla-Kare in Bžeduch — Tau.

DHAULAGIRI bodo za Avstrijci skušali zavzeti Švicarji. Vodja ekspedicije je Max Eiselin, ostali člani pa Peter Diener, Ernst Forrer, Albin Schelbert, Michel Vaucher in Hugo Weber. Verjetno bo

zraven tudi Kurt Diemberger, zdravnik pa bo dr. Hajdukiewicz iz Zakopanov. Švicarji bodo upoštevali Moravčevno mnenje in bodo poskušali svojo srečo po severovzhodnem robu, ne pa po pobočju, ki se ga je prijelo ime Hruška.

KANJUT SAR v Karakorumu je bil cilj italijanske ekspedicije l. 1959. Organiziral in vodil jo je bogati Guido Monzino iz Milana, ki je l. 1956 organiziral prečenje od Matterhorna do Monte Rose in ekspedicijo v Patagonijo na Torre Paine. V Himalajo je vzel osem vodnikov iz Valtournanche po imenu: Jean Bich, 43 let, Carrel Leonard, 28 let, Carrel Marcel, 47 let, Pellissier Camilo, 35 let, Pession Pacifico, 35 let, Pession Pierino, 27 let, ter dva nosača Lombard Marcello in Tomone Lino, 26 in 34 let stara. Za transport je odgovarjal Lorenzo Marimonti, za kamero Pierro Nava, zdravnik pa je bil dr. Paolo Ceretelli.

Kanjut Sar je visok 7760 m in se vzdiguje v severozahodnem Karakorumu nad ledenikom Hisparom, ki je dolg 50 km. Doslej gore sploh še niso raziskovali. Uradni naziv ekspedicije je G. M. 1959 (začetnici financiera). 30 km stran od Kanjut Sara je Disteghil Sar, ki ga poznamo iz ekspedicijskih Ghiglioneja (l. 1957). Pred 50 leti se je tu mudil Italijan Cesare Calciati. Ekspedicija je iz Rima odpotovala z vsem pratežem (kakih 8 ton) z letali, najbrž prva »težka« ekspedicija, ki se ni poslužila ladje.

NA KAVKAZ IN V ANDE so se l. 1958 odpravili poleg vseh drugih ekspedicijskih Avstrijci. ÖTK je poslal ekipo alpinistov na Kavkaz, v glavnem same mlade ljudi pod 30 let, med drugimi pa je bil v tej družbi tudi 54 letni H. Schwanda in 30 letni Erich Vanis. Najmlajši Eidher ima komaj 20 let. Vanis, Eidher, Gstrein in Mayer so preplezali severne stene vrhov Gumači (3890 m), Džantugan (3991 metrov), Irik Čat (4030 m) in Ulla Kara na Elbrus (5595 in 5632 m), Pik Surovsky (4269 m), Čeget Tau Čana (4110 m), Čatin Tau (4263 m), Dongusorun (4452 m) in Tau (4303 m). Zabeležili so tudi vzpone na Užbo (4694 m). Na Užbo so priplezali po severnem grebenu.

CAI je imel 71. skupščino v Trstu septembra 1959. Zastopniki sekcij CAI so pri tem delali skupne izlete tudi na Tržaški Kras. V propektih se je CAI držal v celoti italijanskih imen pri krajih, ki je njihov slovenski značaj evidenten. Prav tako v Julijskih Alpah, ki so jih kongresisti tudi obiskali. Med drugimi

najdemo tudi Ponza Grande in Veunza (Velika Ponca in Vevnica).

JAPONSKI ALPSKI KLUB je zadnji dve leti vodil Šinrokuro Hidaka. Njegova dejavnost je posebno živa v Himalaji. L. 1956 so Japonci zavzeli najtežji himalajski plen Manaslu (8125 m), l. 1958 in 1959 so se ukvarjali s Himal-Čulijem (7865 m) in se povzpeli na Čogoliso (7654 m). Pri tem so našli v zapuščenem šotoru Hermanna Buhla nekaj njegove lastnine in so jo predali Cassinu, ki se je takrat vračal z Gašerbrunna IV.

Klub je bil ustanovljen l. 1905 s sedežem v Tokiu in ima 14 sekcij. Izdaja revijo Sangaku (Gora), bilten Kai-Ho, alpinistični bilten Yame-Nikki, izšla je tudi knjiga o Manaslu. Klub prireja alpinistične tabore, ki se jih udeležuje do 300 alpinistov. Ekspedicijo na Čogoliso je vodil T. Kuvabara, univ. profesor v Kioto, med člani ekspedicije so bili trije člani ekspedicije na Manaslu oz. na Annapurno l. 1953. Imeli so 153 kulijev. Natančno poročilo je izšlo v Himalayan Journal.

Rekognosicijsko, ogledno ekspedicijo na Himal-Čuti je vodil Ičiro Kanesaka, imel je tri šerpe in 39 kulijev. Na vrh ni mogel priti.

L. 1958 je univ. prof. Kaoru Tamaka v Kobe organiziral obenem s Čilenci ekspedicijo v Patagonske Ande. V Santiagu eksistira Federacion de Andinismo y Escursionimo de Chile, ki se bavi bolj s športnimi problemi. Tanaka pa se je zanimal za glacialno geomorfologijo. Chile je šel Japoncem izredno na roke in je prevzel ves transport z državnimi letali. Poleg Tanake so bili v ekspediciji še Takagi, antropolog; Takaya, Yoda. Tavaka, Mori, Morita, Maeda. Čilenski klub pa so zastopali Garcia Soto, Yanes de Villar, Piderit, Muga Royo, Lucero Martinez. Ekspedicija je raziskovala Cerro Arenales (3437 m) v Hielo Patagonico Norte in prva preplula deviške vode jezera Colonia. Stopila je na marsikak deviški vrh in prišla do zanimivih geografskih, meteoroloških in glacioloških spoznanj.

Kyaka Fukata se je l. 1958 zadrževal dva meseca v Himalaji v Jugal Himal in Langtang Himal. Imel je tri šerpe, osemdeset nosačev, Japonci pa so bili štirje. Ekspedicija je bila privatnega značaja in ni imela niti športnega niti znanstvenega namena, nabirali so le fotografski plen.

Sasuke Nakao, univ. profesor iz Osake, je isto leto v Himalaji botaniziral. Povabil ga je butanski maharadža. To himalajsko področje je malo raziskano, Ja-

ponci pa so si ga raje ogledali, kakor da bi ga spravljali podse. V višini 6000 m so tu lepe planšarije. Japonci so si pri ogledovanju butanskih gora pomagali z ježo — na mulah in ponjih. Pravijo, da so tu mostovi preko rek in hudournikov dovolj trdni tudi za te četveronožce.

ITALIJANI so v l. 1958 in 1959 izvršili svoj inozemskih program in obetajo, da bodo v prihodnje vsaj toliko »na terenu« kot zadnji dve leti. V letnih poročilih se posebej zahvaljujejo italijanski državi, ki je s svojo podporo ekspedicijam prispevala k temu, da se ohrani nivo in ime italijanskega alpinizma v svetu. Za l. 1960 pripravljajo veliko ekspedicijo v Ande in seveda tudi v druga velika gorstva. L. 1959 je rimska sekcija poslala ekspedicijo v Hindukuš. Monzinova ekspedicija je bila kakor ona v Ande izredno dobro opremljena. Za ilustracijo naj povemo, da so samo za preživljanje nosačev nosili s seboj 5000 kg moke, 250 kg masla, 250 kg sladkorja, 30 kg masti, 250 kg mleka, 30 kg čaja in 350 kg zelenjave. Kljub temu pa so se nosači ustrašili ledenika Khani Basa. To ni majhna zapreka, saj je ekspedicija imela 300 nosačev. Monzini je moral rekrutirati novih tri sto kulijev. Na Kanjut Sar je stopil 19. julija vodnik Camillo Pellissier. Monzino sam in Jean Bich sta močno ozebla. Pellissier je bil v Patagoniji že z O. Agostinijem na Cima Italia in z Monzinom na Cerro Paine.

NEPALSKE TAKSE so precejšen strošek za evropske ekspedicije. 3000 rupij znaša kar 450 000 lir za vsak osemtisočak, za vrhove nad 7645 m 2000 rupij, za štiričlansko znanstveno ekspedicijo 400 rupij, za veččlansko pa kar 1000 rupij. Nova taksa je od l. 1959 200 rupij mesečno za zveznega oficirja. Vsaka ekspedicija mora včlaniti nosače in vodnike pri Himalajski zvezi v Kathmanduju. Če umre zvezni oficir na ekspediciji, znaša »taksa« 5000 rupij, če nosač, pa 2000 rupij. Novo je tudi to, da ekspedicija ne sme menjati poti in cilja. Izšli so tudi novi še strožji predpisi glede objav, filmov, fotografij in radijskih aparatov. Nekateri evropske države se zavzemajo za omiljenje teh nepalskih komercialnih ukrepov, ki pa imajo verjetno še druge razloge.

PRI REŠEVANJU Longhijevega trupla iz Eigerjeve stene so sodelovali samo švicarski vodniki in nosači. Vodila sta Fritz Jaun in Werner Stäger, vsega skupaj je bilo 21 reševalcev iz Grindelwada,

Lauterbrunnena in Wengena. Z reševanjem so začeli 7. junija 1959, potem pa jih je slabo vreme zavrlo do 7. julija. Italijani priznavajo vsem sodelujočim spretnost in požrtvovalnost. Longhi je vstopil v severno steno Eigerja 3. avg. 1957.

Zanimivo je vedeti, kdo je organiziral ta zakasneli pogreb. To je bil konzorcij treh velikih listov: ABC Press Amsterdam, Paris Match, Paris in Europeo Milan. Stroški so znašali 6 milijonov lir. Reševanje je značilno zato, ker zdaj ni manjkalo ne tehničnih ne denarnih sredstev, l. 1957 pa je manjkalo oboje. Finansiranje bi najbrž ne bilo mogoče, če bi ti trije časopisi ne pričakovali dobička. Izgovorili so si ekskluzivno pravico o poročanju.

ŠVICARSKA SMUČARSKA ZVEZA je lani praznovala 55 letnico ustanovitve. Imenovali so devet novih častnih članov, med njimi 90 letnega Victorja Sohrna, ki spada med prve švicarske smučarje in se je slavnostne skupščine lani še udeležil. Švica je v Squaw Valley v ZDA na olimpiado poslala 23 tekmovalcev in 7 spremljevalcev, kar je stalo 50 000 šv. frankov ali ca. 7 000 000 dinarjev.

ŠVICARSKO ŽENSKO PLANINSKO DRUŠTVO (SFAC) toži, da nima dovolj podmladka. V Neuchâtelu in Zürichu je razpustilo mladinsko sekcijo in jo ima samo v Bernu in Lausanni. Predsednica je lakonično ugotovila: »Zato pa se množi število mešanih mladinskih odsekov SAC«. SAC predlaga združitev sekcij, če obstojita obe. Sicer pa ima SFAC 53 sekcij in 5702 članici.

JANNU so hoteli doseči Francozi pod vodstvom Jeana Franca, vendar niso uspeli. Jean Franco pripoveduje, da jim je zmanjkalo materiala in opreme, predvsem pa vrvi. Pravi, da so mogli napredovati samo s fiksnimi vrvmi. V višini 7600 m jih je zajel še vihar.

NAJTEŽJO SMER V KAISERGERBIRGE, direktno smer v severni steni Fleischbanka, sta J. Lehne in S. Löwe marca 1959 ponovila kot prva naveza v zimskih razmerah.

NOVO SMER V DACHLU so že l. 1955 registrirali in je zdaj opis objavljen. Teče po diagonalni poti in sta jo naredila Scheiblehner in Gollmeyer. Smer je polna silnih previsov in ves čas VI, VI+. Vsi stojiščni klini so solidni, nekateri v previsih pa sede slabo.

Mladim planincem

VODORAVNO:

njej
okrajšava za srednji
kazalni zaimek
kraljevska ptica (dvojina)

NAVPIČNO:

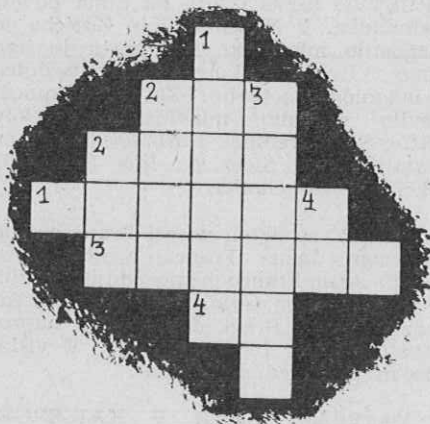
del voza

1
2
3
4
5
6
7

+

KRIZANKA »4 GORE«

Kar je okrog križanke, imenujte z besedami, te pa vnesite hkrati z onimi, za katere je dan opis, v prazna polja tako, da se bodo vse besede med seboj ujemale. Pri tem boste opazili, kam spada vsaka gora in kako visoka je na podlagi sledečih podatkov: najvišja ima 2410 m in spada v Julijske Alpe, ena spada v Karavanke in je visoka 2236 m, ostali dve pa sta v Kamniških Alpah in sicer ima višja 2253 m, nižja pa 1803 m.

MAGICNI LIK

Vodoravno in navpično:

1. Pogosto ime za gore na Slovenskem (enako se imenujejo): 722 m visoka gora južno od Celja, 898 m visoka gora v Polhograjskih Dolomitih, 676 m visok holm blizu Ljubljane in 887 m visok hrib na Dolenjskem, dobro uro hoda od železniške postaje Ortnek,

2. gora v Julijcih, 2245 m (nima nobenega samoglasnika), — alpska dolina v Julijcih, skozi katero drži zimska pot na Kredarico,

3. gorska reka v najbolj zapadnem delu naše države; slap nad Tamarjem,

4. prva in zadnja črka.

RAZNE UGANKE

MOUNT EVEREST

Ali veste, koliko ljudi se je doslej povzpelo na vrh najvišje gore sveta in v katerih letih? Pravilen je eden od naslednjih odgovorov:

1. Dva, leta 1953.
2. Štirje, dva leta 1953 in dva leta 1956.
3. Šest, dva leta 1953 in štiri leta 1956.
4. Osem, dva leta 1953, dva leta 1956 in štiri leta 1957.

ANNAPURNA

Kdaj so se alpinisti prvič povzpeli na goro, višjo od 8000 metrov? Mi vam povemo, da je bila to Annapurna, vi pa uganite, katerega leta se je to zgodilo. Pravilen je samo en odgovor:

1. Leta 1931, 2. leta 1939, 3. leta 1950, 4. leta 1952.

AVTO IN GORE

Po kateri cesti in kam se lahko pripeljete v naši državi do največje nadmorske višine?

1. Po alpski cesti čez Vršič, na sedlo Vršič,
2. po cesti iz Trziča na avstrijsko stran, na prelaz Ljubelj,
3. po cesti na Mangrt, na sedlo pod vrhom.

REŠITEV UGANK V ŠT. 3

PIRAMIDA

1. A, 2. da, 3. dan, 4. Andi, 5. dinar, 6. Dinara.

Vodoravno: 1. Krvavec, 8. Rjavina, 9. narava, 10. valčki, 13. tak, 14. osi, 16. ime, 18. LT, 20. en, 21. Mežakla.

Navpično: 1. Krn, 2. rjav, 3. varati, 4. Avala, 5. vivčki, 6. enak, 7. Ca, 11. Irena, 12. holm, 15. ste, 17. mel, 19. da.

POSETNICA: Smarjetna gora.

REBUS: Ojstrica.

DIREKCIJA ZA LJUDSKO REPUBLIKO SLOVENIJO V LJUBLJANI

*Predajte se športu
in užitkom, ki vam
jih nudi lepa
priroda!*

*Na opreznost nikar
ne pozabite –
riziko pa predajte
zavarovanju!*

*Zoper nezgode,
za primer smrti
in doživetja
zavaruje:*

Državni zavarovalni zavod

TELEFON: 39-121

ZASTOPNIKI V VSEH VEČJIH KRAJIH

TOVARNA DOKUMENTNEGA IN KARTNEGA PAPIRJA

Telefon št. 24

Železniška postaja: ZIDANI MOST

● PROIZVAJA :

vse vrste brezlesnih papirjev
in kartonov

specialne papirje

surovi heliografski
in foto papir

paus papir

kartografski

specialni risalni »Radeče«

papirje za filtre itd.

● IZDELUJE :

vse vrste kartic
za luknjanje v standardni velikosti
in tisku

Po želji izdeluje kartice
v posebnem tisku

v rdeči, modri ali sivi barvi

RADEČE PRI ZIDANEM MOSTU

N A D E B E L O

tekstil

T R G O V S K O P O D J E T J E

L J U B L J A N A

Čiril Metodova ulica 1

ima na zalogi kvalitetno

domače in uvoženo blago

v specializiranih oddelkih

za svileno in bombažno blago,

za volнено blago

in tekstilno galanterijo

Predstavništva ima po vsej državi

„Boris Kidrič“ Maribor

izdeluje, obnavlja in popravlja

raznovrstna železniška vozila

Zgrajena 1863. leta

INDUSTRIJA METALNIH POLIZDELKOV SLOVENSKA BISTRICA

Telefon: Maribor 39-13, 32-44, Slov. Bistrica 6, 45, 21 — Brzjav: IMPOL

Slovenska Bistrica — Bančna zveza: $\frac{604-11}{1-1}$ — Teleprinter: 033-13

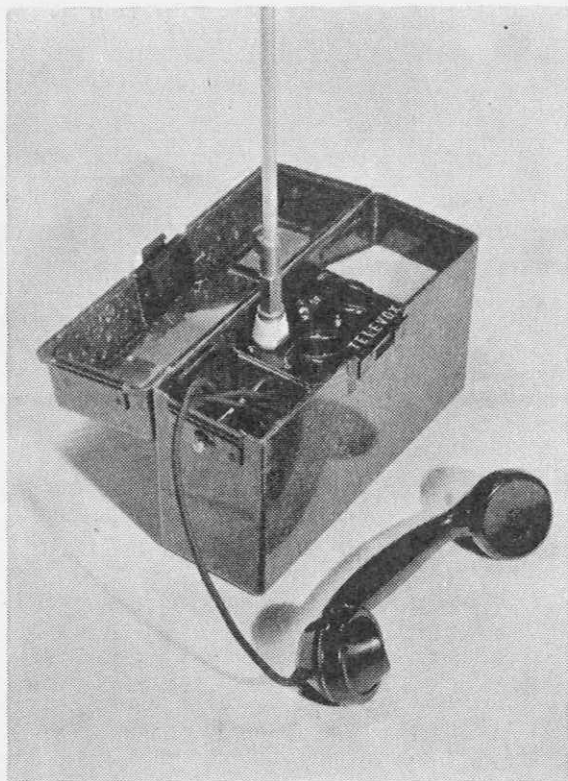
IZDELUJEMO:

ALUMINIJ: iz aluminija 99 do 99,7% čistoče — aluminij legure: Al-Mn, Al-Mg-Si, Al-Mg-Mn, Al-Mg-2,3,5, Al-Cu-Mg-Pb in avtomatske legure, in sicer: pločevino, trakove in rondele po DIN-u, valovito pločevino za pokrivanje streh in rebrasto pločevino — profile za vagonско ter karoserijsko industrijo in gradbeništvo — polirane, lanodizirane odnosno barvane (eloksirane) — cevi in ostale profile (okrogle, šestoglate, ploščate), aluminij vrvi (čiste) in aluminij vrvi (Al-Fe) po DIN-u, valjano in tegano žico

Železniško podjetje za regeneracijo tirnega materiala

LJUBLJANA, OB KAMNIŠKI PROGI

Opravlja vsa ključavničarska, strgarska, kovaška in kleparska dela

Največji proizvajalec
elektronskih
naprav in
elementov za
elektroniko
v državi

- IEV — aparature za brezžične zveze
- IEV — televizijske aparature za studije in industrijo
- IEV — merilni instrumenti za splošno uporabo; kemijo, kmetijstvo, medicino in delo z radioizotopi
- IEV — tranzistorji, diode, upori, kondenzatorji, feriti, keramika, bakelitni in kemijski izdelki, kristali
- IEV — pomeni kvaliteto in tradicijo

RADIOTELEFON OM2

Sprejemno oddajna postaja za simpleksne zveze na kratkih valovih. Izhodna moč 50 W, frekvenčno območje 1,5 do 5 MHz; napajanje iz omrežja 220/110 V, 50 Hz ali iz 24 V akumulatorske baterije.

ZAHTEVAJTE INFORMACIJE!

CENTRALA V LJUBLJANI, LINHARTOVA 35, ZASTOPSTVA V BEOGRADU, ZAGREBU, SARAJEVU, SKOPJU, REKI IN SPLITU

Železarna

Jesenice

PROIZVAJA CEVI:

vodovodne

plinske

parovodne

konstrukcijske

pohištvene

pancirne

v dimenzijah 1/8 »—3«

spojke za cevi

loki za cevi

ZAHTEVAJTE KATALOG PROIZVODOV ŽELEZARNE JESENICE